

Hvordan ivaretas medfølgende asylbarns rettigheter i Norge i dag?

En litteraturstudie.

Marte Nordvik Norstrand

MASTEROPPGAVE

Masterprogram i barnevern
Høst 2015

Det psykologiske fakultet
HEMIL – Senteret
Universitet i Bergen

Forord

Det har vært en lang vei hit, men med mye god hjelp og støtte har jeg endelig nådd målet. Det har vært en givende og krevende prosess. Krevende fordi jeg har måttet reflektere, blitt utfordret på min for forståelse og sett sammenhenger jeg ellers ikke ville sett. Givende har det vært fordi jeg har opplevd å få mye ny kunnskap og svar på spørsmål jeg har ønsket å stille. Det er mange som skal takkes for tålmodighet og overbærenhet, men uten min veileder Marte hadde jeg aldri kommet i havn. Takk for positive oppmuntringer, gode innspill og evig forståelse for at skriving er en prosess. Takk også til Gaby for god hjelp med det metodiske i oppgaven, du gjør det ubegripelige håndterlig. Mamma skal ha all takk i verden for hjelp til å lese oppgaven og ta meg med på lufteturer, ingen forstår måten jeg jobber på som du. Tine var en drøm å ha med i siste del av prosessen. Videre sendes takk til Maren og Jessica for at dere har vært der, motivert meg og heiet meg fremover. Takk til Marit og andre dansere som har gitt meg distraksjoner underveis, det har vært nødvendig å tenke på noe annet innimellom. Til slutt må jeg takke Paul Magnus for at du har tatt deg av hus og meg under tiden, og tålmodig hørt om oppgaven i lang tid nå. Takk for at du har stilt opp når jeg ikke har det, og for at du har støttet meg, motivert og kommentert. Tusen takk.

Innhold

Forord	2
Sammendrag.....	5
1. INNLEDNING	6
1.1 Bakgrunn for valg av tema	6
1.2 Forskningsspørsmål	7
1.3 Oppgavens struktur	9
2. TEORI OG BEGREPER.....	10
2.1 Hvem er asylbarna?	10
2.2 Barnevernets mandat og asylsøkende barn	13
2.3 Barns rettigheter	15
2.4 Asylprosessen	22
2.5 Studiens relevans	24
3. METODE	25
3.1 Søkestrategi	26
3.2 Datautvalg	31
3.3 Analyse.....	33
3.4 Vitenskapsteori	35
3.5 Studiens troverdighet og pålitelighet	36
3.6 Forskningsetiske hensyn	37
3.7 Begrensninger ved studien	37
4. PRESENTASJON AV MINE ANALYSER.....	39
4.1 Innskrenket hverdag.....	40
Boforhold	40
Økonomiske forhold	41
Sosiale nettverk	41
Familieliv	42
4.2 Uklare retningslinjer	44
Dilemmaer	44
Tvetydighet.....	45
Vegring.....	46
4.4 Vilkårlige tjenester.....	47
Lokal organisering av (velferds)tjenester	47
Ansattes kompetanse.....	50
Frivilliges engasjement	51
5. DRØFTINGSKAPITTEL	53

5.1 Oppsummering: Hvilken kunnskap foreligger om ivaretagelse av medfølgende asylbarns rettigheter i asylperioden i Norge?	53
5.2 Hvordan ivaretar norske praksiser barns rett til ikke-diskriminering, barnets beste og barns rett til deltakelse?	53
Ikke-diskriminering – en reell rettighet for asylbarn?	54
Barnets beste i asylprosessen	57
Asylbarns rett til deltakelse	60
Barnesyn.....	62
Begrenses asylbarn som følge av deres posisjon som barn eller som asylsøkere?	63
5.3 Kritisk blikk på funnene.....	65
6. AVSLUTNING	66
Videre forskning og praksis	67
7. LITTERATUR	68
Vedlegg 1: Systematisk litteratursøk i databasene	77
Vedlegg 2: Eksklusjonstabell over eksklusjonsprosessen	82
Vedlegg 3: Strukturell oversikt over datamaterialet.....	83
Vedlegg 4: Spørsmålsguider	86
Vedlegg 5: Datamaterialet	87
Vedlegg 6: Temautvikling i analysen.....	93

Sammendrag

Voldelige konflikter, krig og katastrofer kan være årsaker til at mennesker må søke om beskyttelse i et annet land enn opprinnelseslandet. 2629 barn søkte i 2014 om asyl i Norge sammen med familiene sine. Prosessen hvor asylsøknaden behandles kan ta lang tid, og imens de venter bor de fleste asylsøkere på asylmottak. Som asylsøkere har asylbarna rettigheter etter flyktningkonvensjonen og utlendingsloven, og som barn har de rettigheter etter blant annet barnekonvensjonen, barnevernloven og barnelova. Barns rettigheter deles gjerne i tre ulike typer rettigheter: deltakelse, ytelse og beskyttelse.

I denne «good quality» litteraturstudien har jeg gjort søk etter forskningslitteratur som omhandler asylbarns hverdag for å svare på forskningsspørsmålet «*hvilken kunnskap foreligger om ivaretagelse av asylbarns rettigheter i asylperioden i Norge?*» Datamaterialet består av 7 originale artikler og 5 forskningsrapporter som fokuserer på hverdagen til medfølgende asylbarn i asylperioden i Norge. Ved å gjennomgå og tematisk analysere litteraturen fant jeg at ivaretagelsen av asylbarns rettigheter er preget av begrensninger. Gjennom å undersøke hva disse begrensningene omhandlet i litteraturen, fant jeg at innskrenket hverdag, uklare retningslinjer og vilkårlige tjenester var tre hovedtemaer. *Innskrenket hverdag* handler om at asylbarns hverdag er begrenset på særlig fire områder; boforhold, økonomiske forhold, sosiale nettverk og familieforhold. *Uklare retningslinjer* viser til utfordringer ansatte i offentlige tjenester opplever som får konsekvenser for ivaretagelsen av asylbarns rettigheter, som dilemmaer, tvetydigheter og vegring i arbeidet med asylbarna. Det siste temaet *vilkårlige tjenester* er en følge av undertemaene lokal organisering av tjenester, ansattes kompetanse og frivilliges engasjement.

Deretter drøfter jeg hva resultatet av analysen betyr for ivaretagelsen av asylbarns rettigheter og hvilket barnesyn som ligger til grunn. Jeg drøfter barns rett til ikke-diskriminering, hensynet til barnets beste og barns rett til deltakelse i asylprosessen opp mot temaene fra analysen. Jeg anbefaler mer forskning på feltet, særlig med fokus på barnas egne perspektiver og ressurser.

1. INNLEDNING

1.1 Bakgrunn for valg av tema

Da jeg var yngre ble jeg venn med ei jente som nettopp hadde kommet til Norge. Etter noen år i Norge ble det en utfordring for henne og familien hennes å balansere det å være norsk og samtidig ta vare på kulturen fra hjemlandet. Etter en konflikt hjemme som utartet seg, ba venninnen min om hjelp fra barnevernet, men opplevde å ikke bli tatt på alvor. Dette tente en nysgjerrighet i meg på hvordan hjelpesystemet fungerer og hvordan det er i familier som kommer som flyktninger til Norge. En trang til å utforske hvordan det er å være fremmed i et annet land, men også til å finne ut hvordan denne prosessen oppleves for andre, har preget mitt voksne liv. Gjennom å reise og bosette meg i andre land, og jobbe med de som er nye i Norge, har jeg prøvd å bli kjent med dette fenomenet. Som barnevernspedagog er jeg spesielt opptatt av barns rettigheter og omsorgssituasjon, og jeg har en interesse for asylsøkere. Jeg jobbet tidligere med enslige mindreårige flyktninger, en gruppe det har vært mye fokus på i de siste årene, både innen barnevern, forskning, og i media og samfunnet generelt. Barn som ankommer med foreldre med status som asylsøkere har det vært mindre fokus på, og det er årsaken til at jeg vil utforske denne gruppen. Basert på mitt fagfelt og mine interesser, ble medfølgende asylbarns rettigheter mitt forskningsfelt. Jeg ønsker å forstå mer om hvordan familier som lever i en slik mellomposisjon, i den uavklarte livssituasjon asylsøkere er i, fungerer sammen og hvordan systemet rundt ivaretar dem. Da jeg startet på studien var det fokus på lengeværende barn og familier i media. Med flyktningstrømmene vi ser i dag tenker jeg at dette feltet vil bli mer og mer relevant i vårt globaliserte samfunn. Jeg valgte å gjøre en litteraturstudie for å samle forskningen som er relevant for å gi de som jobber med og rundt denne målgruppen et helhetlig bilde av omsorgssituasjonen.

Voldelige konflikter, krig og katastrofer kan være årsaker til at mennesker må søke om beskyttelse i et annet land enn opprinnelseslandet. I 2014 søkte 2629 barn om asyl i Norge sammen med familiene sine (UDI, i.d.-b). Prosessen hvor asylsøknaden behandles kan ta lang tid, og imens de venter bor de fleste asylsøkere på mottak. Asylfeltet er komplekst og avspeiler mange spenningsfelt. Asylfeltet handler om å ta imot og beskytte mennesker på flukt fra eget hjemland, men det handler også om kontroll med egne nasjonale grenser. Særlig når det gjelder asylbarn blir dilemmaer som motstrid mellom innvandringspolitiske hensyn og barnets beste ofte trukket frem. Som asylsøkere har asylbarna rettigheter etter flyktningkonvensjonen og utlendingsloven, og som barn har de rettigheter etter blant annet

barnekonvensjonen, barnevernloven og barnelova. Hovedtrendene i forskningen på asylfeltet er juridiske forhold og risikoen asylsøkere er utsatt for. Det er gjort en del forskning på asylsøkere og -barn i Norge og utlandet, men det er ofte voksne eller enslige mindreårige som er fokus for studiene, medfølgende asylbarn vet vi mindre om (Bronstein, Montgomery & Ott, 2013; Dittman & Jensen, 2010; Eide, 2011; Gulbrandsen, 2011; Kalve, 2008).

Kompleksiteten på feltet fører til at kunnskapen er oppdelt, noe som gjør at det er utfordrende å skape et helhetlig bilde av asylbarnas situasjon. Studier om asylbarn viser at de er utsatt for mange risikofaktorer i asylperioden, men også før og etter (Kvello, 2010; Skivenes, 2015).

Oppholdet i opprinnelseslandet og flukten til beskyttelse kan ha medført traumatiske opplevelser som preger både barn og foreldre. Deres ressurser er derimot gitt lite oppmerksomhet, og vi vet lite om deres rettigheter i praksis. Det er behov for en mer helhetlig tenkning rundt barna.

1.2 Forskningsspørsmål

Jeg ønsket å fordype meg i temaet asylbarn som kommer med foreldre, og var spesielt interessert i å finne ut av hvordan asylbarn har det på mottak. Av det jeg visste fra studier og praksis forventet jeg å finne en gruppe sårbare barn, og var derfor nysgjerrig på årsaken til at jeg vet så lite om dem. Særlig var jeg interessert i å finne ut i hvilken grad og hvordan asylsøkende familier blir fulgt opp av barneverntjenesten. Etter å ha lest en del på feltet fant jeg at diskusjoner knyttet til barns rettigheter var et viktig tema. Det skilles mellom formelle og reelle rettigheter. Rettigheter som formelle (*de jure*) sier noe om hva asylbarna har krav på av tjenester og tilbud, mens reelle rettigheter dreier seg om hva de faktisk får i praksis (*de facto*) (Heyerdahl, 2012). Forskning og praksislitteratur varsler om at det er et sprik mellom teori og praksis på asylfeltet (Hek, Hughes & Ozman, 2012; Stålsett, 2012). Dette ville jeg undersøke nærmere og derfor ble forskningsspørsmålet mitt «*Hvilken kunnskap foreligger om ivaretagelse av medfølgende asylbarns rettigheter i asylperioden i Norge?*». Jeg ønsker å få et inntrykk av hva vi vet om disse barnas hverdag i asylperioden, med særlig fokus på rettigheter.

Avgrensning

Jeg ønsker å fokusere på asylbarnas rettigheter som de virkeliggjøres i praksis. Da finner jeg det nødvendig å se på barns deltakelse i asylprosessen, asylbarns levekår og tilgang på tjenester som skole, barnehage, barnevern, helsehjelp og fritidstilbud i denne fasen. Kun ved å

se på hverdagen til asylbarna er det mulig å vurdere om deres rettigheter er reelle i asylperioden. Derfor utformet jeg tre underspørsmål:

- Hvilken kunnskap foreligger om asylbarns tilgang til tjenestene utdanning, helsehjelp, barnevern og fritid?
- Hvilken kunnskap foreligger om asylbarns omsorgssituasjon på asylmottak?
- Hvilken kunnskap foreligger om barns involvering i asylprosessen?

Ytelse

Tilgang til utdanning, helse, barnevern og fritid er former for ytelsesrettigheter etter barnekonvensjonen (Barnekonvensjonen, 1989, art. 28, 24, 19 og 31). Først vil jeg undersøke hva litteraturen sier om asylbarns tilgang til skole og barnehage. Alle barn har rett til utdanning, og både skole og barnehage er viktige sosialiseringsarenaer i det norske samfunnet. Den offentlige helsetjenesten er en av de viktigste bærebjelkene i det norske velferdssystemet, og barnekonvensjonen gir alle barn lik rett til helsetjenester. Jeg vil også undersøke hva litteraturen sier om barnevernets tjenester ovenfor asylbarn.

Barnevernstjenesten er en instans som skal *«sikre at barn som lever under forhold som kan skade deres helse og utvikling, får nødvendig hjelp og omsorg til rett tid, å bidra til at barn og unge får trygge oppvekstvilkår»* (Barnevernloven, 1992, § 1-1). Til sist vil jeg undersøke hva litteraturen sier om asylbarns tilgang til fritid. Alle barn har rett til fritid og det er en viktig sosialiseringsarena i det norske samfunnet.

Beskyttelse

Jeg vil se nærmere på beskyttelsesdimensjonen i Barnekonvensjonen og undersøke asylbarnas omsorgssituasjon på asylmottak. Med det mener jeg hvordan retningslinjene, boforholdene og ansatte ved asylmottakene legger til rette for trygge oppvekstvilkår og utviklingsmuligheter for barnet, og foreldrenes muligheter til å være gode omsorgspersoner i asylperioden.

Deltakelse

Det siste underspørsmålet jeg vil utforske handler om deltakelse og fokuserer på barns involvering i asylprosessen. Barnekonvensjonen artikkel 12 gir barn rett til å si sin mening og bli hørt (Barnekonvensjonen, 1989).

Med disse tre underspørsmålene søker jeg altså å få et bilde av hvordan asylsystemet ivaretar asylbarns rettigheter i praksis. Studien er avgrenset til Norge som område, men jeg vil drøfte funnene opp mot internasjonal forskning. Selv innen Norden viser det seg å være ganske store forskjeller på hvordan asylbarn blir ivaretatt i asylperioden (Eastmond & Ascher, 2011; Lidén

& Rusten, 2007; Vitus & Lidén, 2010). For eksempel har ikke asylsøkende barn i Danmark rett til individuell behandling, og i Sverige får familiene som søker asyl en egen advokat som hjelper dem med å formulere asylsøknaden og fokusere på det de mener er viktig (Backlund & Malmsten, 2013; Lidén & Rusten, 2007; Vitus & Lidén, 2010). Formålet med å gjøre en litteraturstudie er å kunne se helhetlig på forskningen som er gjort for å oppnå mer kunnskap om situasjonen til disse barna og se om de får sine rettigheter ivaretatt. Videre er det et formål å samle relevant forskning om medfølgende asylbarn slik at de som jobber med og rundt denne målgruppen kan få et helhetlig bilde av omsorgssituasjonen til barna.

1.3 Oppgavens struktur

I *kapittel 2* presenterer jeg relevant teori. Jeg vil starte med hvem asylsøkerne er og beskrive barnevernets relevans. Videre følger en innføring i barndom, barns rettigheter, ulike rettighetsperspektiver og hvilke rettigheter som gjør seg spesielt gjeldene for barn i asylsystemet. Til sist vil jeg forklare søkeprosessen og beskrive situasjonen i asylmottak.

Kapittel 3 omhandler den metodologiske tilnærmingen. Jeg starter med en redegjørelse av litteraturstudie som valgt metode, deretter søkestrategien, datautvalg, utvalgskriterier og utvalgsprosessen. Videre følger en beskrivelse av datamaterialet, tematisk analyse og vitenskapsteoretisk forståelsesramme. Kapittelet avsluttes med refleksjoner rundt egen forforståelse og kvalitet i studien.

Kapittel 4 inneholder en fremstilling av resultatene av den tematiske analysen. Resultatene fremstilles under tre hovedtemaer; innskrenket hverdag, uklare retningslinjer og vilkårlige tjenester.

I *kapittel 5* drøfter jeg resultatene i lys av ulike rettighetsperspektiv. Særlig ser jeg på utfordringer knyttet til ivaretagelse av barns rettigheter i posisjon som medfølgende asylbarn.

Kapittel 6 er en avslutning av studien med anbefalinger til videre forskning og praksis.

2. TEORI OG BEGREPER

I dette kapittelet vil jeg sette asylbarnas rettigheter i kontekst ved å presentere forskning, lovverk og annen teori. Forskningen vil bli presentert med hovedfokus på risiko og ressurser. Jeg vil gjøre rede for barnevernets mandat ovenfor asylbarn og annet lovverk som gjør seg gjeldende når barn er involvert i asylprosessen. Deretter vil jeg trekke frem ulike rettighetsperspektiv for å beskrive barns rettigheter før jeg går nærmere inn på prosessen med å søke beskyttelse (asyl) i Norge.

2.1 Hvem er asylbarna?

11644 voksne og 2743 barn bodde på norske mottak i desember 2014. UDI mottok 11480 asylsøknader i 2014, av disse var 2629 asylbarn (UDI, i.d.-b). Med asylbarn mener jeg barn under 18 år med status som asylsøkere. Det skilles mellom enslige mindreårige asylsøkere (EMA), som er barn under 18 år som kommer til Norge alene eller uten følge av omsorgspersoner, og medfølgende asylbarn. Medfølgende asylbarn brukes for å beskrive de barna som kommer i følge med foreldre eller andre omsorgspersoner, heretter kalt foreldre (Justis- og beredskapsdepartementet, 2012). Jeg vil veksle mellom å bruke medfølgende asylbarn, medfølgende barn og asylbarn, men refererer med alle disse begrepene til de barna som kommer til Norge sammen med foreldre. Om jeg refererer til enslige mindreårige asylsøkere vil dette bli spesifisert. Medfølgende asylbarn søker om asyl sammen med familien sin, men kan få innvilget opphold på individuelt grunnlag.

Risiko og ressurser

Traumatiske opplevelser, psykiske vansker, fattigdom, sosial ekskludering og utrygge oppvekstvilkår er faktorer som utgjør risiko for asylbarna (Kvelling, 2010). Særlig psykisk helse har vært fokus i en del forskning på asylfeltet, både i Norge og internasjonalt (Belhadj Kouider, Koglin & Petermann, 2014; Berg et al., 2005; Dittman & Jensen, 2010; Fazel & Stein, 2002; Lauritsen & Berg, 1999; Nielsen et al., 2008; Statens Offentliga Utredningar, 2006; Sveaass, 2005; Thorud & Kolstad, 2010; Wiegersma, Stellinga-Boelen & Reijneveld, 2011). Flyktninger som søker om asyl/beskyttelse i Norge har ofte opplevd traumatiske hendelser i opprinnelseslandet eller på flukt, og både norsk og internasjonal forskning bekrefter at psykiske vansker forekommer oftere blant flyktninger enn hos den øvrige befolkningen (Brekke, Sveaass & Vevstad, 2010; Skivenes, 2015; Vaage, Garløv, Hauff & Thomsen, 2007; Wiegersma, et al., 2011). Barn blir ikke bare utsatt for tortur og

umenneskelige og nedverdiggende handlinger direkte, men de lever også med konsekvensene av at foreldrene eller andre familiemedlemmer er blitt utsatt for slike handlinger (Lauritzen & Sivertsen, 2012; Stang, 2008a). Noen av grunnene for å søke asyl er basert på kjønn, legning eller alder. Kvinner fra patriarkalske samfunn som risikerer tvangsekteskap eller kjønnslemlestelse, og homofile fra land hvor en risikerer straffeforfølgelse for sin seksuelle legning, kan søke om beskyttelse. Barnespesifikke grunner som rekruttering av barnesoldater, barneekteskap og andre forfølgelser av barn kan også gi grunnlag for opphold som flyktning i Norge (Justis- og beredskapsdepartementet, 2012; Lidén & Rusten, 2007; Stang, 2008a). Fordi barn er under utvikling og ikke har erfaringer til å kunne bearbeide traumer og hendelser på samme måte som voksne, kan slike situasjoner føre til større risiko og problemer for barn (Stang, 2008). Flere har uttrykt bekymring for at mange barn og unge som kommer til Norge som asylsøkere strever med traumer og vanskelige opplevelser, og ikke får tilstrekkelig hjelp (Brekke, et al., 2010; Dybdahl, Christie & Eid, 2006; Thorud & Kolstad, 2010). Noen foreldre har kanskje klart å skjerme barna på turen, men det kan likevel være at foreldrene er så preget av hendelser selv at barna påvirkes. Studier om asylsøkende familier antyder at svekket psykisk helse hos foreldrene kan føre til dårligere omsorg for barna (Lauritzen & Sivertsen, 2012; Paulsen, Berg & Michelsen, 2015; Vitus & Lidén, 2010; Wiegersma, et al., 2011).

Lang ventetid, passivitet og usikkerhet rundt fremtiden er faktorer som kan forsterke risikoen for utvikling av psykiske vansker etter flukten (Berg, et al., 2005; Lauritzen & Sivertsen, 2012; Nielsen, et al., 2008; Thorud & Kolstad, 2010). I Danmark (Nielsen, et al., 2008) er sammenhengen mellom asylbarnas psykiske helse, varighet i mottak og antall flyttinger i asylperioden, studert. Gjennom analyse av spørreskjema utfyllt av lærere og barn fant Nielsen et al. (2008) at det å bo på mottak i over ett år medførte økt risiko for psykiske vanskeligheter. Det samme gjaldt ved mer enn fire flyttinger (Nielsen, et al., 2008). Internasjonale studier viser at barn i mottak scoret høyt på psykososiale problemer, og årsakene viste seg å være både asylprosessen og kontekstuelle forhold rundt barnet, som flukten eller foreldrenes psykiske helse (Nielsen, et al., 2008; Statens Offentliga Utredningar, 2006; Wiegersma, et al., 2011). I 2001 opplevde Sverige en økning i registrerte asylbarn med alvorlig tilbaketrekning, fra 1 barn i 2000 til 182 registrerte tilfeller i 2004 (Statens Offentliga Utredningar, 2006). Nesten 85 % av barna kom fra tidligere Sovjetunionen og tidligere Jugoslavia, og derfor ble det undersøkt hvorvidt hendelser/kulturen i hjemlandene eller forhold ved asylprosessen i Sverige kunne forklare tilbaketrekningen hos barna (Statens Offentliga

Utredningar, 2006). Det ble konkludert med at det ikke var asylprosessen i Sverige alene som kunne føre til alvorlig tilbaketrekning hos barn, da prosessen er vesentlig lik som i Norge og Danmark, og ingen av disse landene hadde registrert noen tendens til alvorlig tilbaketrekning hos asylbarn (Statens Offentliga Utredningar, 2006). I nederlandske mottak ble det også gjort en spørreundersøkelse blant foreldre, lærere og barn som viste at barna scoret høyt på psykososiale problemer (Wiegersma, et al., 2011). Årsakene viste seg, som i den svenske studien, ikke å være asylprosessen, men kontekstuelle forhold rundt barnet, som flukten eller foreldrenes psykiske helse (Wiegersma, Stellinga-Boelen & Reijneveld, 2011). Disse resultatene gir signal om at asylbarna er utsatt for risiko, men også hvilke forebyggende og støttende tiltak som bør styrkes. At mor fikk psykiatrisk behandling førte til bedre score hos barna, mens lite skolegang hos barnet førte til dårligere score (Wiegersma, et al., 2011). Det viser at fokus på psykisk helsehjelp og utdanning kan virke forebyggende og beskyttende. Forskning om hvordan asylbarns rettigheter ivaretas i Norge kan derfor gi nyttig kunnskap om hva vi bør ha fokus på i praksis, og hvordan vi kan forebygge og forhindre noe av risikoen asylbarna er utsatt for.

Barn som bor i mottak har som regel aktiviteter på dagtid, noe som virker forebyggende både sosialt og psykisk (Berg, et al., 2005). Norskopplæring for voksne er avviklet fra mottak fordi ressursene skal fokuseres på de som får oppholdstillatelse. Foreldrene har derfor ofte ikke daglige aktiviteter som hjelper dem med å strukturere hverdagen (Paulsen, et al., 2015). Det er kun voksne hvis identitet er helt avklart som kan søke om å få arbeidstillatelse under asylperioden (UDI, i.d.-a). Det fører til at ventetiden blir ekstra lang og familien har dårlig økonomi i asylperioden. Imens familiene venter på avklaring på søknaden lever de i relativ fattigdom. Forskning viser at å leve i relativ fattigdom over tid fører til ekstra belastning på barn og familier som allerede lever i en sårbar situasjon (Backe-Hansen, 2004; Harju & Thorød, 2011). Kvello (2010) foreslår «armod» som begrep fremfor relativ fattigdom fordi familier som lever i økonomisk fattigdom ofte er fattige på andre ressurser også. Forskning viser tydelig sammenfall mellom økonomisk fattigdom og blant annet betydelige negative helsekonsekvenser og lite sosiale nettverk (Backe-Hansen, 2004). Det er videre foreldrenes øvrige ressurser, omsorgsutøvelsen og bistand de mottar, som best forklarer barnas utvikling, og ikke den relative fattigdommen i seg selv (Kvello, 2010). Backe-Hansen (2004) sin forskningsgjennomgang om relativ fattigdom viser også at det er det totale antall risikofaktorer som styrer barnas utvikling, fattigdom er kun en mellomliggende årsak. Dette tydeliggjør viktigheten av et holistisk perspektiv når en studerer barns livssituasjon. Å samle

kunnskap på tvers av fagfelt gir mulighet for å forstå flere sider av barnas situasjon og sette de i en større sammenheng.

Flere har drøftet og studert lovene som gjelder for asylbarn, og de juridiske rammene for asylprosessen har vært fokus i mye av forskningen på feltet (Archard & Skivenes, 2009; Engebrigtsen, 2003; Stang, 2008b; Stang & Lidén, 2014). Forskningsgjennomgangen tydeliggjør at risiko asylbarna er utsatt for er et sentralt emne. Imidlertid er det lite forskning som fokuserer på beskyttelsesfaktorer og ressursene til asylbarna. Generelt hele asylfeltet bærer preg av risikofokus, men litteratur om innvandrerbefolkningen og enslige mindreårige flyktninger har fått et mer ressursfokus de siste årene (Hanche-Olsen, Båtevik, Olsen & Yttredal, 2012; Lidén, Seeberg & Engebrigtsen, 2011; Salole, 2013). Berg, et al. (2005) valgte ut asylmottak på bakgrunn av «god praksis» til sin casestudie. 6 mottak ble valgt ut fra ulike regioner i Norge, og ble presentert på områder de hadde fått til, for eksempel særlig god oppfølging av asylsøkernes helse. Weiss (2013) sin studie omhandler barn med endelig avslag og hvordan de mestrer hverdagen på mottak på tross av strukturelle utfordringer. Ved å fokusere på barnas egne strategier og resiliens fremstilles de som aktive aktører som takler ulike situasjoner (Wernesjö, 2012). Andre studier trekker frem faktorer som kan bidra til å beskytte barna, men det er ofte ikke hovedfokus for studien (Lauritzen & Sivertsen, 2012; Wiegersma, et al., 2011).

2.2 Barnevernets mandat og asylsøkende barn

Barnevernets mandat er formulert i Lov om barnevernstjenester (1992), og gjelder for alle barn som oppholder seg i riket, uavhengig av juridisk status. Barnevernets oppgave er å beskytte alle barn som oppholder seg i Norge, og å forebygge der det er risiko for skade for barnets helse og utvikling. Det norske barnevernet er et barnesentrert og familierettet servicesystem (Skivenes, 2015). Barnet er i fokus, og barnets beste skal være et grunnleggende prinsipp i alle avgjørelser. Barnevernet skal fremme helsebringende oppvekst for barn og forhindre alvorlig risiko eller skade på barna. Et underliggende perspektiv er å være tidlig inne slik at en kan jobbe med terapeutiske tiltak i hjemmet. Tiltakene som settes inn er basert på en tanke om folks evne til å endre og bedre egen livssituasjon og adferd, og er rettet mot hele familien. På den måten ønsker man å unngå plasseringer utenfor hjemmet, og å forebygge eventuell omsorgssvikt mot barnet (Skivenes, 2015). Barnevernet er en instans som er opprettet for å ha særlig ansvar for å beskytte barna i samfunnet. Uavhengig av status har barnevernet ansvar for alle barn som er utsatt for risiko eller skade (Lidén, 2011; Skivenes,

2015). Barnevernet har i hovedsak to typer tiltak: hjelpetiltak i hjemmet og plassering utenfor hjemmet. Først og fremst ønsker man å sette inn tiltak i samarbeid med familien og med foreldrenes samtykke. De mest vanlige hjelpetiltakene er råd og veiledning, og økonomisk støtte. Hvis barnevernet anser situasjonen for svært alvorlig for barnet og man ikke får samtykke til frivillige tiltak, er det mulig å sette inn tvangstiltak. Dette må i så fall avgjøres av fylkesnemnda (Skivenes, 2015).

Det finnes ikke offisielle tall på hvor mange av familiene på mottak som mottar tiltak fra barnevernet, men Berg, et al. (2005) fant at 78 % av asylmottakene hadde hatt kontakt med barnevernet de siste månedene, men Weiss (2013) fant at mottaksansatte opplevde at barnevernet sjelden var inne med tiltak i familier som bor på asylmottak. Vi vet at innvandrerbarn er overrepresentert i barnevernet, men det er først og fremst med tiltak i hjemmet (Skivenes, 2015). Ved plasseringer utenfor hjemmet er tallene for innvandrerfamilier det samme som for ikke-innvandrere (Skivenes, 2015). Immigrantbarn er mer utsatt enn andre barn i Norge fordi de er fremmede i et nytt land. Barnevernet har ikke et særlig oppfølgingsansvar for asylbarna, men forskning viser at asylbarna lever i en vanskelig og usikker situasjon, med flere aspekter som gir grunnlag for bekymring (Berg, et al., 2005; Paulsen, et al., 2015; Skivenes, 2015).

Det har vært fokus på barnevernets kulturkompetanse de siste årene etter kraftig kritikk fra internasjonale medier som, på bakgrunn av et par barnevernssaker med utenlandske arbeidstakere, gikk ut og kalte det norske barnevernet for etnosentrisk (Skivenes, 2015). I en studie fant Skivenes (2015) at 50 % av barnevernsarbeidere selv mener de er like kompetente i saker som gjelder innvandrere som i saker med ikke-innvandrere, men 65 % mener at saker med innvandrere er mer utfordrende. Utfordringene ligger i språk, kulturforskjeller og misforståelser (Skivenes, 2015). Studien konkluderer med at norske barnevernsarbeidere ikke diskriminerer innvandrere. Norske barnevernsarbeidere er tydelige på at de har ansvar for barn selv om asylsaken ikke er avklart fra UDI sin side (Skivenes, 2015), men stor mistillit til barnevernet blant asylsøkere kan gjøre samarbeidet vanskelig (Paulsen, et al., 2015; Skivenes, 2015; Weiss, 2013). Da er det viktig at andre instanser bidrar til å gi et helhetlig bilde av barnevernet, slik at de står i best mulig posisjon til å ivareta barnets beste (Paulsen, et al., 2015).

2.3 Barns rettigheter

Rettighetsperspektiv og barnesyn

Med rettigheter mener jeg, i denne sammenheng, de rettigheter som gjør seg gjeldende for asylbarn i Menneskerettsloven, med konvensjoner, og andre norske lover, i kraft av status som både barn og asylsøker. Rettigheter er sosialt konstruert, og barns rettigheter utvikles på grunnlag av hvordan barn oppfattes av samfunnet (Archard, 2015). Hvilket barnesyn som legges til grunn vil ha konsekvenser for hvordan vi forstår barns rettigheter, så for å kunne drøfte rettighetene finner jeg det nyttig å si noe om hvordan begrepene barn og barndom kan forstås. Hvordan barndom forstås handler mye om hva som er viktig i samfunnet, og hvilke egenskaper som verdsettes av voksne (Archard & Skivenes, 2009). Utviklingen av barns rettigheter vitner om at barn ikke bare anses som sårbare, men også som viktige, aktive deltakere i samfunnet, og at barns stilling i samfunnet er sterkere enn tidligere (Eastmond & Ascher, 2011).

Barnet er en sosial kategori som portretteres som samfunnets mest sårbare, men også verdifulle medlem fordi de representerer håp for fremtiden (Eastmond & Ascher, 2011). Det har skjedd et skifte i barnesyn de siste hundre årene, fra barnet som noe tomt som måtte fylles med kunnskap av voksne, til at man forstår barn som aktive i egen utvikling og i samspill med omgivelsene. Fra å anses som foreldrenes eiendom er barn, ved å tildeles rettigheter, blitt anerkjent som selvstendige rettighetsbærere som er deltagende i egen utvikling (Archard, 2015; Justis- og beredskapsdepartementet, 2012). Dette har ført til at man snakker om det kompetente barnet som får sine rettigheter vurdert individuelt (Stang, 2008a). Barn har fått egne rettigheter etter barnekonvensjonen fordi barndom anerkjennes som noe eget og annet enn å være voksen. Barn er ikke bare en mindre og ufullstendig versjon av en voksen, men har i kraft av å være barn andre behov og derfor andre rettigheter. De har egne rammer for rettigheter, for eksempel Barnekonvensjonen, barnevernloven og barnelova (Archard, 2015). Samtidig anses barn som en særlig sårbar og utsatt gruppe i samfunnet, som trenger beskyttelse fra voksne. Sårbarhetsperspektivet kan lett gi barn en offerstatus, hvor de betraktes som objekter for hjelp, uten anerkjennelse av deres medvirkning (Eastmond & Ascher, 2011). Det er voksne som har utformet lovene, og det er voksne som ivaretar, håndhever og forvalter barnas rettigheter. Å anse barnet som kompetent eller som sårbart er ulike perspektiver som fungerer side om side, det ene utelukker ikke det andre. Likevel er det viktig å være bevisst på at hvilket perspektiv de voksne vektlegger i ulike situasjoner, vil ha

konsekvenser for hvordan rettighetene forstås og virkeliggjøres. Det er på bakgrunn av disse ulike måtene å forstå barnet på at jeg vil trekke frem tre ulike rettighetstyper og -perspektiv.

Barnekonvensjonens tre typer rettigheter

Barnekonvensjonen deles ofte i tre typer rettigheter: rett til ulike ytelser (Provision), rettigheter som beskytter (Protection) og deltakelsesrettigheter (Participation).

Ytelsesrettigheter innebærer tjenester og tilbud staten skal yte ovenfor barn. De handler om å anerkjenne barn som samfunnsborgere og gi de tilgang på en del av de samme ytelsene som voksne, men også særegne ytelser for barn. Staten og de voksne har forpliktelser ovenfor barna som kan være annerledes enn ovenfor voksne samfunnsborgere. Eksempler på ytelsesrettigheter i Barnekonvensjonen (1989) er artiklene 28, 24 og 31 om henholdsvis rett til utdanning, helsetjenester og fritid. For å ivareta det sårbare aspektet ved barnet er *beskyttelsesrettigheter* utviklet som en annen type. De har som formål å beskytte barnet mot uønskede former for behandling (Barnekonvensjonen, 1989, art. 19). De bygger på en tanke om at voksne fungerer som voktere og forvaltere av barnas rettigheter, og skal hjelpe dem med å ivareta rettighetene sine. Beskyttelsesaspektet ved rettighetene er særskilt for barn, da man generelt anser voksne for å være modne nok til å ta de valgene de vil og leve med konsekvensene av dem (Archard, 2015). Hensynet til barnets beste er en slik beskyttelsesrettighet. Som verger eller voktere av barnas rettigheter skal voksne ta beslutninger for barn med tanke på barnets beste ved å sette seg inn i hans eller hennes situasjon, og representere det de tror barnet ville tenkt og ønsket om det var modent nok til å ta valget selv (Ottosson, Eastmond & Schierenbeck, 2013). Det vil si hva barnet ville tenkt og ønsket om det var modent nok til å ta valget selv og hva barnet som voksen ville ønsket å velge for seg selv (Archard & Skivenes, 2009). Det er hovedsakelig to årsaker til at barn har beskyttelsesrettigheter. Den ene er at barn lider mer skade enn voksne ved å bli utsatt for utnyttelse, misbruk eller annen uønsket behandling. Den andre er at de i tillegg er mer utsatt for nettopp denne type behandling i kraft av at de er barn og dermed mer hjelpeløse og avhengige (Archard, 2015). *Deltakelsesrettigheter* er en type rettighet i Barnekonvensjonen (1989) som bygger på et syn på barnet som kompetent til å delta. Om voksne forstår barnet som kompetent og aktivt i egen utvikling vil de fokusere på at barnet deltar og legge vekt på barnets mening, som gitt av barnet selv (Ottosson, et al., 2013). Artikkel 12 om barnets rett til å si sin mening i saker som angår dem er en slik rettighet (Barnekonvensjonen, 1989, art. 12).

Nasjonale innvandringspolitiske hensyn og internasjonale forpliktelser

Det finnes mange ulike grunner for å søke om beskyttelse i et land, og Utlendingsdirektoratet (UDI) har som oppgave å vurdere om familiens frykt for forfølgelse er reell.

Flyktningkonvensjonen er ledende dokument i denne prosessen, men også andre lovverk må ivaretas. Norge har forpliktet seg internasjonalt til å ivareta barns og flyktningers rettigheter ved å skrive under på Menneskerettighetserklæringen (1948), og ratifisere

Barnekonvensjonen (1989) og Flyktningkonvensjonen (1951). Lovbestemmelsene som beskytter barns rettigheter gjør seg gjeldende når barn er involvert i asylsøknaden, samtidig som internasjonale og nasjonale innvandringspolitiske bestemmelser gir retningslinjer for hvem som skal få innvilget oppholdstillatelse i landet. En av føringene fra

Barnekonvensjonen (1989) er at barnets beste skal være et (av flere) grunnleggende hensyn i alle saker som berører barn. Dette barnerettslige hensynet må i asylsaker vurderes opp mot innvandringsregulerende hensyn og hvilke signaler en eventuell innvilgelse eller et avslag vil sende internasjonalt.

Forente Nasjoners høykommissær for flyktninger (UNHCR) skal beskytte og hjelpe flyktninger, og overvåke at flyktningkonvensjonen oppfylles av statene, gjennom å gi anbefalinger om asylprosedyren og hvilke grupper som bør gis beskyttelse. På samme måte har FN en komité som skal sikre at statene oppfyller sine forpliktelser i henhold til barns rettigheter (FNs barnekomité). Gjennom periodiske rapporter til FNs barnekomité gir landet en statusrapport for å vise hvilket arbeid som gjøres for å sikre barns rettigheter i Norge.

Uavhengige interesseorganisasjoner sender også inn en såkalt «skyggerapport» som beskriver deres versjon av arbeidet med barns rettigheter. Dette er for å sikre at ikke myndighetene skal pynte på sannheten i rapporteringen, eller for å fremme saker som de mener ikke vektlegges nok i de nasjonale rapportene. Barnekomiteen gir skriftlig tilbakemelding til hvert land, og kommenterer hva de mener det bør arbeides videre med. Norge er på mange områder et foregangsland når det gjelder barns rettigheter (Kjørholt & Lidén, 2004; Stang, 2008a). Norge er blant landene i verden som har gått lengst i å implementere barns rettigheter i nasjonalt lovverk (Kjørholt & Lidén, 2004). Gjennom Dublin- og Schengen-samarbeidet er Norge også nært knyttet til den europeiske unions (EUs) asylpolitikk, som søker å inneha en høy standard, være effektiv og humanistisk. Dublin-avtalen er en samarbeidsavtale mellom land i Europa som skal sikre at alle asylsøkere får søknaden sin behandlet, og forhindre såkalt «asylshopping», hvor asylsøkere reiser rundt og søker beskyttelse i det ene landet etter det andre, til de eventuelt får asyl (Vevstad, 2007). Et eksempel på at barnekonvensjonen gjør seg

gjeldende på asylfeltet er at enslige mindreårige ikke alltid sendes tilbake i henhold til Dublin-avtalen på bakgrunn av at de er barn og skal skånes for returen. Norge knytter seg til EUs asylpolitikk gjennom ulike samarbeidsavtaler (Lidén, 2011). Målsettingen med å ha en felles asylpolitikk er å føre en mer human og rettferdig asylpolitikk, med lik behandling i alle land, og å lettere kontrollere hvem som kommer inn i Europa (Vevstad, 2007). Gjennom samarbeid kan interne grenser holdes åpne, mens ytre grenser holdes strengere bevoktet for å hindre uønsket besøk. Asylpolitikken handler om å begrense antall asylsøkere. Med globaliseringen har synet på asylsøkerne gått fra ofre for konflikter og krig, til farlige inntrengere og potensielle terrorister (Kubal, 2014; Seeberg, 2007).

Ikke-diskriminering

Ikke-diskriminering er et av prinsippene som ligger til grunn for en felles fremgangsmåte i asylpolitikken i Europa og er ansett som ett av fire grunnleggende prinsipper i barnekonvensjonen (Heyerdahl, 2012). Dette er blant annet formulert i artikkel 2(1) i Barnekonvensjonen og handler om retten til å ikke bli diskriminert på bakgrunn av «*barnets, dets foreldres eller verges rase, hudfarge, kjønn, språk, religion, politiske eller annen oppfatning, nasjonale, etniske eller sosiale opprinnelse, eiendomsforhold, funksjonshemming, fødsel eller annen stilling*» (Barnekonvensjonen, 1989, art. 2(1)). Barnekonvensjonens artikkel 2(1) er et såkalt aksessorisk diskrimineringsforbud, som vil si at det gir vern mot å diskrimineres kun når det gjelder å få ivaretatt sine rettigheter etter konvensjonen. For at det skal foreligge en diskriminering må det foreligge inngrep i en av de andre rettighetene i konvensjonen. Eksempel på dette er at fordi vern og beskyttelse som flyktning er en rettighet barn har etter barnekonvensjonen (artikkel 22) vil forskjellsbehandling som dreier seg om flyktningbarn, uten rimelig eller saklig grunn, kunne omfattes av diskrimineringsvernet i artikkel 2(1) (Heyerdahl, 2012). Det er statens oppgave å sikre at denne retten blir ivaretatt for alle barn i landet. «Å sikre» vil si at staten ikke bare passivt respekterer rettighetene, men at det stilles krav til staten om å aktivt gjennomføre ethvert tiltak som er nødvendig for å sette enkeltindivider i stand til å få ivaretatt sine rettigheter (Heyerdahl, 2012). Staten er forpliktet så langt det lar seg gjøre med tilgjengelige ressurser, men artikkel 2 tillater ikke diskriminering på bakgrunn av ressurser, noe som vil si at barnevernet for eksempel ikke kan si at de ikke beskyttet barnet mot misbruk fordi de ikke hadde nok ressurser (Heyerdahl, 2012).

Diskriminering innebærer en forskjellsbehandling av like tilfeller eller likebehandling av ulike tilfeller, som ikke har en saklig eller rimelig begrunnelse (Heyerdahl, 2012). Prinsippet om

ikke-diskriminering handler ikke om at alle skal ha lik behandling, men like muligheter (Lidén, 2011). Positiv særbehandling betyr at enkeltbarn eller grupper av barn bevisst behandles annerledes enn andre barn de kan sammenlignes med. En slik behandling skal kompensere for at barnet eller gruppen barn ikke har de samme forutsetninger som andre til å nyttiggjøre rettigheter og muligheter i samfunnet (Heyerdahl, 2012). Barnekomiteen har særlig fokus på *de facto*-diskriminering, altså diskriminering i praksis, og har ved en rekke anledninger uttalt bekymring over manglende vern mot denne typen diskriminering. Et eksempel kan være at enslige mindreårige over 15 år ikke blir ivaretatt på samme måte som de under 15 år, men heller ikke etter samme standard som andre ungdommer over 15 år som bor på institusjoner i Norge. Alder kan være et aspekt ved diskriminering. Sped- og småbarn er spesielt utsatt for å bli diskriminert fordi de er avhengig av andre i større grad enn eldre barn, samtidig som de har mindre mulighet for å si ifra (Heyerdahl, 2012). Diskriminering kan videre være relatert til barnet selv og til barnets forelder eller verge, det kalles tilknytningsdiskriminering. Et eksempel på tilknytningsdiskriminering kan være foreldres oppholdstillatelse, og det er forhold som kan ha stor betydning for barnets situasjon. En persons oppholdstillatelse er ikke nevnt eksplisitt i artikkelen, men kan falle under «annen stilling» (Heyerdahl, 2012). FNs barnekomité har uttalt at barn ikke skal diskrimineres på bakgrunn av at de er flyktninger, asylsøkere eller migranter.

Barnets beste

Hensynet til barnets beste er et eksempel på hvordan barnekonvensjonen er synlig i norsk lovverk. Dette er skrevet inn i både Barnevernloven (1992, § 4-1) og Utlendingsloven (2008, § 38). Utlendingsforskriften (2009) kap. 8, § 8-5, 6. ledd sier: «*Ved avveiningen mot innvandringsregulerende hensyn, skal et avslag være forsvarlig ut fra hensynet til barnets beste*». Med barnets beste menes at det legges vekt på en helhetsvurdering av for eksempel barnets alder, barnets tilknytning til personer og steder i Norge og hjemlandet, omsorgssituasjonen her i Norge, omsorgssituasjonen ved retur, og sosial og menneskerettslig situasjon ved retur. I vedtak som vedrører barn skal avgjørelsen begrunnes, og det skal fremkomme hvilke avveininger som er gjort, med tanke på barnets beste (Utlendingsforskriften, 2009, kapittel 17). Hele asylprosessen har som grunnleggende prinsipp å være til barnets beste, og dette skal være i fokus ved behandling av søknaden (Sandberg, 2012a). Saksbehandler skal ha et barneperspektiv i flyktningvurderingen og det skal være lavere terskel for å innvilge asyl til barn enn det er til voksne (Justis- og beredskapsdepartementet, 2012). I Barnekomiteens siste kommentarer til Norge anbefaler

komiteen likevel at det treffes ytterlige tiltak for å redusere saksbehandlingstiden på asylsøknader og sørge for at det alltid blir tatt grunnleggende hensyn til barnets beste og barnets tilknytning til Norge når det skal tas en avgjørelse om asylsøkerbarns framtid (Komiteen for barnets rettigheter, 2010, punkt 52).

Barnets beste er ett hensyn i asylsaker, men ikke det eneste (Justis- og beredskapsdepartementet, 2012). Innvandringsregulerende hensyn veier også tungt i asylsaker. Gjennom å ha strenge krav til hvem som får opphold ønsker man å begrense antall søknader til landet (Justis- og beredskapsdepartementet, 2012). Myndighetene ønsker ikke at det skal være attraktivt å komme til Norge for å søke om beskyttelse. EUs ambisjon er at alle medlemslandene skal ha en så lik asylpraksis at det ikke spiller noen rolle hvilket land en asylsøker kommer til (Vevstad, 2007). Barnekomiteen kommenterer til Norge at barnets beste ikke er godt nok ivarettatt i utlendingssaker, og at de som skal vurdere dette prinsippet ikke alltid har god nok opplæring til å kunne foreta denne vurderingen. De anbefaler at det utarbeides retningslinjer for hvordan prinsippet skal anvendes i praksis, og lære opp alle som er involvert i prosessen med å finne ut hva som er best for barnet eller barna (Komiteen for barnets rettigheter, 2010, punkt 22). Forskning tyder på et system som hele tiden står i spenn mellom ideer om kontroll og beskyttelse av asylbarna (Eastmond & Ascher, 2011; Hek, et al., 2012; Justis- og beredskapsdepartementet, 2012).

Rett til deltakelse

Barn skal gis mulighet til å uttale seg i saker som angår dem, og selv om et barn søker asyl sammen med sine foreldre eller andre voksenpersoner har det krav på individuell vurdering av sin sak (Sandberg, 2012b). Det at barn er selvstendige rettssubjekter innebærer blant annet at barn skal undergis en selvstendig vurdering i saken, og denne bør framgå av selve vedtaket, også i de sakene hvor barnet kommer til Norge med foreldre eller andre omsorgspersoner (Stang, 2008a). Vurderingen av barnet bør omfatte den konkrete asylhistorien fordi barnet kan ha sin egen asylhistorie som skiller seg fra foreldrenes eller andres opplevelser av 'samme' asylhistorie. Den bør inkludere barnets beskyttelsesbehov og flyktningstatus (rase, religion, etnisitet, sosial gruppe m.m. er kriterier som også barn skal vurderes opp mot), spørsmål om barnet har vært utsatt for tortur, umenneskelig eller nedverdiggende behandling eller straff, situasjonen i dag (herunder fysisk og psykisk helsetilstand), samt eventuelt returvern (Sandberg, 2012b). En av årsakene til at alle disse områdene skal undersøkes er at barnet kan ha et selvstendig beskyttelsesgrunnlag. Barnet har rett til å delta ved for eksempel å si sin mening, og få sin mening tillagt vekt, og gjennom å samtale med barnet anerkjennes det at

barn kan ha deres eget grunnlag for å søke asyl og behov for beskyttelse (Eastmond & Ascher, 2011; Justis- og beredskapsdepartementet, 2012).

For å ivareta barnets rett til deltakelse i asylprosessen er det innført barnesamtaler.

Barnesamtalen skal være uformell og kun påvirke søknaden i positiv retning. Hensikten med barnesamtalene er å avdekke barnespesifikke årsaker som kan gi grunnlag for opphold (Lidén & Rusten, 2007). Barnespesifikke årsaker til beskyttelse kan være kjønnslemlestelse, menneskehandel, tvangsekteskap, rekruttering av barnesoldater i krig og væpnede konflikter, tortur og tilknytning til riket. Dersom barna sier noe som går imot opplysningene fra foreldrene skal ikke dette tas med i den videre søknaden. For å få frem relevant informasjon og ivareta barnet i samtaler med barn kan det være nødvendig med kompetanse i å samtale med barn (Sandberg, 2012b). Lefevre, Tanner og Luckock (2008) understreker også at det er den voksnes oppgave å oppnå effektiv kommunikasjon med barn og unge, enten målet med samtalen er å ta avgjørelser i barnets liv, om det er en avdekkende samtale eller om det er en samtale for å organisere følelser og tanker. Langballe og Gamst (2006) er i sin bok om dialogisk tilnærming til kommunikasjon med barn, opptatt av at den voksne har klart for seg oppbygningen av samtalen og de ulike fasene man skal gjennom, for å kunne få en god samtale med barnet. Det krever at sosialarbeideren har kunnskap om samtalemetode og –teknikk. Det å høre barn handler om å anerkjenne barna som individuelle rettighetsbærere og kompetente deltakere i prosessen (Eastmond & Ascher, 2011). Det er viktig at sosialarbeideren tar denne oppgaven på alvor og gir barnet en reell mulighet til å uttrykke seg. Profesjonelle barnesamtaler handler om mer enn barns rett til å bli hørt, det handler også om hvordan barn blir hørt (Langballe & Gamst, 2006). For å få frem relevant informasjon er det viktig at profesjonelle stiller gode spørsmål og har klart for seg hensikten med samtalen (Langballe & Gamst, 2006). I tillegg kreves det kompetanse i å snakke med barn, og være forberedt på at det kan komme opp bekymringsfull informasjon. Da er det viktig at den som samtaler med barnet både vet hvordan de skal spørre etter informasjonen og hvordan de skal ta imot informasjonen fra barnet. Barnesamtalen er et tilbud og barnet har ikke uttalelsesplikt, så om det ikke ønskes å benytte seg av denne retten er det opp til henne. Dette er bakgrunnen for at barneintervjuets eneste hensikt er å fremskaffe opplysninger som kan *hjelpe* familiens sak (Lidén & Rusten, 2007). Hvis saksbehandler får informasjon som ikke samsvarer med foreldrenes intervju, eller som kan påvirke saken deres negativt skal saksbehandler skifte tema, og ikke legge vekt på dette i behandlingen av søknaden (Utlendingsdirektoratet, 2010).

2.4 Asylprosessen

Asylprosessen begrenser jeg til forløpet av hendelser fra asylsøkerne ankommer Norge til asylsøknaden er ferdig behandlet. Jeg vil ikke inkludere reisen til eller fra Norge, eller eventuelt opphold i Norge etter avslag på søknaden. Asylsystemet inkluderer hele apparatet som settes i gang i prosessen, fra politiet, Utlendingsdirektoratet (UDI), asylmottak, til helsetjenester, skole og fritidsaktiviteter. Asylperioden definerer jeg som tiden fra asylsøkerne registreres hos politiet i Norge, til de får endelig svar på søknaden. Andre begreper vil bli beskrevet underveis i kapittelet.

Asylsøker og søkeprosessen

Familier og enslige som kommer til Norge for å be om beskyttelse/asyl må først registreres som asylsøkere hos politiet. Å registreres som asylsøker betyr at man søker om å bli anerkjent som flyktning (UDI, i.d.-a). Norge har skrevet under på Flyktningkonvensjonen og har dermed forpliktet seg til å gi flyktninger beskyttelse. Status som flyktning tildeles de som

«har en velbegrunnet frykt for forfølgelse på grunn av etnisitet, avstamning, hudfarge, religion, nasjonalitet, medlemskap i en spesiell sosial gruppe eller på grunn av politisk oppfatning(...)» eller «(...)står i reell fare for å bli utsatt for dødsstraff, tortur eller annen umenneskelig eller nedverdiggende behandling eller straff ved tilbakevending til hjemlandet» (Utlendingsloven, 2008, § 28, 1.ledd).

Antall asylsøkere som kommer til Norge varierer hvert år, og påvirkes av globale hendelser. Det er ulike grunner til at asylsøkere kommer til Norge. Det kan være flukt fra krig og voldelige konflikter, fattigdom og katastrofer (Justis- og beredskapsdepartementet, 2012). Når konflikter bryter ut ser en gjerne en økning av asylsøkere fra landene som er involvert. UDI (i.d.-b) rapporterer at av de nesten 11500 som søkte asyl i Norge i 2014 kom flest fra Eritrea, Syria, Somalia, Sudan, Afghanistan og Etiopia. Søknadene om beskyttelse begrunnes ulikt, og blant annet politisk, religiøs og etnisk forfølgelse, militær rekruttering og desertering oppgis som grunnlag for asyl. Blant syrere og statsløse fra Damaskusområdet er det for eksempel mange som oppgir den generelle sikkerhetssituasjonen og humanitære forhold som begrunnelse for at de flyktet fra hjemlandet (UDI, i.d.-b).

Selv om status som flyktning er avslått er det mange familier som blir boende i landet, opptil flere år, av ulike grunner, blant annet fordi det vil innebære risiko å sende dem til hjemlandet, eller at Norge ikke har utleveringsavtale med hjemlandet til asylsøkerne. Andre ganger faller

familien under Dublin-avtalen, som betyr at de sendes tilbake til det landet (av de som har skrevet under på Dublin-avtalen) de først søkte om asyl. Det er UDI som har ansvar for å behandle søknader fra de som vil søke om opphold eller å bo i Norge. Behandlingstiden skal være kortere for familier med barn, men i praksis kan det ta år før søknaden er ferdig behandlet. Det er ulike grunner til at det varierer i behandlingstid, men ofte er det vanskeligheter med å bekrefte identiteten til familien som gjør at det kan ta tid. Hvis en asylsøknad blir avslått fra UDI kan det klages til Utlendingsnemnda (UNE). De har ansvar for å behandle alle typer utlendingssaker, inkludert klager på vedtak på asylsøknaden fra UDI (Utlendingsnemnda, i.d.). Avslag fra UNE anses som endelig svar på søknaden ifølge forvaltningsloven, og asylsøkeren plikter å rette seg etter vedtaket. Som asylsøker betyr det å forlate landet, da de har fått avslått ønsket om å få oppholde seg i Norge. Det finnes ytterligere instanser og rettssikkerhetsmekanismer som gjør at asylsøkerne kan ta saken videre, enten til domstol, hvor de kan begjære vedtak omgjort, eller de kan be om utsatt iverksettelse (Utlendingsnemnda, i.d.). Dette kan være kostbare og tidkrevende prosesser.

Asylmottak

I det asylsøkere registreres som søkere hos politiet, plasseres de som hovedregel på transittmottak. Her bor de i noen uker mens de gjennomgår intervju hos UDI og helsesjekk (UDI, i.d.-a). Det finnes egne transittmottak for enslige mindreårige asylsøkere, mens medfølgende barn bor som regel i vanlige transittmottak med familien sin (UDI, i.d.-a). Etter at kartleggingen er ferdig får asylsøkerne tilbud om å bo på ordinært mottak et eller annet sted i landet. Dette er et midlertidig botilbud, og er ikke ment som varig oppholdssted (Lauritzen & Sivertsen, 2012). Ordinære mottak er bemannet på dagen, og er et frivillig tilbud til asylsøkerne. Som beboere får de økonomisk støtte og tilbud om ulike aktiviteter, og de må delta på hverdagslige plikter som vasking av fellesområder (Seeberg, Bagge & Enger, 2009). De økonomiske ytelsene er knyttet til mottaket, så hvis asylsøkerne ønsker å bo andre steder sier de fra seg disse og vil ikke motta støtte fra staten. Det finnes ikke klare tall på hvor mange asylsøkere som bor utenfor mottak i Norge (Seeberg, Bagge & Enger, 2006b). I tillegg til å behandle søknadene er UDI ansvarlige for drift av asylmottakene. UDI kjøper opp plasser fra private aktører, som har den daglige driften av asylmottak. Asylmottakene drives etter behov, så det legges ned og opprettes plasser etter hvor mange asylsøkere som ankommer Norge. Det skilles mellom sentraliserte og desentraliserte mottak. Sentraliserte mottak er en form for mottak hvor boligene til beboerne er samlet på et sted, det kan være i ett eller få bygg. Desentraliserte mottak har form av boliger i vanlige boligstrøk. Det finnes også alle

mulige mellomvarianter, for eksempel et sentralisert mottak som i tillegg har desentraliserte boliger spredt rundt i området (Lidén, et al., 2011; Søholt & Holm, 2010). 51% av alle asylsøkerne bodde i desentraliserte boliger i 2010, men tallene sier ikke noe om hvor mange av disse som er barn og familier (Søholt & Holm, 2010). Denne formen for botilbud gir en lettere overgang ved eventuell bosetting, skaper mindre motstand i lokalsamfunnet, og gir asylsøkerne en følelse av en normal hverdag i en unormal livssituasjon (Berg, et al., 2005). Sentraliserte mottak har fordelen av tettere oppfølging, som kan være nyttig for beboeren om de vil ha kontakt med ansatte (Søholt & Holm, 2010). Nærheten til ansatte og andre beboere i sentraliserte mottak kan også tenkes å lettere avdekke eventuell omsorgssvikt eller mishandling innen familien (Berg, et al., 2005). Felles for mottakene er at UDI stiller en rekke krav til arbeid med barn og unge. Mottakene skal blant annet sikre omsorg og tiltak for barn under og over skolealder. Det legges vekt på god og tilpasset informasjon slik at ungdom skal ha mulighet til å påvirke sin egen hverdag. Sist, men ikke minst har mottakene en varslingsplikt til barnevernet på lik linje med andre barn i Norge. Målet er at tiltakene skal bidra til en trygg, forutsigbar og meningsfylt hverdag for barn og unge under oppholdet (Utlendingsdirektoratet, 2011).

2.5 Studiens relevans

Jeg vil undersøke hva den empiriske litteraturen, artikler og forskningsrapporter, sier om hvordan rettighetene til medfølgende asylbarn blir ivaretatt i Norge. Jeg er både opptatt av barns involvering i asylprosessen, omsorgssituasjonen til barn som bor på mottak og asylbarns tilgang til tjenester som utdanning, helsehjelp, barnevern og fritid. Det er mangel på lett tilgjengelig forskningslitteratur fra Norge på dette feltet. Denne oppgaven søker å dekke dette behovet for kunnskap, og gi en pekepinn på hvor det bør satses videre. Med denne oppgaven ønsker jeg å bidra til å gjøre den evidensbaserte forskningen om medfølgende asylbarn mer tilgjengelig, slik at utøvere lettere kan nyttiggjøre seg den i arbeidet. Det finnes forskning som tar for seg asylbarnas rettigheter i praksis, men ingen litteraturstudier som samler denne kunnskapen. Det er blant annet gjort en kunnskapsoversikt som også inkluderer forskning på medfølgende asylbarn (Seeberg, 2011), men det er ingen norske systematiske litteraturstudier som fokuserer spesielt på denne gruppen og deres hverdag i asylmottak.

3. METODE

Fordi hensikten med studien er gå i dybden på og samle kunnskapen om temaet asylbarn valgte jeg å foreta en kvalitativ litteraturstudie (Silverman, 2011). Jeg valgte å gjøre en «good quality» litteraturstudie, som beskrevet av Aveyard (2010). Det innebærer at prinsippene for en systematisk litteraturstudie er fulgt, og at studien er foretatt med så god kvalitet som mulig med ressursene jeg hadde tilgjengelig. For at en litteraturstudie skal kunne anses som systematisk kreves det at en følger en metode systematisk med klar søkestrategi og tydelige inklusjons- og eksklusjonskriterier (Aveyard, 2010). Denne studien er en omfattende oppsummering av publisert materiale på asylfeltet. Det samsvarer med Kiteley & Stogdons beskrivelse av en litteraturstudie; «*a comprehensive summary of the ideas, issues, approaches and research findings that have been published in a particular area or topic*» (2014, s. 9). I tillegg til å oppsummere datamaterialet, analyserte jeg og drøftet det. Målet med denne litteraturstudien er å belyse temaet og bidra med noe til kunnskapsfeltet. En god litteraturstudie kan være ressursbesparende for fagpersoner og andre interesserte ved at den gir en oppsummering og analyse av litteraturen som finnes innenfor temaet asylbarn. De som ønsker å lese seg opp trenger dermed ikke å lese hver enkelt artikkel eller forskningsrapport. Boote og Beile (2005) beskriver god forskning som god fordi den bidrar til felles utvikling, og trekker frem at en god, systematisk litteraturstudie kan fungere som et solid grunnlag for videre forskning. Ved å samle enkelte studier som er gjort om asylbarn i Norge var det mulig for meg å se på de mer helhetlig, sette de i sammenheng og få et større bilde av forskningen som er gjort på feltet. Det vil si at jeg kunne trekke slutninger på bakgrunn av et bredere datagrunnlag enn jeg ville kunnet gjort basert på resultater fra enkeltstudier (Aveyard, 2010).

Faser i forskningsprosessen

Den metodiske prosessen startet med at jeg først utviklet en søkestrategi som en plan for hvordan jeg skulle søke etter litteratur og hvor søket skulle utføres. Som en del av denne prosessen utarbeidet jeg forskningsspørsmålet og gjorde meg kjent på feltet ved å lese litteratur og utforske søkeord. Deretter utførte jeg søket som planlagt og lagret litteraturen som ble funnet. Litteraturen ble deretter målt opp mot kriteriene fra søkestrategien både elektronisk og manuelt. Videre gjennomgikk jeg litteraturen systematisk i to omganger for å inkludere og ekskludere litteratur, både ved å lese abstract og ved full tekst. Etter utvalgsprosessen utviklet jeg analyseverktøy og analyserte datamaterialet. Deretter ga jeg en

beskrivelse av resultatene fra analysen, og til slutt drøftet dem. Flytskjema 3.1 viser gangen i den metodiske prosessen.

Flytskjema 3.1 Oversikt over søkeprosessen

3.1 Søkestrategi

Søkestrategien er den systematiske fremgangsmåten for å finne litteratur som best besvarer forskningsspørsmålet (Aveyard, 2010). Søkestrategien ble utviklet i forkant av søket for å sikre at jeg reflekterte over hvilke valg som vil gi meg best mulig resultat. Etter å ha utviklet en søkestrategi, implementerte jeg strategien i søket etter litteratur (Aveyard, 2010).

Søkestrategien inneholdt hvilke søkeord som ble benyttet i søket, kriteriene for inklusjon og eksklusjon av litteratur og hvilke databaser søket skulle utføres i. Søket ble utført over en periode fra oktober 2014 til februar 2015.

Litteraturtype (utvalg)

Før søkestrategien ble utformet, identifiserte jeg originale artikler basert på empiriske studier om asylbarn, publisert i norske eller internasjonale vitenskapelige tidsskrifter, som litteratur jeg søkte etter for å besvare forskningsspørsmålet mitt. Praksislitteratur, studier fra utlandet

og andre litteraturstudier og –gjennomganger ble ekskludert fra denne studien. Ekspertuttalelser, kronikker, avisinnlegg, anmeldelser og intervjuer ble silt ut. Det samme ble retningslinjer, høringsuttalelser og stortingsmeldinger. For å svare på om asylbarns rettigheter blir ivare tatt i Norge søkte jeg etter empirisk forskning som omhandlet hvordan de har det i asylperioden her i landet. Jeg søkte etter studier med fokus på rettigheter og hverdagsliv, fordi jeg ønsket å undersøke rettighetene i praksis. Annen litteratur hadde verdi når jeg skulle orientere meg på feltet, og ble brukt til å sette ramme rundt studien, men ble ikke inkludert i mitt datamateriale. Fordi situasjonen som asylsøker er svært ulik fra land til land, til og med innen Norden, var jeg ute etter artikler på norsk eller engelsk, og basert på studier fra Norge. Det er den norske konteksten som er relevant for forskningsspørsmålet. Fagfellevurdering ble ikke satt som kriterier i denne studien, men noen av databasene ga kun treff på artikler som var fagfellevurderte (for eksempel ECO). Se tabell 3.3 for inklusjons- og eksklusjonskriterier for mer informasjon om inklusjons- og eksklusjonskriteriene.

Søkeord

For å besvare spørsmålet om asylbarns rettigheter i asylperioden i Norge, og sikre pålitelighet i studien, fokuserte jeg på å finne søkeord som gir gode og presise treff. «Asylbarn» var et søkeord, sammen med «asylperioden». Siden denne studien søker treff innen norsk kontekst var det nyttig å søke på «Norway» eller «norwegian» som søkeord i internasjonale databaser for å sile ut studier fra andre land. Ved å analysere forskningsspørsmålet, søkemetoder og databaser utviklet jeg en søkestreng med hovedsaklig tre ordsekker som jeg vurderte ga meg den litteraturen som best svarte på forskningsspørsmålet.

Som anbefalt i litteraturen (Aveyard, 2010) brukte jeg ordbøker, synonymordbøker, nøkkelordlister i ulike databaser (Thesaurus) og andre reviews for å komme fram til best mulige søkeord. Jeg snakket også med biblioteksansatte og leste artikler om barn og asylsøkere for å se hvilke begreper som ble brukt på feltet. Jeg inkluderte for eksempel «flyktning» på norsk, men utelatte «innvandrere» i søket. Det var fordi jeg erfarte at litteratur på norsk brukte begrepet flyktning om asylsøkere, mens innvandrere omhandlet mennesker som er i en annen situasjon enn asylbarna. På engelsk inkluderte jeg ikke «refugee» som søkeord fordi prøvesøk viste at det ikke var nødvendig for å finne relevant litteratur, men at det heller åpnet for mye litteratur som ikke var relevant. Det er barn med status som asylsøkere i asylperioden jeg spør etter i forskningsspørsmålet mitt, derfor valgte jeg å kun inkludere søkeord jeg mente vil gi svar på dette spørsmålet. Jeg var ute etter å finne forskning om asylbarns hverdag, for så å undersøke hva denne forskningen viser om asylbarns

rettigheter. Det var ikke nødvendig å bruke Norge som søkeord på norsk da publiserte artikler på norsk som regel var basert på studier i Norge. Faren ved å jeg inkluderte noen ord og ekskluderte andre er at jeg risikerte å utelate litteratur som kunne vært relevant for forskningsspørsmålet mitt. For å passe på at jeg ikke gikk glipp av vesentlig litteratur om medfølgende asylbarn i Norge gjorde jeg flere prøvesøk. Da testet jeg blant annet ut hvordan de ulike databasene fungerte, hvilke ord som ga mest relevante treff og som dekket litteraturen på feltet. Videre testet jeg hvilke søketeknikker som var nyttige og om det var mest hensiktsmessig å søke på tittelord eller emneord, eller annet. Jeg gikk også gjennom litteraturlistene til alle artiklene jeg kom over for å sikre at jeg ikke hadde gått glipp av relevant litteratur. Dette vil jeg komme tilbake til senere i kapittelet. Dette er en oversikt over ordsekkene jeg har benyttet i søkene:

	Ordsekk 1: Barn	Ordsekk 2: Asyl	Ordsekk 3: Norge
Norsk	barn* ung* mindreår* små	asyl* fl:kt* fordrev*	
Engelsk	child* youth adolescen* young minor teenage*	asyl* asylum seek* asylum-seek* accompan* reception cent*	norw*

Tabell 3.2 Ordsekker

Søkestrengene så slik ut:

Engelsk: (child* OR youth OR adolescen* OR young OR minor OR teenage*) AND (asyl* OR asylum seek* OR asylum-seek* OR accompan* OR reception cent*) AND norw*.

Norsk: (barn* OR ung* OR små OR mindreår*) AND (asyl* OR fl:kt* OR fordrev*).

Inklusjons- og eksklusjonskriterier

Etter at søkene var gjennomført satt jeg igjen med 5380 artikler. Hver av disse ble målt opp mot forhåndsbestemte kriterier for å spisse datautvalget mot forskningsspørsmålet.

Inklusjons- og eksklusjonskriteriene ble utviklet for å snevre inn, og/eller åpne opp utvalget av data. Deler av denne utvalgsprosessen foretok jeg elektronisk. Siden ble alt gjennomgått manuelt, og målt opp mot kriteriene. Tabell 3.3 nedenfor viser mine inklusjons- og eksklusjonskriterier.

	Inkludert	Ekskludert
Databaser	Idunn, Norart, ProQuest, Web of science, ECO.	NOVA, BORA, Lovdata, Bibsys, Medline, Publine, Science direct, Sociological abstracts, Social science citation index, Campbell Collaboration Library, ERIC, PsychInfo, Social Care Online.
Filter 1: Dokumenttype	Originale empiriske artikler publisert i vitenskapelige tidsskrift, tilgjengelige online.	Artikler basert på litteraturstudier, publisert praksislitteratur, grå litteratur, rapporter, offentlige dokumenter, veiledere, bøker og bokkapitler.
Filter 2: Land	Norge.	Alle andre land enn Norge.
Filter 3: Språk	Norsk og engelsk.	Andre språk enn norsk og engelsk.
Filter 4: Fokus	Asylbarns rettigheter og hverdagsliv i asylperioden.	Andre aspekter av asylbarnas situasjon.
Filter 5: Målgruppe	Medfølgende asylbarn (0-18 år).	Asylbarn i bosetting, asylsøkere som har reist ut av Norge, enslige mindreårige asylbarn, øvrige barn i Norge.

Tabell 3.3 Andre kriterier.

Databaser

Databasene Idunn, NORART, ProQuest, ECO og Web of Science ble valgt ut på bakgrunn av databasenes egne beskrivelser og pilotsøk jeg foretok. Jeg lot meg inspirere av andre kunnskapsoppsummeringer og undersøkte hvilke databaser som vanligvis ble brukt på fagfeltet. Disse databasene vurderte jeg som best for å gi mest mulig utfyllende treff til forskningsspørsmålet mitt, og var mest relevante på feltet. Tilsammen dekket de relevante tidsskrifter innen samfunnsvitenskap og helse. For å lagre referansene benyttet jeg av EndNote.

Søketeknikker

Jeg benyttet de boolske operatørene OG /AND og ELLER/OR for å utvide og snevre inn søket (Kiteley & Stogdon, 2014). Trunkere betegnes med * (? i noen søkemotorer) og er en søkemetode som gir mulighet til å få med alle varianter av endelser på et ord. Ved å skrive for eksempel asyl*, søkte jeg på stammen av ordet, og alle mulige endinger, for eksempel -et, - søker, -barn. Dette ga meg muligheten for et bredere søk, og var tidsbesparende (Mediesenteret, 2012). Et kolon inni et ord betyr at her kan det være hvilken som helst bokstav, «fl:kt» gir dermed treff på både «flukt» og «flykt». Jeg varierte om jeg søkte i emneord eller tekstord ut i fra databasenes søkemotor (Aveyard, 2010; Mediesenteret, 2012). I noen databaser ga ikke søk på kun emneord nok treff til at det var brukbare resultat. Det ble da nødvendig å søke bredere, som for eksempel i Idunn hvor jeg søkte i tittel, sammendrag og stikkord. Se vedlegg 1 for mer detaljert beskrivelse av den elektroniske delen av søkene.

Alternative søkestrategier

For å sikre at jeg fant all litteratur som oppfylte kriteriene har jeg i tillegg til søket:

- tatt kontakt med noen forskere på feltet for å be om tips til litteratur. Dette ga meg inspirasjon til søkeord i løpet av søkeprosessen.
- gått gjennom referanselistene til de inkluderte artiklene og rapportene for å finne andre relevante artikler, såkalt reference chasing (Aveyard, 2010). På denne måten fant jeg en ny artikkel som ble inkludert i datamaterialet. Jeg fant også litteratur som ble inkludert i teorikapittelet og brukt til å drøfte resultatene av analysen.
- abonnert på søkestrengen i Web of Science for å bli automatisk oppdatert på nye artikler som ga treff. Det kom ikke inn noen nye artikler på denne måten, men det var en måte å sikre at jeg ikke gikk glipp av ny litteratur.

I mars, etter at søket ble avsluttet ble for eksempel artikkelen til Paulsen m.fl., (2015) publisert. Denne var relevant for min studie, men ble ikke inkludert i datamaterialet. Jeg

valgte å presentere den i teorikapittelet i stedet, og brukte den i drøftingskapittelet, for å sikre at relevant litteratur var med i oppgaven.

3.2 Datautvalg

Kriteriene som ble anvendt i databasene Web of Science, ECO og ProQuest var dokumenttype, språk og land. Ved å legge dette inn som kriterier i søket ble antall treff snevret inn til mer relevante for mitt forskningsspørsmål. Jeg startet med dokumenttype, da det var artikler jeg var ute etter. Videre valgte jeg ut artikler med norsk eller engelsk språk. Til sist satte jeg Norge som kriteria på land/territorie. Dette snevret inn trefflisten til artikler som var basert på norsk kontekst eller studier i Norge, og ekskluderte andre elementer. I Idunn og Norart ble hele denne delen av prosessen gjort manuelt. Databasene ga mulighet for å sile ut en del informasjon elektronisk. Igjen, se vedlegg 1 for mer detaljert fremstilling av elektronisk utvalg i søkeprosessen.

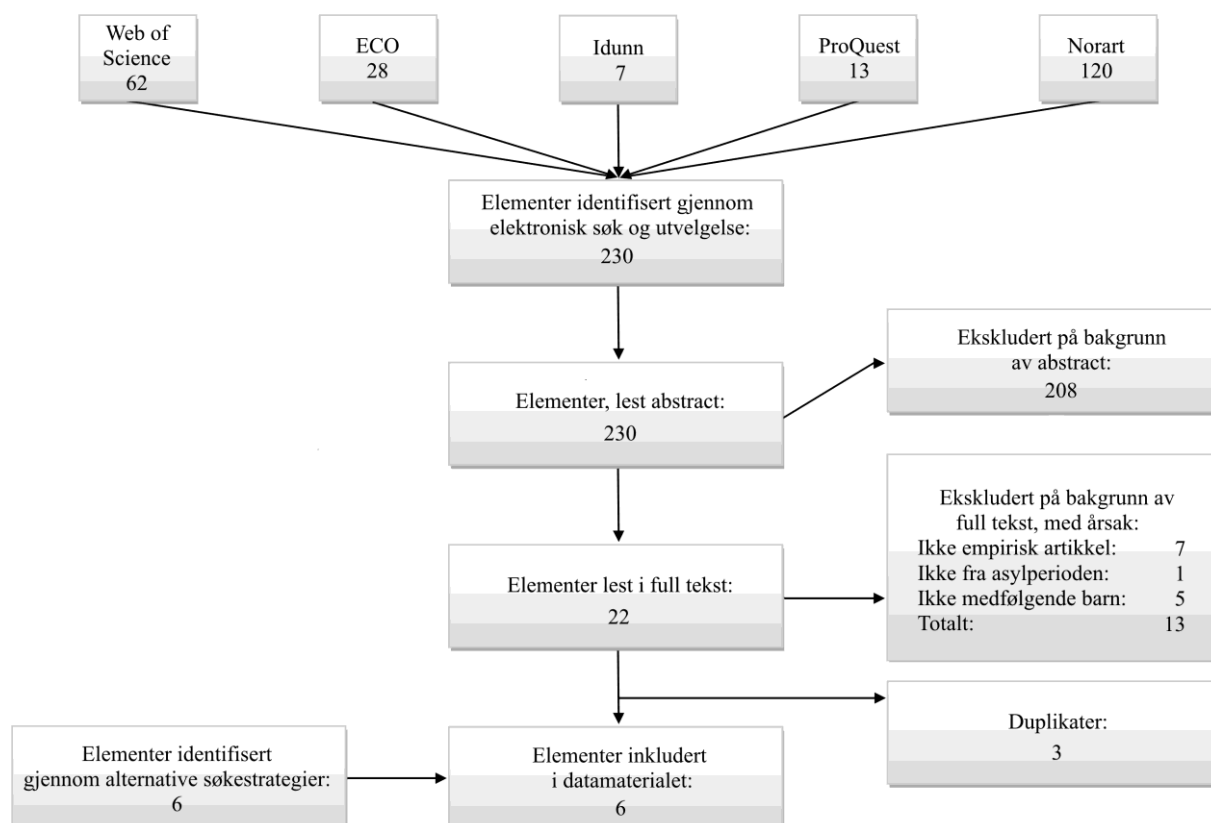
Manuell utvalgsprosess

Det elektroniske litteratursøket ga 230 treff. Første del av den manuelle utvalgsprosessen gikk ut på å lese abstracts for å sile ut irrelevante artikler etter inklusjons- og eksklusjonskriteriene, basert på tittel og abstracts. Etter å ha lest abstracts hadde jeg inkludert 22 av artiklene hvor det kom klart frem at hovedfokus i studien var på asylbarn i Norge. Neste steg i utvelgelsen gikk ut på å anskaffe og lese full tekst av de gjenværende artiklene, for deretter å sile ut de som ikke oppfylte inklusjonskriteriene. 13 ble luket ut på denne måten, 3 ble silt ut som duplikater og jeg satt igjen med de 9 artiklene som sa noe om asylbarns rettigheter og behov i asylperioden i Norge, og som utgjør mitt datamateriale. Flytskjema 3.4 viser en oversikt over prosessen med å velge ut datamaterialet. En fullstendig oversikt over ekskluderingsprosessen finnes i vedlegg 2.

«Grå» litteratur

Etter å ha gjort datautvelgelsen måtte jeg ta en vurdering på inklusjonskriteriene mine. Dette førte til at kriteriene for dokumenttype ble utvidet underveis i prosessen fordi det viste seg at det meste av relevant litteratur i Norge ikke var i artikkelform. Jeg valgte å inkludere forskningsrapporter i tillegg til søket beskrevet ovenfor. Rapporter anses for å være «grå» litteratur, og søket etter denne type litteratur var mer strategisk (Aveyard, 2010; Kiteley & Stogdon, 2014). «Grå» litteratur betyr at det er litteratur som ikke har gjennomgått de samme kvalitetssjekkene som publisert litteratur, og at den derfor kan være vanskeligere å finne

(Aveyard, 2010; Kiteley & Stogdon, 2014). Jeg anså forskningsrapportene som relevante og inkluderte dem fordi de ga et bredere bilde av asylbarns situasjon, de var basert på empiri og de kunne bidra til å svare utfyllende på forskningsspørsmålet. Asylbarn i Norge er et felt det er gjort lite forskning på, og det som er gjort er ikke alltid utgitt i artikkelformat. Derfor anså jeg det som viktig å inkludere relevante forskningsrapporter som kunne gi utfyllende svar på forskningsspørsmålet. Søk etter «grå» litteratur følger ikke den samme strenge systematikken som det ordinære søket, men er mer strategisk i fremgangsmåten da det kan være vanskeligere å oppdrive (Aveyard, 2010). For å finne grå litteratur søkte jeg i databaser kjent for forskning på det samfunnsvitenskapelige feltet i Norge (Brekke, Aarset, Lidén & Andenæs, 2010); Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring (NOVA), Norsk institutt for by- og regionsforskning (NIBR), Integrerings- og mangfoldsdirektoratet (IMDi) og Institutt for samfunnsforskning (ISF). Her søkte jeg på ordene asyl*, asylbarn og asylmottak. Jeg fikk 223 treff og på bakgrunn av abstract valgte jeg ut 5 rapporter jeg anså som relevante for min studie på bakgrunn av forskningsfokus, datautvalg, omfang av studie og årstall. Det var viktig å inkludere studier som omhandlet medfølgende asylbarn i asylperioden i Norge. Studier som fokuserte på enslige mindreårige, som omhandlet flukten til Norge, flyktninger etter bosetting eller asylsøkere i andre land ble ekskludert. Resultatet av søket etter «grå» litteratur er inkludert i boksen for alternative søkestrategier i flytskjema 3.4 under.

Flytskjema 3.4 Datautvelgelsesprosessen

Inkluderte studier

Datamaterialet referer til alle dokumentene jeg innhentet i litteratursøket. Resultatet av litteratursøket ble 12 kilder; 7 originale artikler og 5 forskningsrapporter basert på forskning om asylbarns hverdag og livssituasjon på norske asylmottak. 6 artikler ble utvalgt gjennom ordinært søk, 1 fra reference chasing, og 5 rapporter fra søk etter «grå» litteratur. Fire av artiklene kom fra samme NOVA prosjekt; «Små barns liv i asylmottak» (Lauritzen & Sivertsen, 2012; Seeberg, 2007; Seeberg, Bagge & Enger, 2006a; Seeberg, et al., 2006b, 2009). To av forskningsrapportene (Lidén, et al., 2011; Seland & Lidén, 2011) ble skrevet på bakgrunn av studier som ble gjort i samarbeid, og som begge dannet grunnlaget for Meldingen til Stortinget, Barn på flukt (Justis- og beredskapsdepartementet, 2012). Materialet bestod altså av 12 kilder som var basert på 9 studier. De fleste kildene var basert på data fra feltarbeid, i kombinasjon med samtaler og intervju (Lauritzen & Sivertsen, 2012; Lidén & Rusten, 2007; Seeberg, 2007; Seeberg, et al., 2006a, 2006b, 2009). Fire av artiklene er skrevet på engelsk og var publisert i internasjonale tidsskrifter (Lauritzen & Sivertsen, 2012; Lidén & Rusten, 2007; Seeberg, et al., 2009; Vitus & Lidén, 2010), mens resten av datamaterialet er skrevet på norsk og var rettet mot norske lesere. Selv om datamaterialet inkluderer både artikler og forskningsrapporter vil jeg fra nå av ikke gjøre forskjell på de og benevne alt som artikler eller kilder. Se vedlegg 3 og 5 for oversikt over datamaterialet.

3.3 Analyse

Jeg valgte å foreta en tematisk analyse av datamaterialet fordi en litteraturstudie ikke bare går ut på å oppsummere funnene fra litteraturen, men også å fortolke resultatene fra studiene og gjøre nye funn på bakgrunn av flere kilder (Aveyard, 2010; Braun & Clarke, 2006; Kiteley & Stogdon, 2014). Forskningsspørsmålet mitt om hvilken kunnskap som foreligger om ivaretagelse av asylbarns rettigheter var grunnlaget for at jeg valgte tematisk analyse som tilnærmingmetode (Aveyard, 2010; Grønmo, 2004; Silverman, 2011). Min analyse fulgte hovedtrekkene i Braun & Clarke (2006) sine 6 faser i utviklingen av temaer:

1. Gjøre seg kjent med data
2. Utforme de første kodene
3. Lete etter temaer
4. Gjennomgang av temaene
5. Definere og navngi temaene
6. Produsere rapporten

(Braun & Clarke, 2006, s. 87, egen oversettelse)

I første fase leste jeg gjennom alle artiklene flere ganger, før jeg gjorde en kritisk vurdering og en oppsummering av hver enkelt. Jeg brukte to analyseverktøy i fase 1. Det ene var en kritisk vurdering av datamaterialet for å bli kjent med strukturen i litteraturen, basert på Aveyard (2010) forslag til vurderingsverktøy. Strukturelle spørsmål innebærer å identifisere blant annet studiens metode, utvalg og funn. Se vedlegg 3 for strukturell oversikt over datamaterialet. Inspirert av Seeberg (2011) sin kunnskapsoppsummering utviklet jeg også en spørsmålsguide med bakgrunn i underspørsmålene mine, for å bli nærmere kjent med innholdet- og strategisk orientere meg i datamaterialet på områdene omsorgssituasjon, barnevern, helsetjenester, utdanning, fritid og deltakelse. Se vedlegg 4 for både kritisk vurdering og innholdsmessig spørsmålsguide. Disse spørsmålsguidene ble kun brukt i fase 1 for å bli kjent med datamaterialet, men temaene ble nødvendigvis preget av verktøyene jeg har brukt.

I fase 2 gikk jeg mer systematisk gjennom datamaterialet med tanke på å kode teksten. Jeg kodet resultatseksjonene i artiklene, bortsett fra i de artiklene som hadde en mer diskuterende stil, da kodet jeg hoveddelen av diskusjonen. På denne måten kunne jeg gå tilbake til hver kode etter at temaene var utviklet og finne tilhørende utdrag. Braun og Clarke (2006) beskriver det å få med utdragene som hører til hver kode som en viktig del av fase 2. I prosessen med å kode teksten var jeg påvirket av underspørsmålene mine, slik at de farget hva jeg så etter i teksten. Samtidig forsøkte jeg å holde blikket mitt åpent for andre koder og temaer enn de jeg spesifikt spurte etter i oppgaven. Kodingen forgikk ved å lese gjennom litteraturen og skrive stikkord til utdrag fra teksten. Disse stikkordene ble kodene som beskrev innholdet i utdragene fra teksten. Videre samlet jeg kodene i temaer i fase 3. Dette var en dynamisk prosess der temaene ble utviklet gjennom å lese og jobbe med tekstene i flere omganger (Aveyard, 2010; Braun & Clarke, 2006; Rutter, Francis, Coren & Fisher, 2010). Som et ledd i prosessen med å samle kodene til temaer klippet jeg ut og spredte alle kodene

utover et stort bord og prøvde å gruppere de innen ulike temaer og undertemaer. Da kom blant annet temaene omsorgssituasjonen i mottak og offentlige tjenester frem. Denne prosessen gjorde jeg flere ganger for å prøve ut ulike mulige kombinasjoner og grupperinger av kodene og temaene.

Fase 4 og 5 handlet om å veksle mellom å få til temaer som passet til utdragene fra datamaterialet, og å gå tilbake til teksten for å undersøke om det var andre temaer som burde belyses. Hensikten med å repetere prosessen var å gjøre analysen uttømmende, slik at jeg skulle få med alt som var relevant for forskningsspørsmålet (Aveyard, 2010; Braun & Clarke, 2006). For å sjekke at temaene jeg utviklet virkelig hadde hold i dataene og kodene, gikk jeg i fase 4 tilbake til kodene under hvert tema. På denne måten ble uklare retningslinjer et av temaene. Dette gjorde jeg i to stadier, som Braun og Clarke (2006) foreslår, først ved å lese gjennom utdragene til kodene under hvert tema og vurdere validiteten, for så å vurdere temaene opp mot datasettet som helhet. Så ga jeg navn til temaene i fase 5. Det siste stadiet i prosessen, fase 6, innebar den skriftlige fremstillingen av temaene, som presenteres i resultatkapittelet (kap 4). Se vedlegg 6 for oversikt over temautviklingen. Jeg vekslet stadig mellom ulike faser, for eksempel så jeg mens jeg jobbet i fase 5 og forsøkte å navngi temaer, at det var nødvendig å gå tilbake til kodene, som i fase 3, for å finne andre temaer som kan passe. Som en sikring til slutt i analysen brukte jeg ctrl+F-funksjonen i dokumentene, som vil si at jeg kan søke på ord i teksten elektronisk. På denne måten sjekket jeg hvor ofte ord og temaer gikk igjen i datamaterialet, og passet på at jeg ikke gikk glipp av viktige avsnitt.

3.4 Vitenskapsteori

Det er min oppfatning at strukturene i samfunnet og tendensene i fagmiljøet er med på å påvirke hvordan jeg gikk fram i forskningsprosessen, og denne litteraturstudien er dermed et resultat av et samspill mellom meg som individ, andre forskeres studier og ulike systemer jeg må forholde meg til i utførelsen av studien. Det er i samsvar med et sosialkonstruktivistisk kunnskapssyn. Det vil si en forståelse av at kunnskapen vi har er sosialt konstruert, at det ikke finnes noen objektiv sannhet om verden rundt oss. Virkeligheten er konstruert i et sosialt samspill mellom mennesker (Grønmo, 2004; Silverman, 2011). Som forsker er jeg preget av fagfeltet rundt meg, som igjen preges av meg og denne studien. Min bakgrunn som miljøterapeut i bofellesskap for asylsøkere og min kunnskap som barnevernspedagog farget hvordan jeg så på datamaterialet, hvordan jeg forstod det og tolket det. Jeg hadde en hermeneutisk tilnærming til studien, som betydde at jeg hadde en fortolkende posisjon og

vektla min egen forforståelse, og hvordan den kunne prege studien. For å gjøre det klart hva som påvirket min fortolkning som forsker gjorde jeg rede for min egen forforståelse i innledningen og tydeliggjorde alle valgene jeg tok underveis (Aveyard, 2010; Silverman, 2011). Et annet kjennetegn ved hermeneutikken er fokuset på en helhetsforståelse, at ingen fenomener kan forstås uavhengig av konteksten de er i (Grønmo, 2004). I analysen vekslet jeg mellom å se på hver enkelt artikkel (delene) i lys av feltet (helheten), og feltet i lys av hver enkelt artikkel. Denne vekslingen utgjør den hermeneutiske sirkel. Datamaterialet i denne studien er artikler som allerede har gjennomgått en fortolkning av forskeren som utførte studien. Ved at jeg fokuserte på hva jeg forstod som funn fremfor og kun gjengi det de skrev, skjedde det en dobbel fortolkning. Denne doble fortolkningen som litteraturstudien utgjør, kan forstås som dobbel hermeneutikk, fortolkningen av en forskers fortolkning (Grønmo, 2004).

3.5 Studiens troverdighet og pålitelighet

En av styrkene ved kvalitative studier er at de gir mulighet for å utforske et tema i dybden, noe som kunne være en fordel når jeg søkte å utforske kunnskapen som foreligger om et komplekst tema som asylbarn (Silverman, 2011). For å sikre at det var sammenheng mellom datamaterialet, forskningsspørsmålene, de forhåndsbestemte kriteriene og resultatene, utviklet jeg en klar søkestrategi og fulgt den systematisk i litteratursøket. Videre brukte jeg alternative søkestrategier for å sikre at all relevant litteratur ble funnet, og i første fase av analysen gjennomgikk jeg datamaterialet systematisk. Det å være nøyaktig i fremgangsmåten handler om å sikre troverdighet i studien (Aveyard, 2010; Grønmo, 2004; Silverman, 2011). Samtidig skal metoden være fleksibel nok til å kunne gjøre justeringer. Jeg måtte vurdere kriteriene for dokumenttype underveis i prosessen for å sikre at litteraturen jeg inkluderte holdt høy nok kvalitet til å gjøre en litteraturstudie. Jeg utvidet kriteriene til å inkludere «grå» litteratur, i form av forskningsrapporter, i tillegg til publiserte artikler. Slike justeringer er ofte nødvendige i prosessen med å finne den rette søkestrategien, og for at studien skal være pålitelig (Aveyard, 2010).

Ved å tydelig beskrive fremgangsmåten min ville jeg gi leseren en forståelse av hvilke metodiske valg jeg benyttet i studien, og gjøre studien transparent. Det ordinære søket jeg gjorde gikk vidt ut og søkte å finne all litteratur som kunne være relevant. Jeg dokumenterte søkemetoden og –prosessen detaljert. I søket etter «grå» litteratur gikk jeg mer strategisk inn i databaser jeg visste ville gi meg treff på det jeg lette etter. Videre gjorde jeg rede for egen

forforståelse i fortolkningen av datamaterialet og de teoretiske valgene som ble tatt underveis i studien for å sikre at noen andre, så langt som mulig, kunne følge prosessen og forstå hvordan jeg kom frem til resultatet jeg gjorde. Begge disse grepene var for å sikre studiens pålitelighet (Grønmo, 2004; Larsson, 2005; Silverman, 2011).

3.6 Forskningsetiske hensyn

Etisk refleksjon er viktig for «å bli bevisst normkonflikter, styrke godt skjønn og evnen til å treffe velbegrunnede valg» i forskningen (De nasjonale forskningsetiske komiteene, 2006). All forskning impliserer etiske dilemmaer, og jeg vil gi et eksempel fra min studie. Formålet med denne studien er å belyse situasjonen til asylbarn. Asylbarn er en sårbar gruppe som jeg ikke ønsker å bidra til å stigmatisere eller stakkarsliggjøre og jeg reflekterte derfor etisk over hvordan de fremstilles i denne oppgaven. Jeg ønsket ikke å bare trekke fram utfordringene eller foreta urimelige generaliseringer, men å gi en nyansert og realistisk fremstilling av situasjonen de lever i (De nasjonale forskningsetiske komiteene, 2006). Det er en stor overforenkling å fremstille en så mangfoldig og sammensatt gruppe barn som ett. Likevel er det noen ganger nødvendig å generalisere for å kunne trekke slutninger. I en kvalitativ litteraturstudie er det jeg som forsker som er det analytiske redskapet, og vil derfor nødvendigvis ha en innvirkning på resultatet. Samtidig stilles det krav til å følge retningslinjer og en metodisk fremgangsmåte, som gjør at det ikke er slik at jeg velger hvilket resultat jeg vil ha.

3.7 Begrensninger ved studien

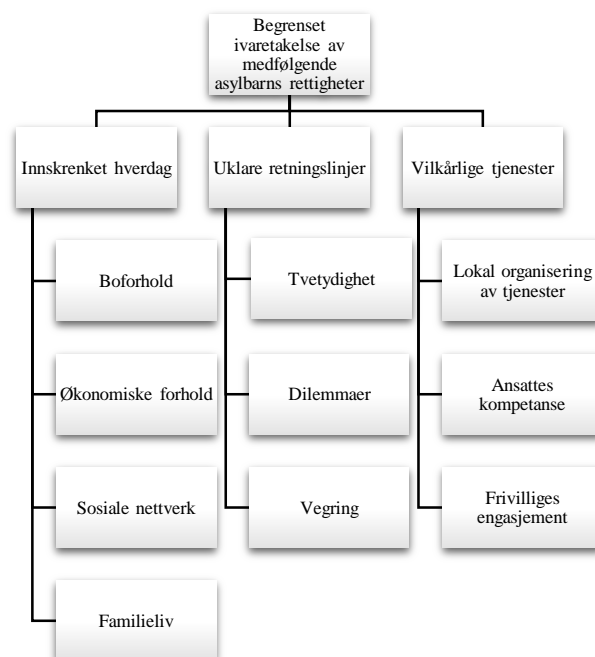
En fullstendig systematisk litteraturstudie krever mer tid og flere personer enn det jeg har tilgjengelig i et masterprosjekt. Det er vanlig å kvalitetssikre ved å gjenta prosessene med flere personer, og ved gjentakende søk over tid. Jeg gjorde en «good quality» litteraturstudie (Aveyard, 2010) hvor jeg la meg så nært en systematisk litteraturstudie som mulig, med fokus på troverdighet, pålitelighet og møysommelighet. Som et masterprosjekt følges oppskriften for systematisk litteraturstudie. En begrensning ved studien er at datamaterialet ikke kvalitetsvurderes utover at det må oppfylle inklusjonskriteriene. Det betyr ikke at jeg ikke gjør meg opp noen tanker om kvaliteten på datamaterialet, og at jeg ikke er bevisst dette aspektet i gjennomgangen. Det betyr at jeg ikke foretar en omfattende, systematisk kvalitetsvurdering av datamaterialet. En annen utfordring og mulig begrensning er at det er gjort få studier på dette feltet i Norge. Vi har ingen lang tradisjon for litteraturstudier innen barnevern, slik som innen medisin og helsefag, som gjør at det ikke finnes mange

fremgangsmåter å følge. Mangel på metodisk tradisjon førte til at jeg måtte plukke fra ulike referanser, og la meg inspirere av ulike metoder. Som oppveining for at det ikke fantes en klar fremgangsmåte for feltet valgte jeg å være tydelig i valgene jeg gjorde i metode og analyse. Mangel på en fremgangsmåte bekrefter viktigheten av å gjøre en litteraturstudie innen barnevern og asylbarn. I metodekapittelet søkte jeg å beskrive og forklare metoden og metodiske valg slik at det skulle være mulig å etterprøve. I analysen forsøkte jeg også å være gjennomslutning ved å beskrive valg og fremgangsmåte, slik at det skulle være mulig å vurdere studiens troverdighet og pålitelighet.

Videre gir ikke elektroniske søk 100% sikring av at man får tak i all litteratur som er relevant (Aveyard, 2010). Jeg brukte derfor brukt mye tid i forberedelsene på å utarbeide en god søkestrategi. Analysene viste at det er en liten gruppe forskere som gjør de fleste studiene på asylfeltet i Norge (for eksempel Lidén, Seeberg og Engebriksen). Fordelen med dette er at forskerne kjenner feltet godt og opparbeider seg god kunnskap på området. Ulempen med få forskere og enda færre forskningsmiljø på et felt, er at studiene kan bli ensidige og mangle nye innfallsvinkler. Et tegn på at det er lite forskning på et felt er, når det som i dette utvalget, er få artikler basert på enda færre studier. Det er likevel mye informasjon som er nyttig i arbeidet med asylsøkere, og da særlig medfølgende asylbarn.

4. PRESENTASJON AV MINE ANALYSER

Gjennom å analysere datamaterialet fant jeg begrenset ivaretagelse av asylbarns rettigheter som fremtredende og overordnet tema. Sammenfatning av funnene som er gjort i analysen fremstilles her under tre hovedtemaer: 1. Innskrenket hverdag, 2. Uklare retningslinjer og 3. Vilkårlige tjenester. Hovedtemaene representerer ulike strukturelle forhold som til sammen beskriver hvordan asylbarns rettigheter blir begrenset i dagens praksis. Temaet *innskrenket hverdag* innebærer begrensninger av asylbarna i hverdagen på mottak, og vil beskrives med undertemaene boforhold, økonomiske forhold, sosiale nettverk og familieliv. *Uklare retningslinjer* rommer undertemaene dilemmaer, tvetydighet og vegring, og viser til ulike dilemmaer profesjonelle står ovenfor, tvetydighet i arbeidet med asylsøkere og vegring for å «gå inn i» familier. Uklare retningslinjer har blant annet ført til at personer som jobber med asylsøkende barn blir usikre på hvilket ansvar og hvilken rolle de har (Kittelsaa & Berg, 2012; Lidén & Rusten, 2007; Lidén, et al., 2011; Seeberg, et al., 2009; Stang & Lidén, 2014). Temaet *vilkårlige tjenester* er et tema som viser til undertemaene lokal organisering, ansattes kompetanse og frivilliges engasjement. Undertemaene rommer områder som har vist seg å være styrende for helse-, utdannings- og fritidstilbud som ble gitt medfølgende asylbarn, og som har ført til vilkårlige tjenester (Kittelsaa & Berg, 2012; Lauritzen & Sivertsen, 2012; Lidén & Rusten, 2007; Lidén, et al., 2011; Seeberg, et al., 2009; Seland & Lidén, 2011; Sletten & Engebriksen, 2011). En oversikt over temaene kan illustreres på følgende måte:

4.1 Temakart

4.1 Innskrenket hverdag

Temaet innskrenket hverdag handler om at barnas rettigheter i hverdagen er begrenset som følge av at de har status som asylsøkere. Innskrenkningene viser seg i undertemaene boforhold, økonomiske forhold, sosiale nettverk og familieliv (Lauritzen & Sivertsen, 2012; Lidén, et al., 2011; Seeberg, 2007; Seeberg, et al., 2006a, 2006b, 2009; Vitus & Lidén, 2010). Temaet innskrenket hverdag handler om at ivaretagelsen av asylbarnas rettigheter begrenses, som asylsøkere ved at de har tilgang til færre goder enn andre innbyggere, og som barn ved at de ikke har tilrettelagte boforhold i asylsystemet (Seeberg, 2007; Seeberg, et al., 2009; Vitus & Lidén, 2010). Det innebærer i denne sammenhengen at asylsøkere får svært lav økonomisk støtte, ekskluderes fra samfunnet og lever i boforhold som i liten grad er tilpasset barn. Asylbarn begrenses både som barn og som asylsøkere, eller som Seeberg, et al. (2009) skriver om asylsøkere; «*Deres barn opplever en dobbel ekskludering, hvor de både er «utenfor» i det norske samfunnet og «uten plass» på asylmottaket*» (s. 407, egen oversettelse).

Boforhold

Boforhold var et første sentralt undertema med hensyn til asylbarnas innskrenkede hverdag, og henviser til begrensninger ved det å være barn og bo i asylmottak. Fordi fremtiden er usikker for de som venter på svar på asylsøknaden, er hele bosituasjonen til asylbarna preget av midlertidighet (Seeberg, et al., 2006b). Lauritzen og Sivertsen beskriver at: «*Et asylmottak er ment å skulle være en korttidsløsning; over tid blir det uutholdelig å leve i en slik begrenset situasjon. Denne måten å leve på er uforutsigbar og usikker, og asylsøkerne må sette sine liv på vent*» (2012, s. 201, egen oversettelse). Beboere på mottakene kommer og går, ansatte jobber på midlertidige kontrakter og foreldrene vet ikke hvor lenge familien må bo i denne situasjonen (Lauritsen & Berg, 1999; Seeberg, et al., 2006a, 2006b). Forholdene som beskrives av kildene viser at asylbarn bor under risikofylte forhold på mottak (Seeberg, 2007; Seeberg, et al., 2009; Vitus & Lidén, 2010). Slitasjen på mottakene er enorm, rommene til familiene er små og det er mange mennesker som bor sammen og som deler på de fellesrommene som er. «*Fellesrommene er kjøkken, bad og oppholdsrom for voksne, barna har vanligvis ikke tilgang her*» (Seeberg, et al., 2006b).

Seeberg beskriver situasjonen for barna i felles oppholdsrom på mottak slik: «*Dette rommet skulle kun være for voksne, men vi observerte stadig barn som krøp sammen stille i sofaen eller som så på når voksne spilte sjakk. Hvis noen av dem forstyrret de voksne ba personalet dem om å gå*» (2009, s. 405, egen oversettelse). Fordi de minste ofte ikke har aktivitetstilbud

utenfor mottaket heller, er det spesielt innskrenkende for dem med så få plasser å leke eller oppholde seg i. Noen av kildene mener at asylbarnas forhold er så dårlige at vi ikke ville tillatt norske barn å bo slik (Seeberg, et al., 2006b, 2009). Beboere blir rastløse av ventingen, noe som kan føre til frustrasjon. Seeberg, et al. (2006a) fant at foreldre bekymret seg over at det bodde så mange fremmede på mottaket. Ansatte uttrykte også bekymring for barnas oppvekstmiljø. Spesielt etter at tilbudet om norskundervisning ble fjernet, ble det rapportert om misnøye blant beboerne (Lauritzen & Sivertsen, 2012).

Økonomiske forhold

Et annet sentralt undertema jeg fant med henhold til innskrenket hverdag for asylbarn var økonomiske forhold. Flere av kildene trekker frem bekymring over at mange familier lever i fattigdom mens de venter på avklaring på søknaden (Lauritzen & Sivertsen, 2012; Seeberg, 2007; Seeberg, et al., 2006a, 2006b). «*Den økonomiske standarden for beboere i statlige asylmottak er altså langt mer «nøktern» og mindre «tilstrekkelig» enn standarden for befolkningen for øvrig. I et slikt perspektiv er barnefamiliene i statlige mottak fattige*» (Seeberg, et al., 2006b, s. 23). Fordi staten unnlater å gi arbeidstillatelse til voksne er familiene avhengige av hjelp fra nettverket sitt og midlene de mottar fra staten. Sistnevnte er mindre enn det som gis av NAV som nødutbetaling, og er så lite at det ikke anses som rimelig å leve på over tid i Norge. Asylsøkere bor gratis i mottak og midlene de får skal dekke utgifter til mat, klær, aktiviteter, transport og lignende (Seeberg, et al., 2006b). Seland og Lidén (2011) hevder at mottakene strekker seg langt for å få til ekstra utstyr og aktiviteter for barna, men at det er begrensede midler til slikt. Fattigdom blir en ytterligere belastning for familier som allerede lever i en sårbar situasjon, og den politiske strategien, som går ut på å innskrenke asylsøkeres økonomiske bistand, går til slutt ut over de mest sårbare, barna.

Sosiale nettverk

Det er flere kilder som fokuserer på barnas utfordringer med å bygge sosiale nettverk. Lauritzen og Sivertsen (2012) fant at ansatte i mottak var opptatt av at konsekvensene av fattigdom kan være sosial eksklusjon. Asylbarn risikerer å bli ekskludert av medelever fordi de ikke har råd til de samme tingene som andre: «*Informantene observerte dette spesielt blant tenåringer fordi forventningene om å tilpasse seg er sterkere i denne gruppen enn for yngre barn*» (Lauritzen & Sivertsen, 2012, s. 205, egen oversettelse). Asylbarna kan ikke delta på det samme som sine medstudenter, både av bursdager og aktiviteter, og de har ikke råd til de

dyreste klærne. Dette kan føre til at barn som allerede er «utenfor» samfunnet blir enda mer synlige, og ekskluderes fra sosiale fellesskap.

I tillegg til dårlig økonomi utgjør beliggenheten til asylmottakene en hindring for asylsøkere som ønsker å skaffe seg nettverk (Lauritzen & Sivertsen, 2012). Asylmottak ligger ofte griskrendt til, noe som gjør det vanskelig for både barn og voksne og komme seg rundt på aktiviteter og sosiale tilstelninger hvor de kunne blitt kjent med andre, og å opprettholde de nettverkene de allerede har, kan være krevende. Samtidig fører nærheten til andre mennesker i samme situasjon til at familiene oppretter sosiale fellesskap på mottakene. Noen av kildene rapporterte om en følelse av «storfamilie» på mottakene (Seeberg, et al., 2006a). Andre beboere kan bli viktige for barna, og familier hjelper hverandre. Følelsen av storfamilie kan også føre til splittelser på mottakene. Segregering blant beboerne gjør at barn velger lekekamerater på bakgrunn av status ut i fra for eksempel etnisitet og hudfarge (Lauritzen & Sivertsen, 2012). Dette kan føre til at noen blir holdt utenfor fordi de ikke kommer fra samme land eller kultur. Om et barn har «feil» bakgrunn kan det bli ytterligere ekskludert, og vil da være enda mer sårbart om det ikke har mulighet til å skaffe seg venner utenfor mottaket.

Flere av kildene tar opp holdninger som tema (Lauritzen & Sivertsen, 2012; Seeberg, 2007; Vitus & Lidén, 2010). Negative holdninger i lokalsamfunnet kan føre til at asylsøkerne blir ekskludert. Lauritzen og Sivertsen (2012) rapporterer at særlig beboere på nyopprettede mottak blir møtt med skepsis. De fant også at når mottakene har vært etablert en stund endres holdningene, noe som kan tyde på at når lokalbefolkningen blir kjent med, eller vant til, beboerne så forsvinner skepsisen. Signalene som sendes fra styresmaktene om hvorvidt asylsøkerne er ønsket eller ikke, kan også være viktig, og media har en viktig rolle i dette arbeidet (Seeberg, 2007; Vitus & Lidén, 2010). Ved at målet er å begrense antall asylsøkere som kommer til Norge sendes et signal om at de er uønskede. Dette gjør noe med hvordan befolkningen ser på asylsøkerne som noen vi ikke vil ha her, og kan føre til at det blir vanskeligere for dem å bli kjent med lokalbefolkningen.

Familieliv

Seeberg, et al. (2006b) hevder at *«det er flere omstendigheter som gjør det vanskelig å gi barn god omsorg i et asylmottak i Norge(...)»* (s. 22). Faktorer som kan ha innvirkning på foreldrenes omsorgsevne i negativ retning og som kan påvirke omsorgsevnen er deres psykiske helse, ventetid, mangel på språk og fattigdom (Seeberg, et al., 2006b).

Konsekvensene av innskrenket rett til arbeid og språkopplæring, og ekskludering fra

lokalsamfunnet, kan føre til at foreldrene blir gående hjemme med for mye og tenke på, og ingen å snakke med. Mangelen på sosiale nettverk, og mulighetene til å opparbeide seg nye nettverk, gjør at mange foreldre står alene i hverdagen (Seeberg, et al., 2006b). Uten daglige aktiviteter eller mulighet for å arbeide kan hverdagen bli meningsløs og ventetiden lang (Lauritzen & Sivertsen, 2012). Fraværet av språkopplæring påvirker psyken til de voksne beboerne, men det gjør også noe med forholdet mellom foreldre og barn. *«På grunn av mangel på norsktimer hadde noen informanter observert en endring av roller mellom barn og voksne, hvor barna hadde tatt over noen av ansvarsoppgavene foreldrene deres skulle hatt(...)»* (Lauritzen & Sivertsen, 2012, s. 201, egen oversettelse). Denne rolleendringen kan på sikt føre til at barn blir belastet med stress og ansvar de ikke bør ha.

Lauritzen og Sivertsen (2012) fant at skole, foreldre og livet på asylmottak er de mest betydningsfulle faktorene for barnas psykiske helse. Å komme som asylbarn sammen med foreldre eller andre omsorgspersoner anses generelt som beskyttende. Foreldrene gjør alt de kan for å beskytte barna sine på veien hit, og kan ha klart å skjerme dem fra de verste traumene før og underveis på flukten (Lauritzen & Sivertsen, 2012). Sammenlignet med andre barn i Norge er imidlertid omsorgssituasjonen til medfølgende asylbarn ganske annerledes, og barn som bor på asylmottak har ikke de samme forutsetningene for et beskyttende og helsefremmende oppvekstmiljø (Lauritzen & Sivertsen, 2012).

Tap av mestringsfølelse, og traumer fra flukten eller hjemlandet, kan føre til at mange foreldre sliter psykisk. Lauritzen og Sivertsen (2012) beskriver at foreldrenes psykiske vansker kan i verste fall føre til at de ikke evner å ivareta omsorgen for barna i tilfredsstillende grad. Evnen til å følge opp lekser, vise empati og engasjere seg i barnas hverdag kan svekkes ved depresjon (Lauritzen & Sivertsen, 2012). Mangel på norsk språk gjør at foreldrene ikke mestrer oppgaver som å handle på butikken og hjelpe barna med lekser. Situasjonen familiene befinner seg i hindrer foreldrene i å være best mulige foreldre for barna sine. *«Jo lengre en familie venter på at søknaden skal besvares og deres fremtid bli avklart, jo større risiko er det for utvikling av psykiske vansker»* (Lauritzen & Sivertsen, 2012, s. 201, egen oversettelse). Foreldrenes psykiske helse påvirker også barnas psykiske helse, og flere av kildene påpekte at fokuset bør være på å hjelpe foreldrene, fordi det vil kunne bidra til bedre omsorgsvilkår for barna (Lauritzen & Sivertsen, 2012).

4.2 Uklare retningslinjer

Uklare retningslinjer er et hovedtema som viser til hvordan asylbarnas rettigheter begrenses når de strukturelle rammene rundt asylbarna er uklare. *Dilemma* er det første undertemaet og beskriver situasjoner ansatte i de ulike instansene opplever å stå i, og som de er usikre på hvordan de skal løse (Lidén & Rusten, 2007; Seeberg, 2007; Vitus & Lidén, 2010).

Tvetydighet er det andre undertemaet og viser blant annet til at ansatte opplever motstridende roller ovenfor barna og familiene fordi de både skal ivareta og kontrollere (Lidén & Rusten, 2007; Seeberg, et al., 2006b, 2009; Vitus & Lidén, 2010). Det siste undertemaet er *vegring* og innebærer at ansatte i noen tilfeller vegrer seg for å «gå inn i» familier fordi de er usikre på eget mandat, som en følge av uklare retningslinjer (Kittelsaa & Berg, 2012; Lidén, et al., 2011). Temaet uklare retningslinjer tas opp av Kittelsaa og Berg (2012); Lidén og Rusten (2007); Lidén, et al. (2011); Seeberg (2007, 2009); Seeberg, et al. (2006b); Vitus og Lidén (2010).

Dilemmaer

Lidén og Rusten (2007) fant at saksbehandlere i UDI var usikre på hvordan de skulle vektlegge barns deltakelse og barnets beste i behandlingen av asylsøknaden. Barnesamtaler var innført som verktøy for å høre barna, men retningslinjene for hvordan informasjonen skulle brukes var utydelig. Både foreldre og saksbehandlere ytrer bekymring for at barnesamtalen kan påføre barna ytterligere press i en allerede sårbar situasjon (Lidén & Rusten, 2007). Høring av barnet i asylprosessen kan utgjøre trussel for barnet, men å ikke høre det kan utsette det for livsfare om familien ikke oppfyller kravene for opphold (Vitus & Lidén, 2010). Motstridende retningslinjer gjør det uklart for saksbehandleren hvilke hensyn som skal vektlegges i samtalen. Det å skulle avdekke vanskelige forhold med foreldrene tilstede, sammen med et ønske om å beskytte barna fra å måtte gjenoppleve traumer, førte til at barnesamtalene i mange saker ble mer en symbolsk handling enn en faktisk mulighet for barnet til å delta og si sin mening om en sak som er av stor betydning for dem (Lidén & Rusten, 2007).

«For eksempel, UDI-representanter understreker at samtalene ikke skal sjekke forholdene som rapportert fra foreldrene, heller ikke inkludere informasjon fra barnesamtaler i protokollen, som undergraver familiens asylsak. Saksbehandlere stiller «lette» spørsmål om barnas tidligere liv, deres hverdag i asylmottak og deres planer for fremtiden. Denne fremgangsmåten kan imidlertid føre til at intervjueren er

så forsiktig at lite ny eller relevant informasjon kommer frem» (Lidén & Rusten, 2007, s. 280, egen oversettelse).

Videre er hvordan hensynet til barnets beste skal veies opp mot innvandringsregulerende hensyn et dilemma som gjør seg gjeldende på asylfeltet (Seeberg, 2007; Vitus & Lidén, 2010). Barnets beste skal være grunnleggende hensyn i alle avgjørelser som involverer barn, men Seeberg hevder at *«i praksis er det altså slik at innvandringspolitiske hensyn veier tyngre enn hensynet til barnets beste»* (2007, s. 47). Kontroll av nasjonale grenser konkurrerer med barns rettigheter i vurderingene rundt asylbarn og deres familier.

Tvetydighet

Gjennom mine analyser fant jeg at en annen konsekvens av uklare retningslinjer kan være tvetydighet. For eksempel uttrykker ansatte ved mottakene på flere måter at rollen deres ovenfor asylbarna og deres familier, er tvetydig. Seeberg, et al. (2009) beskriver dette slik:

«Personalet var ansatt som servicepersonell, og uttrykte at deres hovedoppgave var å gjøre livet utholdelig for folk i en veldig vanskelig situasjon. Midlertidige kontrakter var normen, og grensene for deres ansvar var uklare, noe som gjorde deres egne posisjoner tvetydige» (Seeberg, et al., 2009, s. 406, egen oversettelse).

Barn som bor på mottak må forholde seg til mange voksne, og dermed mange normsystemer (Seeberg, et al., 2006b). Seeberg, et al. (2009) fant at reglene og grensene ovenfor barna på mottaket var inkonsekvente. Ansatte som ikke har klart for seg hvilken rolle de skal ha ovenfor barna, om de skal være 'oppdragere' eller servicepersonell, kan føre til tvetydige regler og grenser ovenfor barna.

Saksbehandlere i UDI opplever også at deres rolle ovenfor asylbarna er tvetydig. En og samme person både behandler asylsøknaden til barna og deres familier, og har ansvar for å sørge for at saken er tilstrekkelig opplyst. Dette innebærer å innhente opplysninger fra foreldre og barn, fra hjemlandet til søkerne, eventuelle fysiske tester og sakkyndiges vurderinger. Saksbehandler skal altså både innhente informasjonen og behandle den, de skal snakke med både foreldre og barn for å få opplysninger om situasjonen, og eventuelt avdekke forhold som gir grunnlag for opphold (Lidén & Rusten, 2007). Samtidig er de voktere av nasjonale grenser ved at de nøye skal vurdere hvem som virkelig har behov for beskyttelse etter lovverket. Lidén og Rusten (2007) hevder at saksbehandlerne innehar en dobbel rolle som er vanskelig å utføre i praksis. Som intervjuer, beskytter av norske grenser, av barns

rettigheter og av flyktningers rett til beskyttelse, som innhenter av opplysninger, informasjonssil og dommer av saken vil saksbehandler kanskje måtte legge vekk informasjon hun kjenner til i en avgjørelse.

«Noen saksbehandlere uttrykte frustrasjon fordi de følte at mandatet for å høre barna er uklart: de er usikre på formålet med samtalen og hvordan informasjonen skal brukes i praksis. Selv om, formelt sett, en reservasjon fra en forelder eller et hint fra barnet som indikerer at historien er falsk ikke skal påvirke beslutningen om familien, er dette kravet nesten umulig å realisere i praksis» (Lidén & Rusten, 2007, s. 281, egen oversettelse).

Saksbehandlingen preges av uklare retningslinjer, og rettighetene innfris mer som symbolsk handling enn som reell medvirkning.

Vitus og Lidén (2010) hevder at asylbarnets posisjon i Norge er noe tvetydig. Grunnet asylbarns begrensede tilgang på videregående utdanning og fordi barn ikke får innvilget oppholdstillatelse på samme grunnlag som voksne, hevder Vitus og Lidén (2010) at asylbarn hverken blir behandlet som barn eller som asylsøkere. Barnets beste skal gjøre seg gjeldende i alle aspekter av asylsaken, men gjelder for eksempel ikke når foreldrene har oppgitt falsk informasjon. *«Selv om Norge har politiske intensjoner om å ta ansvar for å behandle asylsøkende barn som 'barn' slik det er definert i BK, gjør både praktiske vanskeligheter og politiske prioriteringer det vanskelig å leve opp til disse intensjonene» (Vitus & Lidén, 2010, s. 78, egen oversettelse).*

Vegring

En annen del av temaet uklare retningslinjer handlet om vegring. Uklarheter rundt økonomiske forhold, som hvem som skulle betale for ulike tjenester, eller uklarhet med tanke på oppfølging av tiltak kan føre til at ansatte vegrer seg for å handle ovenfor familien (Kittelsaa & Berg, 2012). Asylbarn befinner seg i en situasjon hvor oppholdsstatus er uavklart og hvor hverken familien eller de rundt vet hvor lenge de kommer til å befinne seg i landet. Lidén, et al. (2011) fant at dette gjør at flere instanser vegrer seg for å gå inn og sette inn tiltak eller starte noen prosesser rundt familien som vil kunne føre til vanskelige brudd eller avbrutt behandling om familien skulle måtte forlate landet snart. Det er svært ulike regler og tilbud til en familie avhengig av om de er asylsøkende, har fått innvilget opphold eller om de har fått endelig avslag på søknaden. I studien til Lidén, et al. (2011) fant forfatterne at konsekvensen av at asylbarna befinner seg i «ingenmannsland» er at hjelpeapparatet er usikre på hvem som

skal hjelpe og når man kan gripe inn. Mottaksansatte har vanlig meldeplikt til barnevernet ved bekymring for omsorgssvikt eller mishandling, så barnevernet følger ikke automatisk opp barn som bor i asylmottak selv om man vet at det er en særlig risikofylt livssituasjon. Det antas at de har god nok oppfølging av foreldre og mottaksansatte, mens mottaksansatte mener barnevernet og helsevesenet burde hatt bedre oppfølging av barna (Lidén, et al., 2011). Dette tyder på at retningslinjene ikke er tydelige nok. Kittelsaa og Berg (2012) fant at det var uklart om det var UDI, barnevernet eller andre som hadde ansvar for tilrettelegging for funksjonshemmede i asylmottak, og hevder at flere av instansene vegret seg for å involvere seg før det var avklart om familiene egentlig hadde rett på det, og hvem som skulle betale.

4.4 Vilkårslige tjenester

Et annet gjennomgående tema jeg fant i datamaterialet var vilkårslige tjenester. Dette temaet tas opp av Kittelsaa og Berg (2012); Lauritzen og Sivertsen (2012); Lidén, et al. (2011); Seeberg, et al. (2006b); Seland og Lidén (2011); Sletten og Engebrigtsen (2011); Vitus og Lidén (2010). Det er stor variasjon mellom mottakene, mellom kommunene og mellom fylkeskommunene i hvordan tilbud og tjenester er organisert. Lokal organisering fører til kommunenes frihet til å prioritere og tolke retningslinjer som det passer dem og innbyggerne best. Dette gir mulighet for å tilpasse tilbudet til innbyggernes behov og ønsker, og tilgjengelige ressurser, men det fører også til svært ulike tilbud fra sted til sted. Videre har ansatte og frivilliges kompetanse og engasjement vist seg å være styrende for hvilke tilbud asylbarna har fått (Kittelsaa & Berg, 2012). Alt dette fører til vilkårslige utdannings-, helse- og fritidstilbud og bryter, blant annet, retten om ikke-diskriminering. Vilkårslige tjenester kan ses som en konsekvens av innskrenkende politikk og uklare retningslinjer.

Lokal organisering av (velferds)tjenester

Lokal organisering av tjenester handler om å styre fordeling av ressurser etter lokale behov og ønsker. Jeg fant at hvilket utdannings- og helsetilbud som gis til asylsøkere blant annet påvirkes av hvordan det organiseres (Lauritzen & Sivertsen, 2012; Lidén, et al., 2011; Sletten & Engebrigtsen, 2011; Vitus & Lidén, 2010). Dagtilbudene organiseres og utføres ulikt fra mottak til mottak og fra skole til skole. Det kan være bra å tilpasse tilbudet etter behov, men kildene beskriver en situasjon der asylbarna havner i et system hvor tjenestene de tilbys er vilkårslige. Lokale variasjoner går blant annet ut over asylbarnas tilbud om tilrettelagt opplæring og helsehjelp (Lauritzen & Sivertsen, 2012; Lidén & Rusten, 2007; Vitus & Lidén,

2010). Årsaken til variasjonene kan være at politikken ovenfor asylsøkere handler om å innskrenke tilbudet, og at retningslinjene er så uklare at man ikke vet hvordan de skal tolkes.

Et eksempel på en tjeneste som varierer er utdanningstilbudet. Asylbarn i grunnskolealder skal gå på skole, mens barn fra 2-6 år skal ha et tilrettelagt tilbud på minst 3 timer hver dag. Tilbudet organiseres i barnebaser, barnehage, skole eller språkopplæring, avhengig av barnets alder og tjenestenes tilgjengelighet (Seeberg, et al., 2006b). Barnehage og skole gir mulighet for struktur i hverdagen, sosialisering med andre barn og integrering i lokalmiljøet, og er blant de viktigste beskyttelsesfaktorene for å hindre utvikling av psykiske problemer (Lauritzen & Sivertsen, 2012). Seeberg, et al. (2006b) trekker frem tilbudet til de minste barna som mest variabelt. Noen mottak har organiserte barnebaser på mottaksområdet, mens andre leier plasser i barnehager i nærheten. Kvaliteten på disse tilbudene er svært ulike, da barnebaser ikke har samme krav til pedagogisk opplegg som barnehager. Kildene beskriver barnebasene som lekerom hvor barna kan oppholde seg, men helt uten struktur og rutiner. Pedagogen som har ansvaret for barnebasen befinner seg på et kontor et annet sted, mens beboere på mottaket er ansatt til å passe på barna. Det er ingen faste rutiner der, og barna kommer og går som de og foreldrene vil. Barnehagene beskrives imidlertid som mer strukturerte og forutsigbare (Seeberg, et al., 2006a).

Frem til fylte 18 år har barn i Norge både rett og plikt til å gå på skole til de har fullført grunnskolen. Etter grunnskolen gis det vanligvis tilbud om videregående skole, men det er ikke tilfellet for alle asylbarn. For å ha rett til videregående opplæring må man ha gyldig oppholdstillatelse, noe som betyr at asylbarn over 16 år ikke har rett til videre utdanning (Lidén, et al., 2011; Sletten & Engebriktsen, 2011; Vitus & Lidén, 2010). Noen skoler velger likevel å gi tilbudet, men det er opp til fylkeskommunen å bestemme selv. Organiseringen av skolehverdagen viser seg å variert fra skoler der de har tilrettelagt med egne introduksjonsklasser, til andre som plasserte nykommere i ordinære klasser, men ga de ekstra språktimer (Vitus & Lidén, 2010). Å ha separate klasser eller skoler for nyankomne kan hjelpe til med å gjøre overgangen til norsk skole lettere, men Lauritzen og Sivertsen (2012) fant at det også kan føre til fremmedgjøring av barna. Barna selv forteller at de føler seg utenfor og fremmedgjort ved at de har separate klasser. De fleste kommunene hadde både innføringsklasser og ordinære klasser tilgjengelige for asylbarn, men bare 35 % av asylbarna var registrert i innføringsklasser. Kun en av tre kommuner hadde tospråklige faglærere ansatt, noe som gir et begrenset tilbud i språkopplæring. Kommunestørrelsen viste seg å spille en stor rolle for tilbudet, da små kommuner hadde mindre ressurser og viste seg å kunne gi et

dårligere tilbud enn større kommuner. Sletten og Engebrigtsen (2011) fant at noen kommuner opprettet innføringsskoler sentralt for å samle ressursene et sted, noe som kunne bidra til at flere får tilgang på, for eksempel, tospråklige lærere.

Helsetilbudet er også organisert og tilbudt ulikt fra sted til sted. Lauritzen og Sivertsen (2012) fant at helsetilbudet til asylsøkerne virket inkonsekvent og tilfeldig, blant annet fordi det var store forskjeller i helsetilbudet blant kommunene.

«Helsepersonell, spesielt innen spesialisthelsetjenesten, virket inkonsekvente i deres respons til spørsmål om å hjelpe asylsøkende barn. Den største utfordringen uttrykt blant informantene var hva de skulle gjøre når helsevesenet nektet å hjelpe. Det var eksempler både om lokalsamfunn med en inklusiv helsepolitikk og om den motsatte situasjonen. Denne store variasjonen er alarmerende, siden spørsmålet om hvem som får hjelp og hvem som ikke gjør det, virker vilkårlig(...)» (Lauritzen & Sivertsen, 2012, s. 206, egen oversettelse).

Lauritzen og Sivertsen (2012) fant at det var opp til mottaket og lokale myndigheter å ansette helsepersonell tilknyttet mottaket og det var ulike meninger om samarbeidet mellom asylmottaket og helsevesenet. Noen var fornøyde med samarbeidet med helsetjenestene, mens andre fortvilet over at helsesystemet i noen tilfeller nektet å hjelpe, selv om behovet ble oppfattet som stort, både psykisk og somatisk (Lauritzen & Sivertsen, 2012). Sykepleiere ansatt ved mottakene ble ansett som viktige for å avdekke psykiske problemer hos beboerne fordi trusler, røff håndtering, arrestasjoner og tortur av foreldrene kan produsere angst og stress som igjen kan føre til alvorlige skader og psykiske problemer. Å være vitne til misbruk og separasjon fra foreldre de avhenger av kan være spesielt vanskelig (Lidén & Rusten, 2007). Lidén og Rusten (2007) beskriver situasjonen til en gutt de møter på mottak: *«Han har enda ikke fått noe profesjonell hjelp for å takle de psykologiske og emosjonelle påkjenningene og opplevelsene han har hatt. Han føler seg ansvarlig for familien, han har problemer med å snakke og sove, og er nervøs og mørkeredd»* (s. 275, egen oversettelse). Dette eksempelet viser at det er viktig med en tilgjengelig helsetjeneste for asylbarn. Retten til helsehjelp var åpen for tolkning av lokale myndigheter, og begrenses noen steder i møte med nasjonale og internasjonale innvandringshensyn ved at instansene er usikre på hvilket mandat de har ovenfor asylsøkere (Lauritzen & Sivertsen, 2012). Igjen virker det som at uklare retningslinjer og lokal organisering fører til vilkårlige tjenester til asylbarna.

Ansattes kompetanse

Jeg fant at det ikke bare er kommunene og mottakene som helhet som styrer tilbudene asylbarna får, men flere av kildene trekker frem enkeltpersoners kompetanse og engasjement som avgjørende (Kittelsaa & Berg, 2012; Lauritzen & Sivertsen, 2012; Lidén & Rusten, 2007; Seeberg, et al., 2009; Sletten & Engebrigtsen, 2011). «Noen av informantene rapporterte at de ofte befant seg i vanskelige situasjoner på grunn av manglende kompetanse» (Lauritzen & Sivertsen, 2012, s. 202). Særlig nevnes manglende kultur- og språkkompetanse som utfordrende (Lauritzen & Sivertsen, 2012; Sletten & Engebrigtsen, 2011). Mangel på kompetanse hos enkeltpersoner kunne føre til utfordringer i arbeidet, og kulturkompetanse trekkes frem som viktig i arbeidet med å hindre utvikling av psykiske lidelser hos asylsøkere.

«(...) en av informantene snakket om psykiske helsevansker relativt til kultur. Hun sa at i noen kulturer er symptomene på psykiske vansker ansett som religiøse problem, et problem med ånder. Hennes tilnærming til de samme symptomene som helsearbeider ble i utgangspunktet vanskeliggjort av hennes mangel på forståelse, og hun beskrev sitt arbeid med strevende Somali-kvinner som mye vanskeligere frem til hun forstod forskjellene. Dette antyder at utdanning er veldig viktig når det kommer til asylsøkere og dem de møter, for å organisere livet på mottaket på en måte som kan forhindre psykiske vansker fra å øke» (Lauritzen & Sivertsen, 2012, s. 202, egen oversettelse).

Kittelsaa og Berg (2012) fant at mottaksansatte med personlig engasjement strakk seg langt for å finne praktiske løsninger for barn med funksjonshemninger, og årvåkne ansatte i mottak, helsetjeneste, barnehage- og skoletilbud viste seg å bidra til at mindre synlige funksjonsnedsettelse ble oppdaget.

Saksbehandlere i UDI opplever at de mangler kunnskap om barnespesifikke årsaker til flukt og samtalekompetanse, noe som fører til at asylbarnas deltakelse i asylprosessen ikke blir reell.

«(...) intervjuerne selv får kun tre timers opplæring levert av UDI. Til tross for at det på nåværende tidspunkt ikke er noen av personalet ved intervjuavdelingen som har ekspertise på barn, er det en forventning om at alle saksbehandlere skal kunne snakke med barn. Denne uheldige situasjonen forklares som et resultat av lav prioritet fra administrasjonen, mangel på økonomiske midler og stor gjennomtrekk av ansatte» (Lidén & Rusten, 2007, s. 280, egen oversettelse).

Stang og Lidén (2014) fant at barnesamtalene ikke ble tilbudt rutinemessig, som de skal. Saksbehandlerne begrunner det med at det var usikkerhet rundt i hvilke saker det kunne være forhold som gjorde det viktig å høre barnet. Videre fant de at barnesamtaler ofte ble tilbudt når det allerede var opplysninger som tilsvarte at barna burde høres (Stang & Lidén, 2014). Altså, i stedet for å bruke samtalen til å avdekke forhold som kunne være av betydning, ble samtalene brukt til å bekrefte forhold som allerede var kjent. Mangel på kompetanse om barnespesifikke årsaker til flukt og om å samtale med barn, kulturkompetanse, og om psykisk helse og utfordringene det er å bo på asylmottak, kan bidra til å begrense tilbudene til barna ytterligere. Ansatte som engasjerer seg i å finne løsninger og tilrettelegge for barna kan derimot veie opp og hjelpe situasjonen. Dette betyr at tjenestene er avhengige av hvem man møter i systemet.

Kompetanseheving hos lærerne ble også trukket frem i datamaterialet (Sletten & Engebrigtsen, 2011). Lærere som hadde opparbeidet seg lang erfaring med asylbarna, og brukte denne kompetansen i kommunene, trekkes frem som en ressurs. Erfaring og kulturkompetanse gir verktøy for å kunne improvisere og tilrettelegge for barnas behov i hverdagen. At de voksne som møter barna utenfor mottaket vet litt om hvilken situasjon de lever i kan bidra til økt forståelse for utfordringene de sliter med. Det er også bakgrunnen for at Seeberg, et al. (2006a) sin artikkel retter seg mot barnehageansatte som jobber med asylbarn. De trekker frem ansatte i barnehagene som en stor del av språkopplæring og integreringen av barna.

Frivilliges engasjement

Skole, barnehage og fritidsaktiviteter bidrar til å gi stabilitet og rutiner i hverdagen, og mulighet for å inkluderes i lokalsamfunnet. Frivillige organisasjoner hjelper til for å gi barn og familier aktiviteter og gode opplevelser. De fleste asylmottakene har ikke råd til å arrangere mange aktiviteter for familiene eller barna, så for å få til dette er de avhengige av støtte og hjelp utenifra (Vitus & Lidén, 2010). Asylmottakene forsøker å satse på å gi barn og ungdom minst en fast fritidsaktivitet og begrunner dette med at det er viktig for sosialisering og for barnas psykiske helse (Seland & Lidén, 2011). Gjennom aktivitetene lærer barna språk og kultur, men de får ikke minst en etterlengtet pause fra hverdagen på asylmottak. Tanken er at *«jo mer aktiviteter, jo mindre tid er det til å sitte og gruble over elendigheten og den vanskelige situasjonen de er i»* (Lauritzen & Sivertsen, 2012, s. 204).

Seland og Lidén (2011) fant at det ikke er så mange barn og unge på mottak som benytter seg av tilbudet om organiserte fritidsaktiviteter. Som eneste rom for barn på mottakene blir dermed barnebasen enda viktigere (Seeberg, et al., 2006a). For å kunne holde basen åpen på ettermiddagene og på kveldstid var mottaket avhengig av hjelp fra foreldre som bodde på mottaket og frivillige utenifra (Seeberg, et al., 2009). Lokales engasjement styrer hvor mye de bidrar med hjelp til fritidsaktiviteter og inkludering. Ansattes engasjement, kommunenes tolkning av loven og ulik forståelse av funksjonshemning påvirket hvilket tilbud barn og unge i mottak fikk.

5. DRØFTINGSKAPITTEL

5.1 Oppsummering: Hvilken kunnskap foreligger om ivaretagelse av medfølgende asylbarns rettigheter i asylperioden i Norge?

I denne oppgaven har jeg gjennom analyser av forskningslitteratur undersøkt ivaretagelsen av medfølgende asylbarns rettigheter i den norske asylprosessen. Gjennom mine analyser fant jeg at et sentralt og overordnet tema i forskningslitteraturen er at norske praksiser fører til begrenset ivaretagelse av asylbarns rettigheter. Hovedtemaene i litteraturen er at hverdagen til asylbarna er innskrenket, at retningslinjene på asylfeltet er uklare og at velferdstjenestene medfølgende asylbarn får er vilkårlige. Analysene viser at hverdagsforhold som bolig, økonomi, sosiale nettverk og familieliv er innskrenket for asylbarn i forhold til andre asylsøkere og andre barn i Norge. Asylsøkende barn innskrenkes som barn ved at asylsystemet ikke er tilrettelagt for barn, og som asylsøkere ved at de har tilgang på færre goder enn andre innbyggere (Seeberg, 2007; Seeberg, et al., 2009; Vitus & Lidén, 2010). Uklare retningslinjer fører til tvetydighet, utfordrende dilemmaer og vegring blant ansatte i asylsystemet for å involvere seg (Kittelsaa & Berg, 2012; Lidén & Rusten, 2007; Lidén, et al., 2011; Seeberg, et al., 2009; Stang & Lidén, 2014). Videre er velferdstjenestene ovenfor asylbarna preget av vilkårlighet som følge av ulik lokal organisering, og at de ansatte og frivilliges kompetanse og engasjement har vist seg å være styrende for helse-, utdannings- og fritidstilbud som ble gitt (Kittelsaa & Berg, 2012; Lauritzen & Sivertsen, 2012; Lidén & Rusten, 2007; Lidén, et al., 2011; Seeberg, et al., 2009; Seland & Lidén, 2011; Sletten & Engebriksen, 2011).

5.2 Hvordan ivaretar norske praksiser barns rett til ikke-diskriminering, barnets beste og barns rett til deltakelse?

I dette kapitlet vil jeg drøfte hvorvidt asylbarns rettigheter blir ivaretatt gjennom norske praksiser ved å drøfte temaene innskrenket hverdag, uklare retningslinjer og vilkårlige tjenester opp mot barns rett til ikke-diskriminering, prinsippet om barnets beste og barns deltakelse i asylprosessen. Barnekonvensjonen er ment å skulle tolkes helhetlig og dynamisk, noe som fører til at det er vanskelig, men også uhensiktsmessig å skille prinsippene helt fra hverandre. Prinsippene er nært knyttet til hverandre, noe som også vil vise seg i dette kapitlet. Jeg vil trekke inn ulike barnesyn fordi de gir ulike innfallsvinkler til vektlegging av

rettigheter, og en bevisstgjøring av hvilke barnesyn som ligger til grunn kan forklare hvordan barns rettigheter blir ivaretatt i asylperioden.

Ikke-diskriminering – en reell rettighet for asylbarn?

Barnekonvensjonen stadfester barns rett til ikke-diskriminering og Norge har inngått samarbeidsavtaler med andre land i Europa for å gi asylsøkere en rettferdig og ikke-diskriminerende behandling. Likevel viser analysene i denne oppgaven at en rekke begrensninger i praksis fører til at asylbarn ikke får ivaretatt sine rettigheter.

Det er slik at for å vurdere diskriminering ut i fra barnekonvensjonen må det foreligge et inngrep mot en av de andre rettighetene i barnekonvensjonen. En form for forskjellsbehandling jeg fant i datamaterialet var lavere standard på tjenester sammenlignet med tilbudet til andre barn. Det er for eksempel lavere krav til standard på barnebaser enn på barnehager (Seeberg, 2009). Paulsen, et al. (2015) skriver om asylbarn at *«det er behov for et system som sikrer gruppen de samme standarder for omsorg som øvrige barn i landet»*. De hevder at samfunnet aksepterer en lavere standard for barn i asylfasen og at disse barna derfor forskjellsbehandles på flere områder. Dette samsvarer med mine analyser. Forskning fra Storbritannia finner også at det godtas lavere standard for asylbarn (Hek, et al., 2012). Det må da vurderes om grunnlaget for å ikke inkludere asylbarn i full barnehagedekning er rimelig og saklig. At asylbarn ikke har samme rettigheter med henhold til dagtilbud ble diskutert i Norges offentlige utredninger, nr 22 (Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet, 2009) og det ble ettertrykkelig anbefalt at asylbarn innlemmes i rett til barnehageplass fordi det anses som en viktig sosialiseringsarena for norske barn (Oppedal, 2009). Det er bekymringsverdig at det godtas lavere standard for asylbarna, når barnehagen som sosialiseringsarena er en viktig ressurs både for barnas integrering, språkopplæring og generelle utvikling.

En annen form for forskjellsbehandling som begrenser asylbarns rettigheter i praksis er offentlige økonomiske ytelser til asylsøkende barnefamilier (Heyerdahl, 2012). Årsaken til lavere støtte er innvandringspolitiske hensyn, at man ikke ønsker å gi så gode tilbud til asylsøkere at de kommer hit av den grunn alene (Seeberg, 2007; Seeberg, et al., 2009; Vitus & Lidén, 2010). Det er lite forskning som støtter at asylsøkere velger hvilke land de drar til basert på økonomisk støtte, boforhold eller arbeidstillatelse, det er heller funnet at asylsøkere drar dit det er best muligheter for arbeid og utdanning på sikt. Det kan derfor stilles spørsmålstegn ved om argumentet for å forskjellsbehandle asylbarna er saklig eller rimelig.

Fattigdom i asylperioden kan føre til sosial eksklusjon og at barn ikke kan delta på de samme aktivitetene som jevnaldrende.

Et annet eksempel på lavere standard kan være barnevernets involvering. Barnevernet har ansvar for å beskytte alle barn i landet og den bestemmelsen gjelder asylbarn likeså fullt som andre norske barn, men analysene i denne oppgaven viser at beskyttelsen kan ha lavere standard for asylbarn enn for andre. Ansatte i offentlige tjenester kan ha vanskeligheter med å vite hvordan de skal møte asylsøkere, fordi det ikke er avklart hvor lenge de kommer til å bli i landet. Dette kan føre til at asylbarn ikke får beskyttelse mot omsorgssvikt eller annen mishandling, som de har rett til etter barnekonvensjonen. Dette støttes av Backlund and Malmsten (2013) som gjorde en studie blant saksbehandlere i svensk sosialtjeneste, om barn som utvises eller risikerer utvisning sammen med foreldre som ikke er skikket til omsorgsrollen. Her kommer det frem at saksbehandlere vegrer seg mot å gå inn i familier hvis asylsøknad ikke er avklart, i frykt for at barnet snart skal utvises med familien. De savner kunnskap og klare retningslinjer om hvordan de skal gå frem i disse sakene, og stå i dilemmaene. En annen svensk studie stiller imidlertid spørsmålstegn ved om det er kompleksiteten i sakene og de ansattes behov for å fraskrive seg ansvaret som gjør at uklare retningslinjer «får skylda» (Ottosson, et al., 2013). Dette perspektivet er en alternativ forklaring på hvorfor det er så store utfordringer med retningslinjene. Uansett vil klare og tydelige retningslinjer kunne bidra til å forenkle arbeidet med disse komplekse og kompliserte sakene. Praksisen viser seg å kunne føre til at asylbarn ikke får samme beskyttelse som andre barn, og det kan tolkes dithen at de diskrimineres i noen tilfeller.

Et annet eksempel på en rettighet som kan drøftes i sammenheng med diskriminering er asylbarns rett til utdanning etter Barnekonvensjonen (1989) artikkel 28. Mine analyser viser at asylbarns rettigheter begrenses ved eksempelvis at asylbarn over 15 år ikke har samme rettigheter til videregående opplæring som barn for øvrig i Norge, og at skoletilbudet til asylbarna varierer ut i fra lokale ressurser og behov. Førstnevnte er en praksis som ikke begrunnes ut i fra barnets beste, men innvandringspolitiske hensyn. At skoletilbudet varierer fra sted til sted er en konsekvens av politisk organisering i Norge som gir lokale myndigheter mulighet til å fordele ressurser etter lokalsamfunnets politiske interesser og befolkningens behov. Rettighetene skal være fleksible slik at de kan gjøres gjeldende ved behov. Lokale løsninger kan øke mulighetene for barns reelle rettigheter ved at man kan bruke lokale ressurser. Som nevnt tidligere handler diskriminering om forskjellsbehandling ved like tilfeller og likebehandling av ulike tilfeller. Om alle barn skal ha akkurat samme tilbud vil

ikke tilbudet bli likt for alle, fordi barn har ulike behov. Positiv særbehandling er en form for forskjellsbehandling som ikke diskriminerer, men hvor en bevisst forskjellsbehandler barn eller en gruppe barn. Noen vil si at systemet med lokal organisering av tjenester er lagt opp til at alle skal få muligheter og tilbud ut i fra egne behov, ikke ut i fra generelle behov. Det er for eksempel ikke nødvendig at alle hjem har rullestolrampe fordi noen mennesker sitter i rullestol, men de som tildeles rullestol fordi de har behov for det, gis positiv særbehandling. På samme måte er det for noen skolebarn godt å komme i en klasse hvor alle er i samme situasjon som nye i Norge, mens andre ganger vil det være best å være i ordinær klasse slik at en ikke føler seg annerledes. I noen tilfeller kan det være viktigere for barn å få morsmålsopplæring enn å gå på den nærmeste skolen. Det er begrunnelsen som legges til grunn i en vurdering som sier noe om handlingen er diskriminerende eller ikke (Heyerdahl, 2012). Heyerdahl (2012) påpeker videre at det er den reelle årsaken til utfallet som avgjør om det er diskriminering, ikke den formelle.

Analysene viser at statusen som barn gir asylbarn rettigheter som voksne asylsøkere ikke har. Utdanning og fritid er et eksempel på det. Sammenlignet med voksne asylsøkere får barna flere tilbud om aktiviteter som skole, fritidsaktiviteter og dagtilbud for de minste. Så selv om utdanningstilbudet kan anses som begrenset i forhold til andre norske barn, kan det også forstås som forsterket i forhold til andre asylsøkere. Skoletilbudet er grunnlagt i hensynet til barnets beste og andre rettigheter Norge har forpliktet seg til å ivareta for barn. Det norske utdanningstilbudet til asylbarn kan videre anses som godt sammenlignet med det danske. I Danmark går alle asylbarn på egne separate skoler for asylsøkere, med begrenset undervisning og uten rett til å ta eksamen (Vitus & Lidén, 2010). Staten er forpliktet til barnekonvensjonen så langt det lar seg gjøre med tilgjengelige ressurser. Samtidig gir ikke barnekonvensjonen lov til å diskriminere på grunn av ressurser. Eksempelvis at et barn som ikke snakker norsk ikke får morsmålsundervisning fordi det ikke finnes tilgjengelige ressurser (Heyerdahl, 2012). Et annet eksempel på dette kan være tilgjengelige tiltak gjennom barnevernet i storbyer og i distriktene, der det kan være store forskjeller. Dette er en generell utfordring ved denne måten å organisere tjenester på, det gjelder ikke bare asylfeltet. Asylbarna i Norge har i all hovedsak tilgang til utdanning på samme måte som andre barn, men likevel med noen unntak. Spørsmålet er om denne forskjellsbehandlingen er begrunnet saklig eller ikke. Hvis det kun er innvandringspolitiske hensyn som ligger til grunn for at asylbarn over 15 år ikke har tilgang til videregående opplæring, vil ikke dette anses som saklig i lys av barnekonvensjonens rett til ikke-diskriminering. Barnets beste er en kjerneverdi i barns rettigheter, og argumenter som

ikke vurderer barnets beste i spørsmål om diskriminering, vil som regel ikke anses som rimelige eller saklige. Samtidig viser forskning at de fleste fylker (17 av 18) velger å gi asylsøkere tilbud om videregående opplæring på tross av at de ikke har krav på det. Da kan en argumentere for at asylbarnas rettigheter ivaretas likevel.

Barnets beste i asylprosessen

Barnets beste skal vektlegges i alle saker som omhandler eller vedrører barn. Dette rettshensynet er et av de grunnleggende prinsippene i barnerett og asylrett, og en av de mest sentrale rettighetene for asylbarn. Mine analyser viser at det er mye fokus på barna i asylopolitikken, samtidig som det mangler mye kunnskap om dem. Dette støttes av blant annet Hek, et al. (2012). Det er gode intensjoner om å inkludere asylbarna i asylprosessen og tilrettelegge for dem på mottak, men lite forskning gjør at en kanskje ikke vet hvordan best å tilrettelegge og hvilke behov som bør dekkes.

Hensynet til barnets beste er et eksempel på noe som gir asylbarn fordel av å være barn, da det åpner for en individuell vurdering basert på å beskytte barnet og gi det best mulige muligheter. Voksne asylsøkere får ikke behandlet søknaden sin ut i fra hva som vil være til deres beste som en helhetlig vurdering, men de må oppfylle visse krav for å oppnå status som flyktning. I retningslinjene for å gi barn opphold står det at det skal være lavere terskel for å gi opphold til barn enn til voksne (Justis- og beredskapsdepartementet, 2012).

Staten har ansvar for å beskytte barna som oppholder seg i landet, og særlig de som er utsatt for risikofylte forhold. Mine analyser viser at asylbarn vokser opp under risikofylte forhold som staten kan holdes ansvarlig for. Selv om private aktører står for driften av asylmottakene, er det UDI som sender bestillingen og har det overordnede ansvaret. Risikofylte boforhold, relativ fattigdom og begrensede sosiale nettverk viser seg å prege hverdagen deres på mottak, sammen med en usikker fremtid. Når forskningen viser at foreldrene er en av de viktigste ressursene for barna i asylperioden blir det viktig å støtte foreldrene i omsorgsutøvelsen. Analysene tyder på at det viktigste som kan gjøres for asylbarna er å bistå foreldrene med eksempelvis sysselsetting og psykisk helsehjelp, for ved å hjelpe foreldrene kan man forebygge eventuelle risikoforhold ved omsorgssituasjonen som kan påvirke barnas utvikling negativt (Lauritzen & Sivertsen, 2012).

Barnevernet er den instansen som har ansvar for barn som lever under risikofylte forhold. De fleste asylsøkende barn har dårlige levekår i Norge, noe som utgjør en av årsakene til at asylbarns situasjon er utfordrende. Barnevernet kan ikke gjøre noe med de grunnleggende

forholdene på mottakene. Det fører til at barnevernsansatte opplever å ikke ha mulighet til å fremme barnets beste i saker med asylsøkere (Paulsen, et al., 2015). Barneverntjenestens mandat er å yte hjelp, som råd og veiledning, til foreldre og barn for å bedre barnas omsorgssituasjon. Barnevernet kan for eksempel hjelpe asylfamilier med barnehageplass eller økonomiske tiltak, men det foreslås å heller bygge opp et system som tar vare på barna i utgangspunktet, slik at ikke barnevernet trenger å være involvert. Uklarheter og motsetninger i lovverket fører til forvirring og usikkerhet om hvem som har ansvar for hva ovenfor barna og familiene, på områder som økonomi, boforhold og bemanning (Paulsen, et al., 2015). Sammen med konflikter mellom barnevernets vurdering av hva som er til barnets beste og mottakenes interesser knyttet til drift kan dette føre til dårlig samarbeid mellom instansene (Paulsen, et al., 2015). Barnevernsarbeidere opplever også at deres vurderinger av barnets beste, eksempelvis at det ikke er til barnets beste å bli sendt tilbake hjemlandet, ikke tas på alvor av UDI (Paulsen, et al., 2015). Godt samarbeid mellom barnevernet og mottakene kan være avgjørende for forebygging og avdekking av omsorgssvikt og kan føre til tidlige meldinger om bekymring fra mottakene. Konflikter mellom instanser kan gå ut over barnets beste, for eksempel hvis mottaket ikke melder bekymring om omsorgssvikt til barnevernet fordi de ikke har et godt samarbeid.

Mine analyser tyder på at uklare retningslinjer og usikkerhet blant ansatte kan være en forklaring på hvorfor ivaretagelsen av prinsippet om barnets beste er begrenset. Kritikere til dagens praksis mener at det burde gis tydelige retningslinjer for hvordan man skal vurdere barnets beste i asylprosessen (Haugli, 2012; Lidén, 2011). Andre mener at nettopp det at prinsippet åpner for skønnsvurderinger kan være en fordel for barnet. De argumenterer med at klarere og mer entydige retningslinjer vil kunne forhindre individuelle justeringer og tilpasninger (Haugli, 2012). Archard og Skivenes (2009) trekker frem at noe av kritikken til prinsippet generelt går ut på at det ikke går an å finne en udiskutabel løsning på barnets beste som vil passe i enhver situasjon. En kan si at det at prinsippet er normativt både er en styrke og en svakhet.

Lokal organisering av tjenester gir lokalt handlingsrom for å fordele ressurser og kompetanse etter politiske prioriteringer og innbyggernes behov. Denne måten å organisere tjenester på kan bidra til å gi barn det tilbudet som passer best for dem. Mine analyser viser at det ikke er barnets beste som er styrende for tilbudet barna får, men for eksempel kommunens ressurser, ansattes kompetanse eller frivilliges engasjement. Backlund og Malmsten (2013) fant at det var individuelle egenskaper som kunnskap, erfaring og engasjement, hos de ansatte i den

svenske sosialtjenesten, som styrte hvorvidt asylbarna fikk støtte til ulike tiltak eller ikke. Dette samsvarer med mine funn om at tilrettelegging av skole, videregående opplæring, helsetilbud og fritidsaktiviteter for asylbarn er avhengig av at en ansatt tolker situasjonen dithen at dette er noe asylbarna bør få, at det er vilkårlig og opp til den ansattes velvilje (Lauritzen & Sivertsen, 2012; Vitus & Lidén, 2010). Barnets beste skal ikke forstås som at alle barn skal ha tilgang på det aller beste, men det statene har forpliktet seg til, er å vektlegge barnets beste ut i fra hva som er realistisk, med tilgjengelige ressurser (Lidén, 2004). Selv om mange tiltak er gjort for å sikre barnets beste i asylprosessen, tyder analysene i denne oppgaven på at ivaretagelsen av barnets beste er begrenset for asylbarn.

Kritikere av asylsystemets behandling av barnets beste stiller spørsmålsteget ved om prinsippet blir ivarettatt når saksbehandleren som skal sørge for det, også skal sikre nasjonens sikkerhet og begrense innvandringen (Lidén & Rusten, 2007; Vitus & Lidén, 2010). Jeg har også funnet at barnets beste i noen tilfeller ikke blir vurdert. Det kan være ulike årsaker til at barnets beste ikke vurderes tilstrekkelig, men Eastmond og Ascher (2011) fant at selv når barnets beste vurderes, brukes det i noen tilfeller mot sin hensikt. I stedet for å benyttes for å sikre barnet rettferdig saksgang, blir det oftere brukt ved avslag på asylsøknaden, hvor avslaget blant annet begrunnes med at det ikke er noe som tilsier at avslag motsetter barnets beste. Hek, et al. (2012) viser til situasjoner fra England der prinsippet kun blir vurdert i saker der barnets beste brukes som grunnlag for avslag eller for å ikke høre barnet. Han hevder at barnets beste-vurderingen tas i bruk selektivt av saksbehandlere i noen tilfeller.

Forskning viser at saksbehandlere i UDI opplever skjønnsvurderingene som vanskelige da det oppstår mange dilemmaer og det kan være ulike oppfatninger av hva som skal veie tyngst i ulike saker; barnets beste eller barnets deltakelse; menneskelige hensyn eller myndighetenes behov for en kontrollert og regulert innvandring; barnekonvensjonen eller utlendingsloven (Justis- og beredskapsdepartementet, 2012). En av utfordringene som kommer frem som tema i mine analyser er saksbehandlere som opplever konflikt mellom hensynet til barnets beste og det å høre barnet (Lidén & Rusten, 2007). FNs barnekomité (2009) understreker at det ikke er noe motsetningsforhold mellom barnets beste og barnets rett til å delta, men et komplementært forhold. Den ene slår fast at barnets beste skal være målet, og den andre presenterer barnets deltakelse som fremgangsmåten for å nå dette målet (FNs barnekomité, 2009). Det kan være at det vurderes til barnas beste å ikke tilby barnesamtale i asylsaken, men da skal det begrunnes i sakspapirene.

Asylbarns rett til deltakelse

Det er saksbehandlers oppgave å påse at asylsaken til en familie er så godt opplyst som mulig, og at barnets beste ivaretas i vurderingen. Barnesamtalen har til hensikt å sikre barnets deltakelse og ivareta barnets beste i asylprosessen, men mine analyser viser at det ikke alltid fungerer tilfredsstillende i praksis. Hensikten med samtalen er blant annet å få opplyst om det foreligger barnespesifikke årsaker til beskyttelse som del av barnets beste-vurderingen, men det kan også være nødvendig å snakke med barna for å avdekke eventuell omsorgssvikt, eller andre forhold som har betydning for asylsaken (Lidén & Rusten, 2007). På tross av at barnekonvensjonen gir barn rett til deltakelse, viser en gjennomgang av UDIs praksis med barnesamtaler i asylsaker at barna sjelden blir snakket med (Lidén, Rusten & Aarset, 2008).

Det fremstår som at det er statusen som barn som er bakgrunnen til at retten til å delta ikke alltid blir ivaretatt i asylprosessen. Voksne blir alltid intervjuet i asylsaker, og studier viser at en av grunnene til at barna ikke blir hørt er at man anser foreldrenes informasjon om barnet som tilstrekkelig for å opplyse deres sak (Eastmond & Ascher, 2011). Sammenlignet med voksne gis barn ofte mindre mulighet til å uttale seg i enkeltsaker eller påvirke beslutningsprosesser (Heyerdahl, 2012). En studie fra Sverige viser at barnefokusede foreldresamtaler benyttes i flere tilfeller, i stedet for barnesamtaler (Eastmond & Ascher, 2011). Det anses som nest beste alternativ når for eksempel hensynet til barnets beste hindrer ansatte i å høre barna. Ifølge Lidén, et al. (2008) bør barnet og foreldrene selv kunne ta avgjørelsen om barnet skal delta i samtale i forbindelse med asylsøknaden, men det viser seg at foreldrene sjelden ber om at barna deres skal høres i en sak (Eastmond & Ascher, 2011). Årsaker til at foreldrene ikke bør ha mulighet til å være den eneste som styrer dette kan være at det kan forhindre avdekking av omsorgssvikt, eller det kan være at foreldrene ikke er klar over at barn har selvstendig grunnlag for å søke asyl. Videre er det viktig å understreke at barna har deltakelsesrett, ikke plikt. De skal gis mulighet for å si sin mening, men står fritt til å la være (Sandberg, 2012b).

Det viser seg at mangel på kompetanse og usikkerhet rundt retningslinjene fører til at saksbehandlerne opplever barnesamtalene som utfordrende (Eastmond & Ascher, 2011; Justis- og beredskapsdepartementet, 2012; Lidén, et al., 2008). Det kan tenkes å være fordi saken var så godt opplyst før barnesamtalen at barnet ikke kunne bidra med ytterligere informasjon, men Lidén og Rusten (2007) foreslår at det også kan skyldes at saksbehandleren

stiller så vage spørsmål at de ikke får frem noen nye opplysninger. Ved å unnlate å stille konkrete spørsmål i barnesamtaler vil ikke ny informasjon komme frem i saken, og noe av formålet med verktøyet forsvinner. Det fører også til at barnets deltakelse ikke er reell, men kun dokumenteres av formelle årsaker. En av vurderingene saksbehandler må ta er om det er forsvarlig å samtale med barnet i asylprosessen. Det er ikke alle tilfeller hvor det er til barnets beste å delta, og da må det vurderes hvilken rettighet som veier tyngst, sett opp mot hverandre i den enkelte situasjon. Et av spørsmålene som kan stilles er om det er etisk riktig å sette barnet i en situasjon hvor det kan bli ansvarlig for om familien får opphold eller ikke. Det kan være en reell problemstilling som må overveies nøye. I andre tilfeller får ikke barna muligheten til å delta fordi voksne er redde for å utsette dem for stress og andre påkjenninger, uten at dette begrunnes med en analyse av hva som vil være til barnets beste (Sandberg, 2012b). Barnets deltakelse må vurderes underveis, men det skal alltid begrunnes hvis barnet ikke høres (Sandberg, 2012a).

En annen utfordring som ble identifisert gjennom analysene var at saksbehandlerne i UDI sine opplevelser av å ha motstridende roller ovenfor familiene og barna (Lidén & Rusten, 2007). Det kan begrense asylbarnas mulighet til å si sin mening. Saksbehandlerne skal både innhente opplysninger, samtale med foreldrene og barna, og behandle asylsøknadene. På en side kan man tenke seg at en saksbehandler som har med alle sider av saken å gjøre, kjenner saken godt og vet best hvilket utfall saken bør få. Det kan føre til at de har bedre oversikt over barnets situasjon enn om det var annerledes. På den andre siden er det vanskelig for en saksbehandler å legge vekk informasjon de får i samtale med barnet som ikke stemmer med foreldrenes opplysninger, og som eventuelt kan påvirke søknaden negativt. Som nevnt tidligere har Sverige innført bruk av advokat i asylprosessen for å unngå at saksbehandlere skal havne i dette rolledilemmaet og at saksbehandlernes samtalekompetanse blir avgjørende for vurderingen av barnets sak (Backlund & Malmsten, 2013; Lidén & Rusten, 2007; Ottosson & Lundberg, 2013). Familiene presenterer saken sin ved hjelp av en advokat som kan bidra til at barnas historie kommer frem og som kan bidra til at saksbehandlernes rollekonflikt blir mindre (Backlund & Malmsten, 2013). Kritikken til denne metoden er at forhold ved hjemmet ikke blir like synlig ved denne måten å gjøre det på, da barnesamtalen også kan benyttes for å avdekke eventuelle forhold i hjemmet som utgjør risiko for barnet (Ottosson & Lundberg, 2013; Vitus & Lidén, 2010). I Danmark blir ikke barna intervjuet i det hele tatt, der regnes barna som en del av søknaden til sine foreldre (Vitus & Lidén, 2010). Det betyr at de ikke får delta i prosessen og at de ikke vurderes på selvstendig grunnlag.

Mangelen på rettspraksis og entydige retningslinjer gjør at saksbehandlere blir usikre på hvilke rettshensyn som skal veie tyngst, og særlig fører den individuelle skjønnsutøvelsen til at utfallene av vurderingene blir ulike. Vitus og Lidén (2010) trekker frem at den største utfordringen rundt barnets deltakelse ikke handler om staten skal la barnet bli hørt eller ikke, men hvilken vekt som skal tillegges barnets utsagn. De knytter dette spørsmålet opp til om barnet virkelig anses som rettighetsbærere i asylprosessen eller ikke; *«Barnets rett til å påvirke avgjørelser om dem representerer en stor utfordring og kan svare på spørsmålet om barn faktisk anses som individuelle rettighetsbærere i en asylprosess»* (Vitus & Lidén, 2010, s. 72). Ottosson, et al. (2013) sin studie viser barneansvarlige i Svenska Migrationsverket med gode intensjoner og høye ambisjoner som opplever uklare retningslinjer. Dette fører til at de ikke får utført det de skal i praksis og forfatterne stiller spørsmålstegn ved om utfordringene handler om barns generelle lave status i samfunnet, eller om de ansatte skylder på regelverket fordi de har behov for å distansere seg fra ansvaret i vanskelige saker (Ottosson, et al., 2013). Selv om intensjonen med for eksempel barns rett til å bli hørt er at barnet skal få delta, har voksne en beskyttende holdning ovenfor barn som kan føre til begrenset ivaretagelse av rettighetene, og sårbarhetsperspektivet kan til tider overskygge perspektivet om det kompetente og deltakende barnet (Eastmond & Ascher, 2011). Formelt har alle barn rett til å bli hørt, men i realiteten blir deltakelsen vilkårlig.

Barnesyn

Den norske velferdsstaten er blant annet bygd på et syn på barnet som kompetent aktør og som en samfunnsressurs, men også som sårbart. Dette fører til at barnets medvirkning er i fokus, som igjen gir asylbarna en stemme i asylsystemet gjennom å bli hørt i barnesamtalen. De har rett til å bli hørt og bli ansett som selvstendige rettssubjekt i saksbehandlingen, ikke bare som en del av foreldrenes eiendeler og asylsøknad (Justis- og beredskapsdepartementet, 2012; Stang, 2008a). Samtidig viser analysene av litteraturen i denne studien at det ikke fungerer helt slik i praksis. Fortsatt råder et syn på barnet som sårbart og av behov for voksnes beskyttelse når saksbehandlere i UDI unnlater å snakke med barna for å beskytte dem. Det er voksne som har utarbeidet rettighetene, og det er voksne som skal forvalte barnas rettigheter.

Wernesjö (2012) er i sin forskning opptatt av at det er for lite fokus på barn som informanter. Hun mener en kunne fått mye viktig informasjon og ny kunnskap ved å spørre barna direkte om hvilke faktorer som gjør at de greier seg i livet, i stedet for å sentrere spørsmålene om

problemer. Mange av asylbarna har egne ressurser de mobiliserer i vanskelige situasjoner for å komme seg videre i livet.

Beskyttelsesperspektivet er grunnlaget for at barn har fått egne rettigheter etter blant annet barnekonvensjonen og for at vi har instanser som barnevernet, som skal sikre barnas velferd. Samtidig kan det at vi anser barnet som sårbart føre til at vi som voksne begrenser barnas deltagelse. På den ene siden kan det tenkes at nettopp statusen som barn gjør det lettere for voksne å nedprioritere rettighetene deres, og at dette er en mulig årsak til at ivaretagelsen av barns rettigheter er begrenset. På den andre siden er anses Norge for å være flinke til å prioritere barns rettigheter (Stang, 2008a). Hek, et al. (2012) beskriver lignende tilstander i Storbritannia hvor de peker på at asylbarna havner i en konfliktsone mellom statens behov for kontroll og ansvar for å beskytte barnas rettigheter. Ved å ha reglement som tilsier at barna skal høres, og lover som vektlegger barnas beste foran andre hensyn, ønsker staten å vise deres innbyggere og omverdenen at de tar barns rettigheter på alvor. Når man likevel unnlater å høre dem og bruker barnets beste som unnskyldning, blir ikke barnas rettigheter en realitet i praksis (Hek, et al., 2012). Det kan virke som at barnets beste ikke blir ivaretatt fordi asylbarna har status som asylsøkere. Videre kan det tenkes at de ikke høres fordi de er barn. Det kan argumenteres med at voksne asylsøkere høres i asylsaker, og deltakelse er en utfordring generelt på barnefeltet (Kjørholt & Lidén, 2004). Jeg stiller spørsmålstegn ved om det er slik at fordi de er barn og fordi de er asylsøkere, er vi dobbelt villige til å forhandle om rettighetene deres.

Begrenses asylbarn som følge av deres posisjon som barn eller som asylsøkere?

Paulsen, et al. (2015) fant at enslige mindreårige som forsvinner fra mottak nedprioriteres fordi de først og fremst anses som asylsøkere, ikke barn. Forsvinningene ble ikke fulgt opp som en konsekvens av holdninger om hva asylbarn trenger av omsorg og oppfølging i forhold til andre barn (Paulsen, et al., 2015). Barn kan påberope seg en rettighet, men det er voksne som effektuerer rettighetene i praksis. Det at asylbarna er begrenset i kraft av både sin posisjon som barn og som asylsøker gjør at det er vanskelig å vite hvem man skal sammenligne asylbarnas situasjon med, og hvilken rolle asylbarna har i det norske samfunnet. *«Hverdagen til asylsøkerbarn(...)var i vesentlig større grad begrenset av diverse strukturelle rammer enn det som er tilfelle for barn i majoritetsbefolkningen»* (Weiss, 2013, s. 66). Staten har forpliktet seg til å særlig ta ansvar ovenfor sårbare barn, og barn på flukt, som etter Barnekonvensjonen (1989, art. 22). Barnet er målet for rettighetene, og foreldrene og staten er

ansvarlige for å ivareta barnas rettigheter (Liden, 2004). Statens forpliktelse gjelder alle barn og når asylbarna innskrenkes urimelig i forhold til andre barn i Norge bryter det mot prinsippet om ikke-diskriminering. Heyerdahl (2012) påpeker at det har vært få saker om diskriminering av barn for norske domstoler og ombudene. Han hevder at det kan være en indikasjon på at barn ikke har reell tilgang til håndhevingsorganer hvis de har vært utsatt for diskriminering eller ikke får andre rettigheter ivaretatt (Heyerdahl, 2012).

Staten benytter seg av ulike virkemidler for at asylsøkere ikke skal ønske seg til Norge. Spredt bosetting er et slikt virkemiddel som har vist seg å kunne bidra til å forverre utfordringer ved integrering, språkutfordringer, tilgang til skole, vilkårlige skole- og helsetjenester og spenninger i lokalmiljøet (Beirens et al., 2006 i Hek, et al., 2012). Sammen med medias framstilling av asylsøkere har det ført til at befolkningen noen steder er skeptiske til å ha asylmottak i nærmiljøet og at det kan være vanskelig for asylsøkere å bli integrert (Beirens et al., 2006 i Hek, et al., 2012; Seeberg, 2007). Negative holdninger og skepsis går ut over barna og deres rettigheter. Seeberg (2007) skriver om bruk av ord som horder og flokker med folk, om begrepsbruk som får asylsøkerne til å høres skumle ut. Jeg skal ikke gå nærmere inn på diskursene, men påpeke poenget til Seeberg om at asylsøkere i dag blir ansett som handlende og farlige individer, i motsetning til før da flyktninger var passive ofre (Seeberg, 2007). Vi anser ikke asylsøkere som håp for fremtiden, selv om de er barn. Det har utviklet seg en mistro til asylsøkerne og de blir ofte mistenkt for å ikke være genuine flyktninger (Eastmond & Ascher, 2011).

Dette er ikke utfordringer som kun gjelder på asylfeltet, derfor blir det relevant å stille spørsmålstegn ved om det er statusen som barn som gjør at asylbarna ikke høres. Studier av saker i barnevernet og på asylfeltet viser lignende utfordringer i saksbehandlingen, som for eksempel ved høring av barn. Er det at asylbarna er barn en fordel i praksis? En skulle tro det, men det kan virke som at barns rettigheter ikke står like sterkt i praksis som de gjør i lovverket. I barneverntjenestens saker skal barna høres i saker som angår dem, men også her viser forskning at det ikke gjøres i ønskelig stor grad (Skivenes, 2015). Det rapporteres om samme utfordringer som i behandlingen av asylsaker, at man vil skjerme barna fra å måtte snakke om vanskelige saker. Dette vitner om at samfunnet ser på barnet som sårbart og av behov for beskyttelse på flere områder. Det er klart at små barn trenger voksnes hjelp, men jo eldre barnet blir, jo mer kan det klare å delta. Situasjonen i Norge ligner på den Hek, et al. (2012) beskriver i Storbritannia. Det er en todelt feiling i å møte asylbarnas behov på; innvandringssystemets svikt i å anerkjenne og handle etter behov og rettigheter til asylbarn,

og statens manglende initiativ til regelverk og retningslinjer som gir støtte og omsorgstilbud til barna. Det handler ikke om helt nye lover og regler men å fullt ut implementere de vi har (Hek, et al., 2012). Det kan fremstå som at det er kompleksiteten på feltet og voksnes velvilje som gjør at barnas rettigheter ikke blir ivaretatt i tilfredsstillende grad. Selv om det er mangel på forskning, foreligger det også mye kunnskap allerede, men det er kanskje mangel på politisk vilje til å implementere tiltakene vi vet kan bedre situasjonen. En av de sentrale utfordringene er at hensynene kommer i konflikt med hverandre fordi asylsystemet ikke er utviklet med tanke på barn. Til slutt vil jeg nevne at det er viktig at staten og hjelpeapparatet sender signaler om at de tar barnas rettigheter på alvor for at barn i det hele tatt skal tenke på seg selv som rettighetsbærere (Merry, 2006).

5.3 Kritisk blikk på funnene

Forskningen om asylbarn har generelt et sårbarhetsfokus, det mangler fokus på ressurser og strategier barna bruker for å håndtere/takle situasjonen de lever i. Sårbarhetsfokuset kan føre til stigmatisering av asylbarn som gruppe (Wernesjö, 2012). Risiko er sentralt i forskningen, men det er lite om beskyttelse. Studiene har generelt for lite fokus på ressursene til asylbarna, jeg kunne tenkt meg flere best praksis-studier, og forskning som fokuserer på hva som fungerer. Foreldrenes begrensede omsorgsvilkår er et eksempel på negativt fokus hvor det burde vært mer rettet mot ressurser i familien. Dette har også ført til at min studie har hatt et negativt fokus og jeg har heller ikke trukket frem ressursperspektivet.

Jeg har få kilder, noe som forteller at det er lite forskning på feltet. Få kilder vil ha innvirkning på funnene, og hvilke resultater jeg fikk gjennom analysene. Mine analyser må leses med forbehold om datamaterialets størrelse og omfang. Studiene har mye fokus på ansatte og systemet rundt asylsøkerne, det mangler forskning som inkluderer foreldrenes og barnas egne perspektiver i større grad. Årsaken til lite forskning og få inkluderte studier kan skyldes innstramninger fra UDI for å forske blant beboere på asylmottak, men det er likevel et viktig perspektiv som bør dokumenteres i større grad.

Min forforståelse påvirker analysen jeg har gjort, og denne studien er ett perspektiv. Jeg har strebet etter å gjøre studien transparent slik at det skal være mulig å vite hvilke briller den er skrevet med. Jeg har valgt et tydelig rettighetsperspektiv i oppgaven, og har analysert litteraturen ut i fra det. Med et annet perspektiv kunne det blitt et annet resultat.

6. AVSLUTNING

I denne studien har jeg undersøkt hvilken kunnskap litteraturen bidrar med om ivaretagelsen av medfølgende asylbarns rettigheter. Litteraturgjennomgangen og analysene viser at dette er et sammensatt felt hvor asylbarns rettigheter ivaretas i begrenset grad. Det kan fremstå som at det handler om de strukturelle rammene i asylsystemet. Hverdagen til asylbarn og deres familier er innskrenket som en følge av at retningslinjene er uklare og tjenestene vilkårlige. En begrensende asylpolitikk som lar innvandringsregulerende hensyn få forrang fremfor barnets beste gjør at barna ikke får delta i den grad de har rett til, og at barnets beste ikke alltid blir ivare tatt. Å kunne snakke med barn på en ivaretagende og strukturert måte slik at de blir hørt er en av utfordringene analysene viste, noe som også er en utfordring på barnefeltet generelt.

Jeg har drøftet ulike årsaker til temaene asylbarns innskrenkede hverdag, uklare retningslinjer og vilkårlige tjenester. Begrenset ivaretagelse av asylbarns rettigheter står som overordnet tema. Norske praksiser, som vist gjennom analysene, er drøftet opp mot barns rett til ikke-diskriminering, prinsippet om barnets beste og barnets rett til å delta. Prinsippene er alle blant de grunnleggende i barns rettigheter, og skal vurderes i alle saker som berører barn.

Dagtilbud for de minste, økonomiske ytelser, barnevernets involvering og utdanning er eksempler på områder hvor asylbarn forskjellsbehandles sammenlignet med andre barn i Norge (Lidén, 2011; Paulsen, et al., 2015; Sandberg, 2012a; Seeberg, 2009; Sletten & Engebrigtsen, 2011). For at forskjellsbehandlingen skal anses som diskriminering etter barnekonvensjonen må det foreligge et inngrep mot en annen av artiklene i barnekonvensjonen (Sandberg, 2012b). Videre er det begrunnelsen for forskjellsbehandlingen som er relevant for å vurdere om dette betyr at asylbarn diskrimineres eller ikke. Barnets beste er et prinsipp som er særegent for barn, som gir statusen som barn fordel fremfor voksne. Staten er ansvarlig for å ivareta barnets beste, men praksis viser at de også er ansvarlige for at barn lever under risikofylte forhold. Barnevernet føler seg maktesløse når de, som skal ivareta barnets beste, ikke blir tatt på alvor i sine vurderinger (Paulsen, et al., 2015). Prinsippet er fleksibelt og krever skjønnsmessig behandling. Dette kan i noen tilfeller være utfordrende. Lokale prioriteringer skal ivareta barnets beste ut i fra tilgjengelige ressurser. En fremgangsmåte som kan benyttes i vurderingen av barnets beste er retten til å delta. Barnets deltakelse i asylprosessen har som hensikt å gi barnet mulighet til å medvirke, få opplyst barnets side av saken og eventuelt avdekke barnespesifikke årsaker til beskyttelse (Sandberg,

2012b). Forskningen viser imidlertid at barna ikke blir snakket med i tilfredsstillende grad og at dette ofte skyldes mangel på kompetanse og normative retningslinjer.

Barn anses både som sårbare og som aktører. Sårbarhetsperspektivet kan bidra til å beskytte barnet, men det kan også føre til at de blir plassert i en offerrolle. Asylprosessen gir barn fordeler og begrensninger både i kraft av å være barn og som asylsøker.

Videre forskning og praksis

Å yte trygge, passende boforhold, utdanning, følelsesmessig støtte og fritidsaktiviteter er nøkkelen til barnas velvære, samt støtte foreldrene og gi de oppfølging. Ansatte bør jobbe med hele familien og lokalmiljøet der mulig, for å yte rettmessig service. Jeg vil anbefale fremtidig forskning å fokusere på å gi barna selv en stemme. Det trengs større studier på feltet, med et større utvalg. Savner «beste praksis» forskning. Hva er det som fungerer, og hva kan vi lære av det? Hva bør det gjøres mer av?

Barns ressurser og egne opplevelser av viktige faktorer for mestring er i liten grad viet oppmerksomhet i forskningen som foreligger. Jeg mener vi trenger mer forskning om asylbarns situasjon i mottak og deres ressurser for å kunne få et bredere og mer nyansert bilde av situasjonen de lever i. Barns mestring må sees i sammenheng med de strukturelle forholdene de lever under. Forhold en vet innvirker på barnas livssituasjon er i stor grad avhengig av hvordan foreldrene har det. Langtidsstudier som ser hvordan det går med barna på sikt vil også kunne gi god informasjon om ressursene til barna. Flere trekker frem betydningen av god informasjon og god kommunikasjon for et vellykket samarbeid. Kommunikasjon og engasjement på tvers av instanser som jobber med asylbarn og deres familier blir sett på som positive faktorer.

Denne studien viser at det er mye som påvirker asylbarns rettigheter og for å bedre ivareta anbefaler jeg å klargjøre ansvaret ovenfor de mest sårbare barna. Det bør opprettes tydelige samarbeidsrutiner mellom mottak, skole, helsevesen og barnevern. Det jobbes med barnevernets samarbeid med andre instanser, mottak bør tydeligere inn her fordi asylbarn lever i en særlig utfordrende og risikofylt situasjon. Ansvarfordelingen bør bli tydeligere slik at mottak og andre instanser vet hva de skal gjøre og hvilke rettigheter barna har. Jeg anbefaler videre å øke barneverntjenestens kompetanse om asylbarn og deres rettigheter.

7. LITTERATUR

- Archard, D. (2015). *Children: rights and childhood* (3 utg.). London: Routledge.
- Archard, D., & Skivenes, M. (2009). Balancing a Child's Best Interest. *The International Journal of Children's Rights*, 17(1), 1-21. Hentet fra <http://booksandjournals.brillonline.com/content/journals/10.1163/157181808x358276file:///C:/Users/Bruker/Downloads/17IntIJChildRts1.pdf>
- Aveyard, H. (2010). *Doing a literature review in health and social care: a practical guide*. Maidenhead: McGraw-Hill/Open University Press.
- Backe-Hansen, E. (2004). *Barn og unges håndtering av vanskelige livsvilkår (NOVA rapport 2012:04)*. Hentet fra http://www.hioa.no/asset/472/1/472_1.pdf
- Backlund, Å., & Malmsten, J. (2013). Barnets bästa? En studie om asylsökande barn i socialtjänstens barnavård. (*UNICEF-rapport*). Hentet fra [file:///C:/Users/Bruker/Downloads/Unicefrapport%20barnets%20basta%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/Bruker/Downloads/Unicefrapport%20barnets%20basta%20(1).pdf)
- Barnekonvensjonen. (1989). FNs konvensjon om barnets rettigheter av 20. november 1989. Hentet fra http://lovdata.no/dokument/NL/lov/1999-05-21-30/KAPITTEL_bkn#KAPITTEL_bkn
- Barnevernloven. (1992). Lov om barneverntjenester. Hentet fra <http://lovdata.no/all/hl-19920717-100.html>
- Belhadj Kouider, E., Koglin, U., & Petermann, F. (2014). Emotional and behavioral problems in migrant children and adolescents in Europe: a systematic review. *European Child & Adolescent Psychiatry*, 23(6), 373-391. Hentet fra <http://dx.doi.org/10.1007/s00787-013-0485-8> doi: 10.1007/s00787-013-0485-8.
- Berg, B., Lauritsen, K., Meyer, M. A., Neumayer, S. M., Tingcold, L., & Sveaass, N. (2005). *Det hainnle om å leve. Tiltak for bedre psykisk helse blant beboere i asylmottak*. Trondheim: NTNU Samfunnsforskning
- Boote, D. N., & Beile, P. (2005). Scholars before researchers: On the centrality of the dissertation literature review in research preparation. *Educational researcher*, 34(6), 3-15. Hentet fra <http://edr.sagepub.com/content/34/6/3.short> doi:10.3102/0013189X034006003
- Braun, V., & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative research in psychology*, 3(2), 77-101. Hentet fra

<http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1191/1478088706qp063oa#.U0UNMVf4QhU>
[doi:10.1191/1478088706qp063oa](http://dx.doi.org/10.1191/1478088706qp063oa)

- Brekke, J.-P., Sveaass, N., & Vevstad, V. (2010). *Sårbare asylsøkere i Norge og EU. (ISF-rapport)* Hentet fra <http://hdl.handle.net/11250/177487>
- Bronstein, I., Montgomery, P., & Ott, E. (2013). Emotional and behavioural problems amongst Afghan unaccompanied asylum-seeking children: results from a large-scale cross-sectional study. *European Child & Adolescent Psychiatry*, 22(5), 285-294. Hentet fra <http://dx.doi.org/10.1007/s00787-012-0344-z> doi:10.1007/s00787-012-0344-z.
- De nasjonale forskningsetiske komiteene. (2006). Forskningsetiske retningslinjer for samfunnsvitenskap, humaniora, juss og teologi. Hentet fra <https://www.etikkom.no/forskningsetiske-retningslinjer/Samfunnsvitenskap-jus-og-humaniora/>
- Dittman, I., & Jensen, T. K. (2010). Enslige mindreårige flyktningers psykiske helse – en litteraturstudie. *Tidsskrift for Norsk psykologforening*, 47, 812-817. Hentet fra http://www.psykologtidsskriftet.no/?seks_id=121213&a=2
- Eastmond, M., & Ascher, H. (2011). In the Best Interest of the Child? The Politics of Vulnerability and Negotiations for Asylum in Sweden. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 37(8), 1185-1200. doi:10.1080/1369183x.2011.590776
- Eide, K. (2011). *Barn på flukt: psykososialt arbeid med enslige mindreårige flyktninger*. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Engebrigtsen, A. (2003). The child's - or the state's - best interests? An examination of the ways immigration officials work with unaccompanied asylum seeking minors in Norway. *Child & Family Social Work*, 8(3), 191-200. Hentet fra <http://dx.doi.org/10.1046/j.1365-2206.2003.00280.x> doi: 10.1046/j.1365-2206.2003.00280.x
- Fazel, M., & Stein, A. (2002). The mental health of refugee children. *Archives of disease in childhood*, 87(5), 366-370. Hentet fra <http://adc.bmj.com/content/87/5/366.short> doi:10.1136/adc.87.5.366.
- Flyktningkonvensjonen. (1951). FNs konvensjon om flyktningers stilling. Hentet fra [file:///C:/Users/Bruker/Downloads/Flyktningkonvensjonen%20-%20FNs%20konvensjon%20om%20flyktningers%20stilling%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/Bruker/Downloads/Flyktningkonvensjonen%20-%20FNs%20konvensjon%20om%20flyktningers%20stilling%20(1).pdf)

- FNs Barnekomité (2009) *General Comment No. 12 The right of the child to be heard*. Geneva. Hentet fra <http://www2.ohchr.org/english/bodies/crc/docs/AdvanceVersions/CRC-C-GC-12.pdf>
- Grønmo, S. (2004). *Samfunnsvitenskapelige metoder*. Bergen: Fagbokforlag.
- Gulbrandsen, L. M. (2011). Barnevernets omsorgssentre for enslige, mindreårige asylsøkere : en arena for konstituering og formidling av norskhet. *Sosiologi i dag*, 41(3/4), 88-107. Hentet fra <http://ojs.novus.no/index.php/SID/article/view/280/266>
- Hanche-Olsen, M., Båtevik, F. O., Olsen, G., & Yttredal, E. R. (2012). *Dei nye hendene. Familieinnvandrere i helse-og omsorgssektoren* (Rapport 23). Hentet fra http://www.nb.no/idtjeneste/URN:NBN:no-bibsys_brage_29025
- Harju, A., & Thorød, A. B. (2011). Child poverty in a Scandinavian welfare context - from children's point of view. *Child indicators research*, 4(2), 283-299. Hentet fra <http://link.springer.com/article/10.1007/s12187-010-9092-0#page-1> doi: 10.1007/s12187-010-9092-0.
- Haugli, T. (2012) Hensynet til barnets beste. I N. Høstmælingen, E. S. Kjørholt & K. Sandberg (Eds.), *Barnekonvensjonen*. (2 utg.) (s. 51-72). Oslo: Universitetsforlaget.
- Hek, R., Hughes, N., & Ozman, R. (2012). Safeguarding the Needs of Children and Young People Seeking Asylum in the UK: Addressing Past Failings and Meeting Future Challenges. *Child Abuse Review*, 21(5), 335-348. Hentet fra <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1002/car.1202/full> doi:10.1002/car.1202
- Heyerdahl, F. (2012). Retten til ikke-diskriminering. I N. Høstmælingen, E. S. Kjørholt & K. Sandberg (Red.), *Barnekonvensjonen* (2 utg.), (s. 31-50). Oslo: Universitetsforlaget.
- Justis- og beredskapsdepartementet. (2012). *Barn på flukt*. Oslo: (Meld. St. nr. 27 2011-2012). Hentet fra <https://www.regjeringen.no/nb/dokumenter/meld-st-27-2011-2012/id684767/?docId=STM201120120027000DDDEPIS&ch=1&q=st.meld%2027%202011&redir=true&ref=search&term=st.meld%2027%202011>
- Kalve, T. (2008). Tre av ti enslige mindreårige får hjelp: enslige mindreårige asylsøkere i barnevernet. *Samfunnsspeilet* 22(2), 20-26 Hentet fra <http://brage.bibsys.no/xmlui/handle/11250/179443>.
- Kiteley, R., & Stogdon, C. (2014). *Literature Reviews in Social Work* (3 utg.), McGraw-Hill Education (UK).

- Kittelsaa, A. M., & Berg, B. (2012). *Dobbelt sårbar: funksjonshemmete barn og unge i asylmottak*. Hentet fra http://www.udi.no/globalassets/global/forskning-fou_i/asylmottak/dobbelt-saarbar-funksjonshemmete-barn-og-unge-i-asylmottak.pdf
- Kjørholt, A.-T., & Lidén, H. (2004). Children and youth as citizens: Symbolic participants or political actors. I *Beyond the Competent Child: Exploring Contemporary Childhoods in the Nordic Welfare Societies*. I Kampmann J, Brembeck H & J. B (Red.), (s. 63-87). Fredriksberg.
- Komiteen for barnets rettigheter. (2010). *Vurdering av rapportene som partene har lagt fram i henhold til konvensjonens artikkel 44. Avsluttende merknader: Norge*. Hentet fra <https://www.regjeringen.no/contentassets/070c9c0cc01e42fcba35be64ee06b535/bk4-eksaminasjonen---avsluttende-merknader-8-4-10.pdf>
- Kubal, A. (2014). Struggles against subjection. Implications of criminalization of migration for migrants' everyday lives in Europe. *Crime, Law and Social Change*, 62(2), 91-111. Hentet fra <http://search.proquest.com/docview/1554423099?accountid=8579> doi: 10.1007/s10611-014-9527-5.
- Kvello, Ø. (2010). *Barn i risiko: skadelige omsorgssituasjoner*. Oslo: Gyldendal akademisk.
- Langballe, Å., & Gamst, K. (2006). En dialogisk tilnærming til kommunikasjon med barn. *Samtaler med små barn i saker etter barneloven*. Gamst, K. (red.). Barne-og likestillingsdepartementet: Oslo, 33-47. Hentet fra https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/kilde/bld/bro/2006/0009/ddd/pdfv/284737-samtaler_med_sma_barn.pdf
- Larsson, S. (2005). Om kvalitet i kvalitative studier. *Nordisk pedagogik*, 25(1), 16-35. Hentet fra <http://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:245080/FULLTEXT01.pdf>
- Lauritsen, K., & Berg, B. (1999). *Mellom lengsel og håp—å leve i flykningmottak*. Trondheim: SINTEF.
- Lauritzen, C., & Sivertsen, H. (2012). Children and Families Seeking Asylum in Northern Norway: Living Conditions and Mental Health. *International Migration*, 50(6), 195-210. Hentet fra <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1468-2435.2012.00774.x/abstract> doi: 10.1111/j.1468-2435.2012.00774.x.
- Lefevre, M., Tanner, K., & Luckock, B. (2008). Developing social work students' communication skills with children and young people: a model for the qualifying level curriculum. *Child & Family Social Work*, 13(2), 166-176. Hentet fra

- <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1365-2206.2007.00529.x/epdf> doi: 10.1111/j.1365-2206.2007.00529.x.
- Lidén, H. (2004). Barns rettigheter - en realiserbar intensjon? *Tidsskrift for Norsk Velferdsforskning*, 7(4), 196-212.
- Lidén, H. (2011). Barn på asylmottak : rettighetsstatus og praksis. *Tidsskrift for velferdsforskning* 14(2), 64-78. Hentet fra [file:///C:/Users/Bruker/Downloads/Tfv_2_2011_portfolio%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/Bruker/Downloads/Tfv_2_2011_portfolio%20(1).pdf)
- Lidén, H., & Rusten, H. (2007). Asylum, Participation and the Best Interests of the Child: New Lessons from Norway. *Children & Society*, 21(4), 273-283. Hentet fra <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1099-0860.2007.00099.x/abstract> doi:10.1111/j.1099-0860.2007.00099.x
- Lidén, H., Rusten, H., & Aarset, M. F. (2008). Å høre barn i utlendingssaker. (ISF Rapport 2008/2). Hentet fra <http://hdl.handle.net/11250/177621>
- Lidén, H., Seeberg, M. L., & Engebriksen, A. (2011). *Medfølgende barn i asylmottak-livssituasjon, mestring, tiltak*. (ISF Rapport 2011:1) Hentet fra <http://scholar.google.no/scholar?hl=no&q=Medfølgende+barn+i+asylmottak-livssituasjon%2C+mestring%2C+tiltak&btnG=>
- Merry, S. E. (2006). *Human Rights and Gender Violence. Translating International Law into Local Justice*. (s. 179-217) USA: University of Chicago Press.
- Nielsen, S. S., Norredam, M., Christiansen, K., Obel, C., Hilden, J., & Krasnik, A. (2008). Mental health among children seeking asylum in Denmark - the effect of length of stay and number of relocations: a cross-sectional study. *BMC Public Health*, 8. Hentet fra <http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC2535781/> doi:10.1186/1471-2458-8-293.
- Oppedal, M. (2009). Bør barnevernloven bli en rettighetslov? Problemnotat til Flatøyutvalget: *Publisert som vedlegg til NOU (Norges Offentlige Utredninger, 2009:22) Det du gjør, gjør det helt. Bedre samordning av tjenester for utsatte barn og unge*. (s. 106-118). Hentet fra <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/nou-2009-22/id587673/?q&ch=10>
- Ottosson, L., Eastmond, M., & Schierenbeck, I. (2013). Safeguarding a Child Perspective in Asylum Reception: Dilemmas of Children's Case Workers in Sweden. *Journal of Refugee Studies*, 26(2), 247-264. Hentet fra <http://jrs.oxfordjournals.org/content/26/2/247.short> doi: 10.1093/jrs/fes 024

- Ottosson, L., & Lundberg, A. (2013). 'People out of place'? Advocates' negotiations on children's participation in the asylum application process in Sweden. *International Journal of Law Policy and the Family*, 27(2), 266-287. Hentet fra <http://lawfam.oxfordjournals.org/content/early/2013/05/06/lawfam.ebt003> doi:10.1093/lawfam/ebt003.
- Paulsen, V., Berg, B., & Michelsen, H. (2015). Barnevernets arbeid med barn i asylsøkerfasen. *Tidsskriftet Norges barnevern*, 91 ER(03). Hentet fra [http://www.idunn.no/ts/tnb/2015/03/barnevernets arbeid med barn i asylsoekerfase_n](http://www.idunn.no/ts/tnb/2015/03/barnevernets_arbeid_med_barn_i_asylsoekerfase_n)
- Rutter, D., Francis, J., Coren, E., & Fisher, M. (2010). SCIE systematic research reviews: Guidelines. *London: Social Care Institute for Excellence*. Hentet fra <http://www.scie.org.uk/publications/researchresources/rr01.asp>
- Salole, L. (2013). *Krysskulturelle barn og unge: om tilhørighet, anerkjennelse, dilemmaer og ressurser*. Oslo: Gyldendal akademisk.
- Sandberg, K. (2012a) Asylsøkende barns rettigheter. I N. Høstmælingen, E. S. Kjørholt & K. Sandberg (Eds.), *Barnekonvensjonen*. (2 utg.), (s. 282-309). Oslo: Universitetsforlaget.
- Sandberg, K. (2012b). Barns rett til å bli hørt. I N. Høstmælingen, E. S. Kjørholt & K. Sandberg (Eds.), *Barnekonvensjonen*. (2 utg.), (s. 90-118). Oslo: Universitetsforlaget.
- Seeberg, M. L. (2007). Utenfor den nasjonale kroppen: barn/asylsøker. *Norsk tidsskrift for migrasjonsforskning* 8(2), 35-48. Hentet fra <http://tapir.pdc.no/pdf/NTMF/2007/2007-02-5.pdf>
- Seeberg, M. L. (2009). *Små barns hverdager i asylmottak*. (NOVA rapport 2009:14). Hentet fra <http://www.hioa.no/Om-HiOA/Senter-for-velferds-og-arbeidslivsforskning/NOVA/Publikasjoner/Rapporter/2009/Smaa-barns-hverdager-i-asylmottak>
- Seeberg, M. L. (2011). *Kunnskapsstatus (1990-2010): forskning om etnisk diskriminering av barn og unge*. (NOVA-rapport 8/11) Hentet fra <http://evalueringsportalen.no/evaluering/kunnskapsstatus-%25281990%25E2%2580%25932010%2529-forskning-om-etnisk-diskriminering-av-barn-og-unge/Kunnskapsstatus%20%281990%E2%80%932010%29%20Forskning%20om%20etnisk%20diskriminering%20av%20barn%20og%20unge.pdf/@@inline>
- Seeberg, M. L., Bagge, C., & Enger, T. A. (2006a). Hjemme hos barn som bor i asylmottak. *Barnehagefolk*, 22(3), 60-65.

- Seeberg, M. L., Bagge, C., & Enger, T. A. (2006b). Småbarn i asylmottak. *Norges Barnevern*, 83(3), 19-29. Hentet fra <http://www.idunn.no/ts/tnb/2009/04/art01>
- Seeberg, M. L., Bagge, C., & Enger, T. A. (2009). No Place: Small Children in Norwegian Asylum-Seeker Reception Centres. *Childhood: A Global Journal of Child Research*, 16(3), 395-411. Hentet fra <http://chd.sagepub.com/content/16/3/395.full.pdf> doi:10.1177/0907568209335318.
- Seland, I., & Lidén, H. (2011). *Fritidsaktiviteter for barn på asylmottak*. (ISF-Rapport 2011:2) Hentet fra <http://brage.bibsys.no/xmlui/handle/11250/177459>
- Silverman, D. (2011). *Interpreting qualitative data: a guide to the principles of qualitative research*. (4 utg.), Los Angeles: SAGE.
- Skivenes, M. (2015). How the norwegian child welfare system approaches migrant children. In M. Skivenes, R. Barn, K. Kriz & T. Pösö (Red.), *Child welfare systems and migrant children* (s. 39-61). Oxford: Oxford University Press, cop. 2015.
- Sletten, M. A., & Engebrigtsen, A. I. (2011). *Kartlegging av opplæringstilbudet til enslige mindreårige asylsøkere og barn av asylsøkere*. (NOVA rapport 2011:20) Hentet fra <http://www.hioa.no/Om-HiOA/Senter-for-velferds-og-arbeidslivsforskning/NOVA/Publikasjoner/Rapporter/2011/Kartlegging-av-opplaeringstilbudet-til-enslige-mindreaarige-asylsoekere-og-barn-av-asylsoekere>
- Stang, E. G. (2008a). *Barn, tortur og retur : den rettslige betydningen av barnespesifikk tortur, umenneskelig og nedverdiggende behandling i asylsaker, herunder barns returvern*. (Institutt for offentlig retts skriftserie rapport 2008:04) Hentet fra https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/aid/publikasjoner/rapporter_og_planer/2008/barn_tortur_retur_rapport.pdf
- Stang, E. G. (2008b). Barnekonvensjonens artikkel 3 nr. 1 i asylsaker. *Kritisk juss*, 34(3), 116-124.
- Stang, E. G., & Lidén, H. (2014). *Barn i asylsaker: evaluering og kartlegging av hvordan barns situasjon blir belyst i Utlendingsnemndas saksbehandling, herunder høring av barn*. (NOVA Rapport 2014:1). Hentet fra [file:///C:/Users/Bruker/Downloads/Barn-i-asylsaker-R1-14%20\(4\).pdf](file:///C:/Users/Bruker/Downloads/Barn-i-asylsaker-R1-14%20(4).pdf)
- Statens Offentliga Utredningar. (2006). *Asylsökande barn med uppgivenhetssymtom—kunskapsöversikt och kartläggning*. (SOU rapport 2006:49). Hentet fra <http://www.regeringen.se/contentassets/46c4732d9b6440a087102b9b43ebf5c9/asylso-kande-barn-med-uppgivenhetssymtom-sou-200649>

- Stålsett, S. J. (2012). Asylbarn og menneskeverd : etiske refleksjoner med utgangspunkt i erfaringer fra Helsesenteret for papirløse migranter. *Etikk i praksis* 6(2), 23-37.
- Sveaass, N. (2005). Med frykt og forventninger i bagasjen – en gjenetablering av tilværelsen i eksil. *Tidsskrift for psykisk helsearbeid*, 2(03). Hentet fra http://www.idunn.no/ts/tph/2005/03/med_frykt_og_forventninger_i_bagasjen_en_gjenetablering_av_tilværelsen_i_e
- Søholt, S., & Holm, A. (2010). *Desentralisert asylmottak og bosetting*. (NIBR-rapport 2010:13). Hentet fra http://www.udi.no/globalassets/global/forskning-fou_i/asylmottak/desentraliserte-asylmottak-og-bosetting.pdf
- Thorud, S., & Kolstad, A. (2010). Maktesløs i ventetida – Asylsøkeres hverdagsliv og mentale helse. *Tidsskrift for psykisk helsearbeid*, 7(02). Hentet fra <http://www.idunn.no/ts/tph/2010/02/art01>
- UDI. (i.d.-a). Beskyttelse (Asyl). Hentet 24. september 2015, fra <http://www.udi.no/skal-soke/beskyttelse/>
- UDI. (i.d.-b). Tall og fakta 2014 [Faktaskriv]. Hentet 24. september 2015, fra <http://www.udi.no/globalassets/global/bilder/tall-og-fakta-2014/tall-og-fakta-2014-faktaskriv.pdf>
- Utlendingsdirektoratet. (2010). *Retningslinjer for høring av medfølgende barn i saker om beskyttelse*. Hentet fra <http://www.udiregelverk.no/no/rettskilder/udi-rundskriv/rs-2010-075/>
- Utlendingsdirektoratet. (2011). *Krav til arbeid med barn og unge i statlige mottak* (RS-2011-011). Hentet 24. september 2015, fra <http://udiregelverk.no/no/rettskilder/udi-rundskriv/rs-2011-011/>
- Utlendingsloven. (2008). Lov om utlendingers adgang til riket og deres opphold her. Hentet fra http://lovdata.no/dokument/NL/lov/2008-05-15-35/*#*
- Utlendingsnemnda. (i.d.). For klagere. Hentet 24. september 2015, fra <http://www.une.no/no/Saksgang/Klagers-rolle/>
- Vaage, A. B., Garløv, I., Hauff, E., & Thomsen, P. H. (2007). Psychiatric symptoms and service utilization among refugee children referred to a child psychiatry department: A retrospective comparative case note study. *Transcultural Psychiatry*, 44(3), 440-458. Hentet fra <http://tps.sagepub.com/content/44/3/440>
doi:<http://dx.doi.org/10.1177/1363461507081641>.

- Vevstad, V. (2007). Norges rolle i utviklingen av et felles europeisk asylsystem. *Nordic Journal of Human Rights*, 25(03). Hentet fra http://www.idunn.no/ts/ntmr/2007/03/tendenser_norges_rolle_i_utviklingen_av_et_felles_europeisk_asylsystem
- Vitus, K., & Lidén, H. (2010). The Status of the Asylum-seeking Child in Norway and Denmark: Comparing Discourses, Politics and Practices. *Journal of Refugee Studies*, 23(1), 62-81. Hentet fra <http://jrs.oxfordjournals.org/content/23/1/62.full> pdf doi: 10.1093/Jrs/Feq003
- Weiss, N. (2013). *Normalitet i limbo. Asylbarn med endelig avslag*. (Fafo-rapport 2013:47). Hentet fra <http://www.fafo.no/images/pub/2013/20337.pdf>
- Wernesjö, U. (2012). Unaccompanied asylum-seeking children: Whose perspective? *Childhood-a Global Journal of Child Research*, 19(4), 495-507. Hentet fra <http://chd.sagepub.com/reports/most-read> doi:10.1177/0907568211429625
- Wiegersma, P. A., Stellinga-Boelen, A. A., & Reijneveld, S. A. (2011). Psychosocial problems in asylum seekers' children: the parent, child, and teacher perspective using the strengths and difficulties questionnaire. *The Journal of nervous and mental disease*, 199(2), 85-90. Hentet fra <http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/21278536> doi:10.1097/NMD.0b013e31820446d2.

Vedlegg 1: Systematisk litteratursøk i databasene

Fordi fremgangsmåten for søk er ulik i alle databasene har jeg valgt å beskrive de hver for seg. Flere prøvesøk ble utført i forkant av det endelige søket i januar 2015.

Søk i Web of Science

www.webofknowledge.com

Søket ble utført i alle Citation Indexes. The Core Collection inneholder, blant annet, akademisk litteratur innen sosialvitenskap og humaniora, som er det feltet jeg søker innen. Jeg søkte på Topic (tittel, abstract, nøkkelord og nøkkelord pluss) for å få et bredere treff.

Elektronisk søk

Ordsekk 1: Child* OR youth OR young OR adolescen* OR minor OR teenage*	2132832
Ordsekk 2: Asylum seek* OR asyl* OR asylum-seek* OR unaccompanied OR accompanied OR refuge*	291316
Ordsekk 3: Norw*	79798
Ordsekk 1 AND Ordsekk 2 AND Ordsekk 3:	174

Elektronisk utvelgelse:

Filter 1 (dokumenttype):	16 ekskludert	158 inkludert
Filter 2 (land):	96 ekskludert	62 inkludert
Filter 3: (språk):	0 ekskludert	62 inkludert
Filter 4 & 5 kan ikke gjøres elektronisk.		

Manuell utvelgelse:

Manuell utvelgelse gjøres først ved å lese gjennom tittel og abstract, deretter full tekst.

Ved gjennomlesing av tittel og abstract: 58 ekskludert, 4 inkludert

Ved gjennomlesning av full tekst: 1 ekskludert, 3 inkludert i datamaterialet.

Søk i First Search (ECO)

www.newfirstsearch.oclc.org

I First Search er det mange mulige databaser å søke i, jeg valgte Electronic Collections Online (ECO). Det er en OCLC samling av akademiske journaler som gir treff på artikler i internasjonale journaler, som er det jeg søker etter. Jeg søkte i Keywords (nøkkelord). Jeg har brukt trunkeringen * I ECO for å søke på ulike endelser av ordene. Jeg brukt boolske operatører som AND og OR for å utvide og snevre inn søket. Ved å bruke OR kan jeg inkludere flere ord i en setning, noe om gir treff på et bredere utvalg artikler. Noen ganger brukes ulike ord for å beskrive samme fenomen, som vist under: child, youth, minor, adolescent and young people er alle ord som beskriver en gruppe mindreårige mennesker. For å inkludere alle artiklene som nevner denne gruppen er det nødvendig å søke på alle ordene i søket. ECO gir kun treff på artikler fra vitenskapelige tidsskrift. Jeg søkte på nøkkelord.

Elektronisk søk

Ordsekk 1: Child* OR youth OR young OR adolescen* OR minor	395210
Ordsekk 2: Asylum seek* OR asyl* OR asylum-seek* OR unacompanied OR accompanied	55515
Ordsekk 3: Norw*	18630
Ordsekk 1 AND Ordsekk 2 AND Ordsekk 3:	28

Elektronisk utvelgelse

De eneste filtrene var å begrense til tidsrom eller forfatter. Det er ikke relevant for mitt søk.

Manuell utvelgelse

Totalt etter elektronisk søk:	28 artikler
Ved gjennomlesing av tittel og abstract:	22 ekskludert, 6 inkludert
Ved gjennomlesning av full tekst:	3 ekskludert, 3 inkludert i datamaterialet

Søk i Idunn

www.idunn.no

Idunn er en nordisk tidsskriftdatabase for fagtidsskrifter som kun går tilbake til 2001. Jeg gjorde en del prøvesøk og fant at jeg fikk best resultater ved å kun søke på ett ord i rubrikken «Alle disse ordene» sammen med flere ord i rubrikken «Noen av disse ordene». Sistnevnte rubrikk betyr at søkemotoren prioriterer artikler med noen av disse ordene i, men krever ingen av de. Jeg søkte i Tittel, sammendrag og stikkord i Idunn. Jeg valgte å sortere resultatet etter relevans, som vil si at søkemotoren prioriterer artikler med ordene i tittel fremfor i brødtekst. Søk i: Tittel, sammendrag og stikkord.

Elektronisk søk

Ordsekk 1: «Noen av disse ordene»: barn* OR ung* OR mindreår* OR små	1340
Ordsekk 2: «Alle disse ordene»: asyl*	44
Ordsekk 1 AND Ordsekk 2:	7

Elektronisk utvalgelse

Ingen filtrering mulig i database.

Manuell utvegelse

Etter gjennomlesing av tittel og abstract:	5 ekskludert, 2 inkludert
Etter gjennomlesing av full tekst:	2 ekskludert, 0 inkludert i datamaterialet.

Søk i ProQuest

<http://search.proquest.com/advanced>

Elektronisk søk

I ProQuest kan man velge å benytte seg av alle 17 databasene, eller bare noen av dem. Jeg valgte å benytte meg av 9 databaser innen social science og health and medicine som jeg anser som relevante. Disse er Index Islamicus, IBSS, Periodicals Archive Online, ProQuest Central, ProQuest Dissertations & Theses Global, ProQuest Health and Medical Complete, ProQuest Health Management, ProQuest Nursing and Allied Health Source og ProQuest Psychology Journals. Søkt i anywhere for å få bredest mulig treff. I ProQuest benyttet jeg meg IBSS ordliste for å finne IBSS termer. Det beskrives på helsebiblioteket.no som «*en samling definerte emneord som inkluderer synonymer og nærliggende termer innen medisin, helsefag og relaterte fagområder*» (Aasen, 2010). Jeg søkte på child og asyl og fikk flere treff som alle ble lagt til ordsekkene og søkestrengen.

Ordsekk 1: child* OR youth OR adolescen* OR young OR minor OR teenage* OR "Children's rights" OR "Disabled children" OR "Child health" OR "Early childhood" OR Childhood OR Children OR "Child development" OR "Child care" OR "Child fostering" OR "Only children" OR "Children in care" OR "Child psychology" OR "Child protection" OR "Parent-child relations" OR "Child abuse" OR "Migrants' children" OR "Child welfare." 23691986

Ordsekk 2: asylum seek* OR asylum-seek* OR asyl* OR accompan* OR "reception cent*" OR "Asylum seekers" OR "Right of asylum" OR "Asylum" OR "Diplomatic asylum". 1260199

Ordsekk 3: norw* 737521

Ordsekk 1 AND Ordsekk 2 AND Ordsekk 3: 5052

Elektronisk utvelgelse

Filter 1 (dokumenttype):	4566 ekskludert	486 inkludert
Filter 2 (land):	473 ekskludert	13 inkludert
Filter 3: (språk):	0 ekskludert	13 inkludert
Filter 4 & 5 kan ikke gjøres elektronisk.		

Manuell utvelgelse

Ved gjennomlesing av tittel og abstract: 10 ekskludert, 3 inkludert

Ved gjennomlesning av full tekst: 2 ekskludert, 1 inkludert i datamaterialet

Søk i Norart

<http://www.nb.no/baser/norart/>

Norart er Nasjonalbibliotekets database for norske og nordiske tidsskrifter innen alle fag. Søket ble utført utført i januar 2015. I Norart blir trunkering markert med ? Istedenfor *. Jeg brukte ikke Norge som søkeord i Norart da det er en database som hovedsaklig gir treff på norske artikler. Prøvesøk viste at ved å bruke Norge som søkeord mistet jeg flere relevante treff da norske artikler ikke alltid nevner Norge eller at det er norsk kontekst. Jeg søkte i 'ordsøk', og brukte OR/AND mellom søkeord og ordsekkene. Jeg søkte på bokmål, nynorsk og engelsk, men kun bokmål ga relevante treff.

Elektronisk søk

Ordsekk 1: barn? OR ung? OR små OR mindreår?	38975
Ordsekk 2: asyl?	510
<u>Ordsekk 1 AND Ordsekk 2</u>	120

Elektronisk utvelgelse

Denne databasen ga ikke mulighet for å filtrere søket.

Manuell utvelgelse

All filtreringen skjer manuelt i Norart. Det er ingen muligheter for å sile ut litteratur etter filter. De gir heller ikke tilgang på fulltekst eller abstract, noe som gjør utvelgelsen utfordrende. Jeg har søkt opp hver enkelt tittel i google, google scholar og oria for å finne abstract eller full tekst. Dette har gitt meg et bedre inntrykk av hvilke artikler som er relevante, men det har også skjedd at jeg ikke har funnet artiklene. Noen finnes kun i papirformat, og noen har jeg ikke funnet i det hele tatt. 10 artikler har jeg funnet relevante etter å kun ha lest tittel, men de er ikke inkludert fordi artikkelen ikke er tilgjengelig online eller jeg ikke har funnet den i det hele tatt. Ved gjennomlesing av tittel ble 17 inkludert. 10 ble ekskludert på grunn av utilgjengelighet og 7 artikler gikk videre til del to av den manuelle utvalgsprosessen. Etter gjennomlesing av full tekst er kun 2 inkludert.

Totalt etter elektronisk søk:	120 artikler
Ved gjennomlesing av tittel og abstract:	113 ekskludert, 7 inkludert
Ved gjennomlesning av full tekst:	5 ekskludert, 2 inkludert i datamaterialet.

Vedlegg 2: Eksklusjonstabell over eksklusjonsprosessen

Oversikt over manuell utvelgelse:

Databaser	Søketreff	Etter elektr. utvalg	Ekskludert		Inkludert		Ekskludert		Inkludert i datamaterialet	Referanser på inkluderte etter full tekst
			fase 1	i fase 2	i fase 2	Årsaker				
Web of Science	174	62	58	4	1	Ikke empirisk art:	1	3	Lauritzen, C., & Sivertsen, H. (2012) Vitus, K., & Liden, H. (2010). Seeberg, M. L., Bagge, C., & Enger, T. A. (2009)	
ECO	28	28	22	6	3	Ikke asylperioden:	1	3	Vitus, K., & Liden, H. (2010) Seeberg, M. L., Bagge, C., & Enger, T. A. (2009) Lidén, H., & Rusten, H. (2007)	
Idunn	7	7	5	2	2	Ikke empirisk art:	1	0	Seeberg, M. L., Bagge, C., & Enger, T. A. (2009)	
						Ikke medfølgende asylbarn:	1			
ProQuest	5052	13	10	3	2	Ikke medfølgende asylbarn:	2	1		
Norart	120	120	113	7	5	Ikke empirisk artikkel:	5	2	Seeberg, M. L. (2007).	
						Ikke fra Norge:			Seeberg, M. L., Bagge, C., & Enger, T. A. (2006)	
						Ikke medfølgende asylbarn:				
Alle	5381	230	208	22	13	Ikke empirisk artikkel:	7	9	Antall duplikater: 3 Resultat av litteratursøk: 6	
						Ikke fra Norge:	0			
						Ikke norsk/engelsk	0			
						Ikke asylperioden:	1			
						Ikke medfølgende asylbarn:	5			

Vedlegg 3: Strukturell oversikt over datamaterialet

Forfattere og år	Publisert i	Tittel	Formål	Innhold		
				Datainnsamling og analyse	Utvalg og størrelse	Funn/utfall
Seeberg, M. L., Bagge, C., & Enger, T. A. 2006	Norges Barnevern	Småbarn i asylmottak	Gi et innblikk i hverdagen til barn som lever på asylmottak, og hvordan kombinasjonen av barnefaglige og innvandringspolitiske vurderinger skaper dilemmaer når en skal legge forholdene til rette for disse barna.	Etnografisk feltarbeid i 2 måneder i 2006.	To sentraliserte asylmottak nær Oslo; 1 transittmottak (130 personer, hvorav 15 barn under 6 år) og 1 ordinært mottak (100 personer, hvorav 17 barn under skolealder).	Forfatterne fant at barn som bor på asylmottak hadde en svært annerledes hverdag enn andre barn i Norge. Dette viste seg i strukturelle forhold som dårlige boforhold, fattigdom, og en hverdag som er preget av midlertidighet og lite struktur.
Bagge, C. M., Enger, T. A., & Seeberg, M. L. 2006	Barnehagefolk	Hjemme hos barn som bor i asylmottak	Gi barnehageansatte innblikk i hverdagen til barn og familier på asylmottak.	Etnografisk feltarbeid i 2 måneder i 2006.	To sentraliserte asylmottak nær Oslo; 1 transittmottak (130 personer, hvorav 15 barn under 6 år) og 1 ordinært mottak (100 personer, hvorav 17 barn under skolealder).	Forfatterne fant at hverdagen til asylbarna var preget av lang ventetid, begrensninger i de fysiske omgivelsene og generell ustabilitet og uforutsigbarhet. Ustabiliteten knyttet forfatterne til familiens uavklarte oppholdsstatus og vissheten om at de når som helst kunne bli flyttet, samt at asylbarna opplevde at både lekekamerater og voksne kom og gikk i livene deres.
Seeberg, M. L. 2007	Norsk tidsskrift for migrasjonsforskning	Utenfor den nasjonale kroppen: barn/asylsøker.	Å belyse todeltheten å være barn og asylsøker i lys av metaforen nasjonen som person.	Etnografisk feltarbeid i 2 måneder i 2006. Artikkelen er en diskursanalyse.	To sentraliserte asylmottak nær Oslo; 1 transittmottak (130 personer, hvorav 15 barn under 6 år) og 1 ordinært mottak (100 personer, hvorav 17 barn under skolealder).	Forfatteren fant at asylsøkende barn har begrensninger sammenlignet med andre barn i Norge fordi de i tillegg til å være barn er asylsøkere. De havner både i den norske diskursen om barn som fokuserer på velferdsgoder og barns rettigheter, og asylsøkerdiskursen som handler om innvandringspolitiske hensyn, «avskrekking» og begrensninger.
Seeberg, M. L., Bagge, C., & Enger, T. A. 2009	Childhood	No Place: Small Children in Norwegian Asylum-Seeker Reception Centres	Å belyse noen av de utilsiktede konsekvensene av asylopolitikken slik den fungerer i praksis i dag.	Etnografisk feltarbeid i 2 måneder i 2006.	To sentraliserte asylmottak nær Oslo; 1 transittmottak (130 personer, hvorav 15 barn under 6 år) og 1 ordinært mottak (100 personer, hvorav 17 barn under skolealder).	Forfatterne fant at barn som bodde på asylmottak ikke «burde vært der» fordi de fysiske forholdene ikke var lagt til rette, men at de var der likevel fordi de omfattes av diskursen asylsøker, som skal ekskluderes fra samfunnet gjennom begrensede tilbud og muligheter. Begrensede fysiske forhold knyttet forfatterne til at barn på asylmottakene hadde få rom for sosiale aktiviteter og lek, og at de derfor stadig måtte forhandle med voksne om steder å være.

Lidén, H., & Rusten, H 2007	Children and Society	Asylum, Participation and the Best Interests of the Child: New Lessons from Norway	Diskutere implementeringen av BK i norsk lov, og de utfordringer som følger i asylprosessen når barnet har rett til å bli hørt, og ha sin mening bli tillagt behørig vekt.	Dokumentgjennomgan g og intervju	Dokumenter: Politiske dokumenter, juridisk rammeverk, relevante menneskerettighetsdokumenter og avgjørelser i saker med asylsøkende barn. Intervju: ansatte i UDI og NOAS, ansatte ved asylmottak, advokater som er spesialisert på asylsaker og svenske eksperter. Observasjon og intervjuer med barn og familier i mottak, strategisk utvalgt.	Forfatterne fant at barnesamtaler var introdusert på asylfeltet som del av saksbehandlingen for å sørge for at barnet ble hørt og spesielt for å avdekke barnespesifikke årsaker til forfølgelse, men det var uklart for ansatte hvordan samtalene skulle brukes til barnets beste, og om det alltid ville være barnets beste å være med i en barnesamtale.
Vitus, K., & Liden, H 2010	Journal of Refugee Studies	The Status of the Asylum-seeking Child in Norway and Denmark: Comparing Discourses, Politics and Practices	Sammenligne norske og danske forhold angående asylbarns tilgang på skole, høring av barn i asylsaker og grunnlag for humanitært opphold.	Etnografisk feltarbeid, intervjuer og tekstanalyse Komparativ analyse	I Danmark: Feltarbeid i mottak. Intervju: barn og unge, deres foreldre og ansatte på mottaket. Dokumenter: Juridiske tekster og dokumenter fra politiske debatter. I Norge: Feltarbeid i mottak. Intervju: ansatte i UDI, lærere, helsepersonell og barnefaglige i lokalmiljøet, og asylsøkende familier ved to asylmottak. Dokumenter: juridiske dokumenter og retningslinjer.	Forfatterne fant at asylbarn i Norge generelt får innvilget rettighetene sine, både som barn og som asylsøkere, men at det var en del unntak. De fant var at asylbarna fikk skoletilbud på linje med alle andre barn, de ble hørt i asylprosessen og kunne få opphold på bakgrunn av egen tilknytning til Norge, men at barn på 16-18 år har begrensede utdanningsmuligheter og innvandringsregulerende hensyn overgår barnets beste ved konflikt. I Danmark var asylbarna først og fremst asylsøkere, med mulighet for humanitært opphold kun på grunnlag av foreldrenes sykdom, uten individuell høring og med begrenset skoletilbud.
Lidén, H., Seeberg, M. L., & Engebrigtsen, A 2011	ISF	Medfølgende barn i asylmottak- livssituasjon, mestring, tiltak	Undersøke hvordan medfølgende asylbarn har det i mottak.	Litteratursøk, surveyundersøkelse og intervju.	Survey: alle ordinære mottak (svar fra 83 mottak). Intervju: mottaksledere, barneansvarlige, helsesøstre og foreldre i seks familier ved to mottak.	Forfatterne fant at asylbarna lever i en kompleks situasjon som stiller høye krav til barnas mestringskompetanse. De fant at foreldre spiller en nøkkelrolle for sine barns mestringsevne, og innsats overfor mottaksbarn kan ikke forstås uavhengig av foreldrenes situasjon.
Seland, I., & Lidén, H 2011	ISF	Fritidsaktiviteter for barn på asylmottak	Undersøke hvilke fritidsaktiviteter som ga mest til barn og unge som bodde på asylmottak, hvem og hva pengene gikk til og hvordan organiseringen av mottakene påvirket tilgangen på	Dokumentstudier, surveyundersøkelse og intervju.	Dokumenter: fra UDI om fritidsaktiviteter. Survey: til alle ordinære mottak med barn Intervju: Intervju av mottaksledere, barneansvarlige, helsesøstre og foreldre i seks	Forfatterne fant at aktiviteter kan være viktige for integrering og tilegning av kulturell, språklig og sosial kompetanse ved å sette aktiviteter i sammenheng med resiliens og mestring. Forfatterne fant at indre motivasjon og foreldrenes holdninger var avgjørende for om barn og unge deltok i aktiviteter.

			fritidsaktiviteter.		familier ved to mottak.	
Sletten, M. A., & Engebrigtsen, A. I 2011	NOVA	Kartlegging av opplæringstilbudet til enslige mindreårige asylsøkere og barn av asylsøkere	Kartlegge kommunenes tilbud til asylbarn i grunnskolealder og fylkeskommunenes tilbud om videregående opplæring (hovedsakelig 16-24 år).	Spørreskemaundersøkelse og intervju	72 av 127 kommuner med mer enn 3 asylsøkerelever i grunnskolen svarte på spørreskjemaet, og 17 av 19 fylker deltok i undersøkelsen. Intervju: Ansatte ved 7 statlige mottak og 7 omsorgssentre.	Forfatterne fant at tilbudet til asylbarna i all hovedsak samsvarte med regelverket, men de fant to viktige avvik til dette: tilbud om morsmålsopplæring og tospråklig fagopplæring. Forfatterne fant at det var stor variasjon i kommunenes tilbud og organisering av opplæring og at tilbudet var avhengig av hvilken kommune asylbarna bodde i, og størrelsen og ressursene til denne kommunen.
Lauritzen, C., & Sivertsen, H 2012	International Migration	Children and Families Seeking Asylum in Northern Norway: Living Conditions and Mental Health	Identifisere sentrale miljøfaktorer som påvirker psykisk helse hos medfølgende barn i statlige asylmottak i Nord-Norge.	Feltarbeid og fokusgruppeintervju. Tematisk analyse.	34 ansatte ved alle de 10 mottakene i de tre nordligste fylkene.	Forfatterne fant at barn som bor på asylmottak er sårbare og utsatt for høy risiko for å utvikle psykiske problemer. De fant at faktorer som påvirker barnet daglig og kan knyttes til livet på asylmottaket (tid, foreldrenes omsorgsvilkår, skole og barnehage og de ansattes kompetanse og tilrettelegging) utgjør den viktigste forskjellen for deres psykiske helse. Segregering fra lokalsamfunnet, og nasjonale og internasjonale lover og politiske retningslinjer er mer indirekte faktorer, men som også spiller inn på barnets psykiske helse og utvikling.
Kittelsaa, A. M., & Berg, B 2012	NTNU samfunnsforskning, Avdeling for mangfold og inkludering	Dobbelt sårbar: funksjonshemmete barn og unge i asylmottak	Kartlegge forekomsten av barn og unge med funksjonshemninger i norske asylmottak, og hvilke utfordringer disse barna møter i kontakt med skole, barnehage, helsevesen og andre offentlige instanser.	Breddeundersøkelse, casestudier, deltagende observasjoner og dybdeintervjuer	Undersøkelse: alle mottak Intervju: ansatte og samarbeidspartnere ved seks mottak.	Forfatterne fant at personer rundt barnet, blant annet mottaksansatte, strakk seg langt for å finne praktiske løsninger, men at det var avhengig av hvem man møtte i systemet. De fant at ansattes engasjement, kommunenes tolkning av loven og ulik forståelse av funksjonshemming påvirket hvilket tilbud barn og unge fikk.
Stang, E. G., & Lidén, H 2014	NOVA	Barn i asylsaker: evaluering og kartlegging av hvordan barns situasjon blir belyst i Utlendingsnemndas saksbehandling, herunder høring av barn.	Undersøke barns rettsstilling, med spesielt fokus på høring av barn i Utlendingsnemndas (UNE)s saksbehandling.	Intervjuer, observasjoner og dokumentanalyse	Intervju: 15 saksbehandlere og nemndledere i UNE. Observasjon: nemndsmøter. Dokumentanalyse: Rettskilder og 18 tidligere saker.	Forfatterne fant at det var høy bevissthet og stor vilje til å belyse barnas saker, og det foregikk en barnefaglig kompetanseheving i UNE. De fant at det kan være viktige forhold rundt barnet som kun kommer frem om barnet blir hørt, men i praksis ble barna som regel kun hørt når det allerede fremkom av opplysninger i saken at de burde høres. De fant at saksbehandlerne var usikre på hvordan de skulle tolke og forstå lovene og retningslinjene, som for eksempel barnets beste, noe som førte til at barnesamtalene ikke var nyttige nok og at barnesamtalene ikke ble tilbudt rutinemessig.

Vedlegg 4: Spørsmålsguider

Strukturell spørsmålsguide

Hvem skrev teksten?

Hvor er teksten publisert?

Er det et forskningsspørsmål, og er metoden passende for å svare på forskningsspørsmålet?

Ble riktig kvalitativ metode brukt?

Hvilket utvalg ble brukt i studien?

Hvor stort var utvalget?

Hvordan foregikk datainnsamlingen?

Hvordan ble datamaterialet analysert?

Aveyard (2010, s. 124-127, egen oversettelse).

Innholdsmessig spørsmålsguide

Svarer disse artiklene på spørsmålene om:

1. *asylbarns omsorgssituasjon på asylmottak?*
2. *barnevernets tjenester ovenfor asylbarn?*
3. *asylbarns tilgang til offentlige helsetjenester?*
4. *asylbarns tilgang til utdanning?*
5. *asylbarns tilgang til fritid?*
6. *asylbarns rolle i saksbehandling?*

Vedlegg 5: Datamaterialet

1.-4. Små barns liv i asylmottak.

«Små barns liv i asylmottak» var et forskningsprosjekt ved NOVA hvis hensikt var å kartlegge barn under skolealder sine liv i asylmottak. Marie L. Seeberg, Cecilie M. Enger og Truls A. Bagge utførte våren 2006 feltarbeid med observasjon, samtaler og mer eller mindre formelle intervjuer ved to asylmottak (Seeberg, 2009). I ett transittmottak og ett ordinært mottak samhandlet og samtalte forskerne med barn og foreldre, de observerte relasjonene mellom barn og voksne og intervjuet de ansatte om barnas situasjon. Forskningsspørsmålene var «*Hvordan ser hverdagen ut for små barn i asylmottak? Hvem, og hva, former hverdagen?*» (Seeberg, et al., 2006a, s. 60). Resultatene av studien ble presentert i fire artikler (Seeberg, 2007; Seeberg, et al., 2006a, 2006b, 2009) samlet sammen til en rapport (Seeberg, 2009). Jeg vil her presentere artiklene hver for seg (1-4) da de har ulike fokus på og innfallsvinkler til funnene.

1. Småbarn i asylmottak. Bagge, C. M., Enger, T. A., & Seeberg, M. L. (2006). *Norges Barnevern*, (Årg. 83, nr. 3), 19-29.

Formålet med denne artikkelen var å gi et innblikk i hverdagen til barn og familier på asylmottak, og hvordan kombinasjonen av barnefaglige og innvandringspolitiske vurderinger skapte dilemmaer når en skulle legge forholdene til rette for disse barna. Forfatterne fant at barn som bor på asylmottak befant seg i skjæringspunktet mellom innvandringspolitikk og velferdspolitik, noe som gjorde deres hverdag svært annerledes fra andre barn i Norge. Dette viste seg i strukturelle forhold som dårlige boforhold, fattigdom, og en hverdag som er preget av midlertidighet og lite struktur.

2. Hjemme hos barn som bor i asylmottak. Bagge, C. M., Enger, T. A., & Seeberg, M. L. (2006). *Barnehagefolk*, (Årg. 22, nr. 3), 60-65.

Hensikten med denne artikkelen var å gi barnehageansatte et innblikk i hverdagen til asylbarn gjennom å beskrive barnebasene, og barnas andre muligheter til lek og sosialisering. Forfatterne fant at hverdagen til asylbarna var preget av lang ventetid, begrensninger i de fysiske omgivelsene og generell ustabilitet og uforutsigbarhet. Ustabiliteten knyttet forfatterne til familiens uavklarte oppholdsstatus og vissheten om at de når som helst kunne bli flyttet, samt at asylbarna opplevde at både lekekamerater og voksne kom og gikk i livene deres.

3. Utenfor den nasjonale kroppen : barn/asylsøker. Seeberg, M. L. (2007). *Norsk tidsskrift for migrasjonsforskning* (Årg. 8, nr. 2), 35-48.

Artikkelen er basert på en diskursanalyse som handler om todeltheten ved å være barn og asylsøker. Forfatteren fant at asylsøkende barn har begrensninger sammenlignet med andre barn i Norge fordi de i tillegg til å være barn er asylsøkere. De havner både i den norske diskursen om barn som fokuserer på velferdsgoder og barns rettigheter, og asylsøkerdiskursen som handler om innvandringspolitiske hensyn, avskrekking og begrensninger.

4. No Place: Small Children in Norwegian Asylum-Seeker Reception Centres. Seeberg, M. L., Bagge, C., & Enger, T. A. (2009). *Childhood: A Global Journal of Child Research*, (Årg. 16, nr. 3), s. 395-411.

Denne artikkelen har som formål å belyse noen av de utilsiktede konsekvensene av asylpolitikken slik den fungerer i praksis i dag. Forfatterne spør «*hvis barn som bor på asylmottak «egentlig ikke burde være der», hvorfor burde de ikke det- og hvorfor er de der, på en og samme tid?»* (Seeberg, et al., 2009, s. 395). Forfatterne fant at barn som bodde på asylmottak ikke «burde vært der» fordi de fysiske forholdene ikke var lagt til rette, men de var der likevel fordi de omfattes av diskursen asylsøker, som skal ekskluderes fra samfunnet gjennom begrensede tilbud og muligheter. Begrensede fysiske forhold knyttet forfatterne til at barn på asylmottakene hadde få rom for sosiale aktiviteter og lek, og at de derfor stadig måtte forhandle med voksne om steder å være.

5. Asylum, Participation and the Best Interests of the Child: New Lessons from Norway. Lidén, H., & Rusten, H. (2007). *Children & Society*, (Årg. 21, nr. 4), 273-283.

Datamaterialet som danner grunnlag for denne artikkelen er hentet inn ved dokumentgjennomgang, observasjon av asylsøkere i Norge og intervjuer med norske og svenske ansatte med ulik tilknytning til asylfeltet. I artikkelen diskuterer forfatterne dilemmaer og utfordringer knyttet til barnets beste og deres rett til å delta i behandling av asylsøknader fra familier, i Norge. Forfatterne fant at praksisen med barnesamtaler i norske asylsaker var et eksempel på at de to rettighetene kunne komme i konflikt. Barnesamtalene var innført som del av saksbehandlingen for å sørge for at barnet ble hørt og spesielt for å avdekke barnespesifikke årsaker til forfølgelse, men det var uklart hvordan samtalene skulle brukes til barnets beste, og om det alltid ville være barnets beste å være med i en barnesamtale. Forfatterne hentet ideer fra svensk praksis der familien hadde en egen advokat som hjelper til med å presentere familiens sak, som alternativ til dagens norske praksis.

6. The Status of the Asylum-seeking Child in Norway and Denmark: Comparing Discourses, Politics and Practices. Vitus, K., & Liden, H. (2010). *Journal of Refugee Studies*, 23(1), s. 62-81.

Denne artikkelen presenterer en komparativ analyse av asylbarns status i Norge og Danmark, og setter situasjonen til de norske asylbarna i et internasjonalt perspektiv. Basert på tekstanalyse og intervjuer fra Norge, og etnografisk feltarbeid inkludert observasjoner og intervjuer fra Danmark, spurte forfatterne om det eksisterte ulike diskurser om asylsøkende barn i de to landene, og eventuelt konsekvensene av disse. De spurte også om hvordan Barnekonvensjonens status og relevans påvirker asylbarns status. Forfatterne fant at asylbarn i Norge generelt får innvilget rettighetene sine, både som barn og som asylsøkere, men at det var en del unntak. Eksempler er at asylbarna fikk skoletilbud på linje med alle andre barn, de ble hørt i asylprosessen og kunne få opphold på bakgrunn av egen tilknytning til Norge, men at barn på 16-18 år har begrensede utdanningsmuligheter og innvandringsregulerende hensyn overgår barnets beste ved konflikt. I Danmark var asylbarna først og fremst asylsøkere, med mulighet for humanitært opphold kun på grunnlag av foreldrenes sykdom, uten individuell høring og med begrenset skoletilbud.

7. Medfølgende barn i asylmottak-livssituasjon, mestring, tiltak. Hilde Lidén, Marie Louise Seeberg & Ada Engebrigtsen. (2011). ISF-rapport. 2011:1.

I denne rapporten presenterer forfatterne resultatene fra deres kvalitative studie om hvordan medfølgende asylbarn har det i mottak. Data ble samlet inn ved hjelp av litteratursøk, spørreskjemaundersøkelse til ansatte ved 83 sentraliserte og desentraliserte mottak over hele landet, og intervju av mottaksledere, barneansvarlige og helsesøstre ved to mottak og foreldre i seks familier ved de samme to mottakene. Rapporten er todelt; en kunnskapsgjennomgang av internasjonal litteratur om medfølgende asylbarn og andre typer utsatte barn, og en del hvor funnene fra spørreskjemaene og intervjuene presenteres. Begge delene har fokus på barns deltakelse og mestring. Forfatterne fant at asylbarna lever i en kompleks situasjon som stiller høye krav til barnas mestringskompetanse. Funnene fra undersøkelsen ga et bilde av at asylbarn fikk samme behandling og tilbud som barn i landet for øvrig fra barnevern og helsetjenester, men det meldes at asylmottakene etterspør økt oppfølging fra etatene. Forfatterne presenterte en mangel på kunnskap om hvordan mottak fulgte opp barn som ikke hadde det bra. De fant at asylbarn var en gruppe, som på grunn av sin uavklarte situasjon, levde litt i 'ingenmannsland'.

8. Fritidsaktiviteter for barn på asylmottak. Seland, I., & Lidén, H. (2011). ISF-rapport. 2011:2.

I samarbeid med prosjektet «Medfølgende barn i asylmottak-livssituasjon, mestring, tiltak» ble det gjort innhenting av data om barns hverdag på asylmottak, men i denne rapporten presenteres resultatene med fokus på fritidsaktiviteter. Hensikten med oppdraget var å finne ut hvilke fritidsaktiviteter som ga mest til barn og unge som bodde på asylmottak, hvem og hva pengene gikk til og hvordan organiseringen av mottakene påvirket tilgangen på fritidsaktiviteter. Forfatterne fant at aktiviteter kan være viktige for integrering og tilegning av kulturell, språklig og sosial kompetanse ved å sette aktiviteter i sammenheng med resiliens og mestring. De fant stor bredde i typer aktiviteter asylbarn benytter seg av, men friluftsliv og idrett dominerer. Forfatterne fant at indre motivasjon og foreldrenes holdninger var avgjørende for om barn og unge deltok i aktiviteter.

9. Kartlegging av opplæringstilbudet til enslige mindreårige asylsøkere og barn av asylsøkere. Sletten, M. A., & Engebrigtsen, A. I. (2011). Vol. 20. NOVA Rapport.

Denne rapporten ble skrevet på oppdrag fra Utdanningsdirektoratet i 2011, og handlet om opplæringstilbudet til mindreårige asylsøkere i Norge. Både medfølgende og enslige asylbarn ble inkludert i studien hvis formål var å kartlegge kommunenes tilbud til asylbarn i grunnskolealder og fylkeskommunenes tilbud om videregående opplæring (hovedsakelig 16-24 år). Fokuset for studien var om tilbudet til asylbarna samsvarte med regelverk og med tilbudet til andre barn. Kommunene og fylkene fikk tilsendt spørreskjemaundersøkelse om hvordan de dekket skoletilbudet til asylbarn de to aldersgruppene. 72 av 127 kommuner med mer enn 3 asylsøkerelever i grunnskolen svarte på spørreskjemaet, og 17 av 19 fylker deltok i undersøkelsen. Som supplement ble ansatte ved syv statlige mottak og syv omsorgssentre intervjuet på telefon. I telefonintervjuene ble det spurt om erfaringer og rutiner for samarbeid mellom mottak og skole, og mottak og kommunene som skoleeiere. I all hovedsak samsvarte tilbudet til asylbarna med regelverket. Forfatterne fant to viktige avvik til dette: tilbud om morsmålsopplæring og tospråklig fagopplæring. Det var stor variasjon i kommunenes tilbud og organisering av opplæring. Forfatterne fant at tilbudet var avhengig av hvilken kommune asylbarna bodde i, og størrelsen og ressursene til denne kommunen.

10. Children and Families Seeking Asylum in Northern Norway: Living Conditions and Mental Health. Lauritzen, C., & Sivertsen, H. (2012). *International Migration*, (Årg. 50, nr. 6), 195-210.

Denne artikkelen er basert på en kvalitativ studie med fokusgruppeintervju av ansatte på eller i tilknytning til asylmottak i Nord-Norge. Det ble i tillegg gjort feltarbeid i forkant av intervjuene. Målet med denne studien var å identifisere miljøfaktorer som påvirker psykisk helse hos medfølgende barn som bor på asylmottak i Nord-Norge. Forfatterne fant at barn som bor på asylmottak er sårbare og utsatt for høy risiko for å utvikle psykiske problemer. De fant at faktorer som påvirker barnet daglig utgjør den viktigste forskjellen for deres psykiske helse. De mest essensielle faktorene knyttes til livet på asylmottaket hvorav for eksempel tid, foreldrenes omsorgsvilkår, skole og barnehage og de ansattes kompetanse og tilrettelegging anses for viktige faktorer. Segregering fra lokalsamfunnet, og nasjonale og internasjonale lover og politiske retningslinjer er mer indirekte faktorer, men som også spiller inn på barnets psykiske helse og utvikling.

11. Dobbelt sårbar: funksjonshemmede barn og unge i asylmottak. Kittelsaa, A. M., & Berg, B. (2012). Trondheim: NTNU samfunnsforskning, Avdeling for mangfold og inkludering.

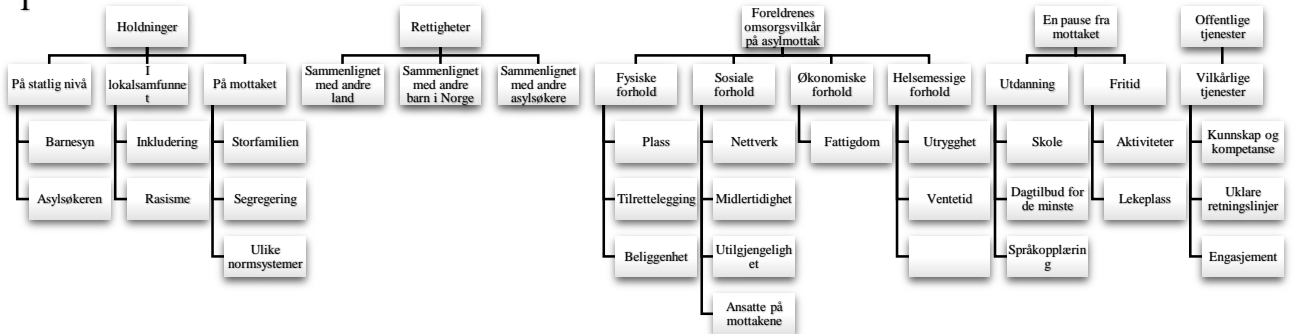
I forbindelse med forskningsprosjektet «Funksjonshemmede barn og unge i asylmottak» utførte forfatterne en studie i 2010-2012, der de søkte å kartlegge forekomsten av barn og unge med funksjonshemninger i norske asylmottak, og hvilke utfordringer disse barna møtte i kontakt med skole, barnehage, helsevesen og andre offentlige instanser. Gjennom breddeundersøkelse i alle mottak, og casestudier, deltakende observasjoner, dybdeintervjuer med ansatte og samarbeidspartnere ved seks mottak fikk de et bredt datamateriale. En dokumentgjennomgang la grunnlaget for spørsmål og fokusområder i studien. Forfatterne fant at personer rundt barnet, blant annet mottaksansatte, strakk seg langt for å finne praktiske løsninger, men at det var avhengig av hvem man møtte i systemet. Ansattes engasjement, kommunenes tolkning av loven og ulik forståelse av funksjonshemming påvirket hvilket tilbud barn og unge fikk. De fant at en tilgjengelig helsetjeneste, barnehage- og skoletilbud og årvåkne ansatte viste seg å bidra til at mindre synlige funksjonsnedsettelse ble oppdaget.

12. Barn i asylsaker: evaluering og kartlegging av hvordan barns situasjon blir belyst i Utlendingsnemndas saksbehandling, herunder høring av barn. Stang, E. G., & Lidén, H. (2014). Vol. 1. NOVA Rapport.

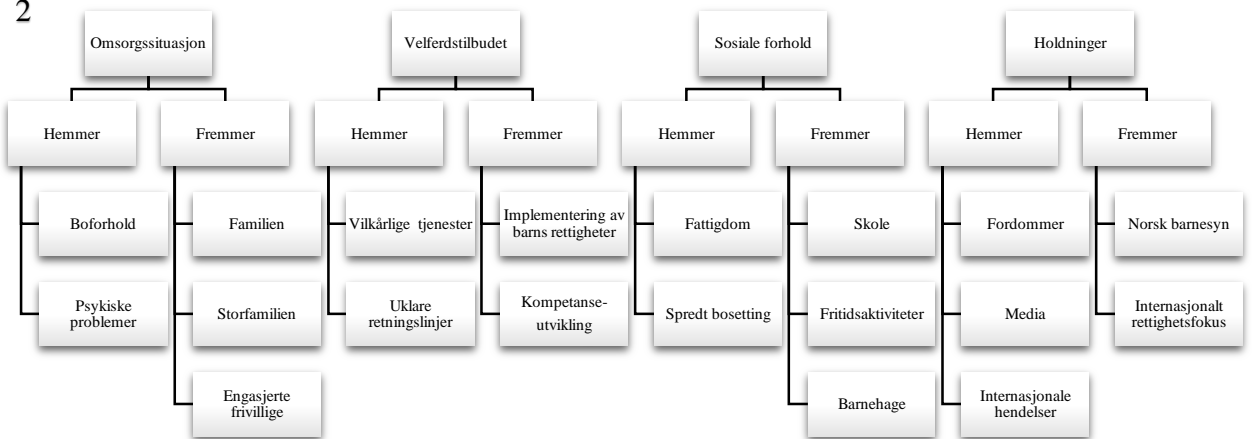
Denne rapporten handlet om barns rettsstilling, med spesielt fokus på høring av barn i Utlendingsnemndas (UNEs) saksbehandling. Gjennom dokumentanalyse av rettskilder, intervjuer med 15 saksbehandlere og nemndledere i UNE, observasjon av nemndsmøter og gjennomgang av 18 tidligere saker, fant forfatterne at det var høy bevissthet og stor vilje til å belyse barnas saker, og det foregikk en barnefaglig kompetanseheving i UNE. De fant at det kan være viktige forhold rundt barnet som kun kommer frem om barnet blir hørt, men i praksis ble barna som regel kun hørt når det allerede fremkom av opplysninger i saken at de burde høres. I flere saker fremkom det viktige opplysninger i samtalen med barnet i UNE, noe som understreket at barnet burde vært hørt på et tidligere tidspunkt i saksbehandlingen enn ved klagesak. De fant at saksbehandlerne var usikre på hvordan de skulle tolke og forstå lovene og retningslinjene, som for eksempel barnets beste, noe som førte til at barnesamtalene ikke var nyttige nok og at barnesamtalene ikke ble tilbudt rutinemessig. Forfatterne konkluderte likevel med at UNE oppfylte forvaltningsloven (fvl) §17 om å få saken tilstrekkelig opplyst.

Vedlegg 6: Tema utvikling i analysen

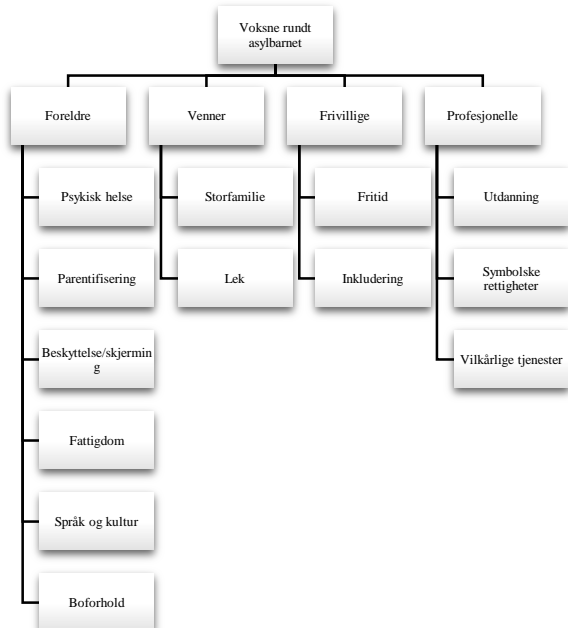
1

2

3

4

